

**T.C.**  
**KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**SOSYOLOJİK AÇIDAN CEZANIN CAYDIRICILIĞI**

**Tuba ATALAY**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**KIRŞEHİR-2023**



©2023-Tuba ATALAY

**T.C.**  
**KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**SOSYOLOJİK AÇIDAN CEZANIN CAYDIRICILIĞI**  
**DETERMINATION OF PENALTY IN SOCIOLOGICAL**  
**PERSPECTIVE**

**Hazırlayan**  
**Tuba ATALAY**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Danışman**  
**Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL**

**KIRŞEHİR-2023**

## KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Tuba ATALAY tarafından hazırlanan “*Sosyolojik Açıdan Cezanın Caydırıcılığı*” adlı tez çalışması 23.11.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman .....(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL

Üye.....(İmza)

Prof. Dr. Mustafa KOCAOĞLU

Üye.....(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Kerem YAVAŞÇA

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2023

(İmza)

Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Enstitü Müdürü

## BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.



.../.../2023

Tuba ATALAY

İmza

## ÖZET

### SOSYOLOJİK AÇIDAN CEZANIN CAYDIRICILIĞI

#### YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Tuba ATALAY

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL

2023– ix+84

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Mustafa KOCAOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL

Dr. Öğr. Üyesi Kerem YAVAŞÇA

Hukuk kurallarının genel amacı toplumsal düzen ve refahı sağlamaktır. Tüm hukuk sistemleri öncelikle bu amaca hizmet etmektedirler. Bu bağlamda ceza hukukunun temel işlevi toplumsal düzenin ihlal edilmesini suç olarak görmekte ve bu davranışlara karşın cezaları düzenlemek ve anlaşılır olmasını sağlamaktır.

Belirli sosyal denetim mekanizmaları, tıpkı hukuk kuralları gibi toplumsal düzenin devamlılığını sağlamakta ve korumaktadır. Toplumdan bireyin beklediği sosyal fonksiyonlar ancak bu düzenin devamı ile sağlanabilmektedir. Bu düzen sayesinde bireylerin huzur ve refahından bahsedilebilir. Bu noktada hukuksal olarak önem arz eden suç ve ceza kavramlarının sosyoloji alanı içinde ne denli önemli olduğu görülmektedir. Bu açıdan yaklaşarak her iki bilim dalı açısından kavramsal çerçeve çizilmiş ve cezanın caydırıcılığı konusu hukuk ve sosyoloji penceresinden değerlendirilmiştir. Bunu yaparken ceza türleri ile ilgili farklı görüşler ele alınmıştır. Suç işleyenlerin suça yönelirken yegâne amaçlarının cezadan kaçmak olmadığını ise kuramlar kısmında açıklığa kavuşturulmuştur.

Sonuç olarak; farklı dönemlerde cezanın caydırıcılığı ne kadar yüksek olursa olsun suç tetikleyen unsurlar her bireyin hayatını idame ettirmesinde daha etkin ve baskın rol oynayabilmektedir. Örneğin; işsizlik parçalanmış aileden gelmek, ötekileştirilmek, suçlu bir çevreye maruz kalmak, ilgisiz geçmiş çocukluk hikâyeleri, genetik faktörler, inançsızlık, göç sonrası adaptasyon bozuklukları gibi sayılabilecek birçok faktör suçun temelini oluşturduğu düşünülmektedir. Nitekim suçluların ağır cezalandırıldığı dönemlerde dahi suçtan söz edilegelmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Caydırıcılık, ceza, cezanın caydırıcılığı, suç.

## ABSTRACT

### DETERMINATION OF PENALTY IN SOCIOLOGICAL PERSPECTIVE

M.Sc.Thesis

Preparer:Tuba ATALAY

Advisor : Asst. Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL

2023 – ix+84

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Political Science and Public Administration Department

Jury

Assoc. Prof. Dr. Mustafa KOCAOĞLU

Asst. Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL

Asst. Dr. Öğr. Üyesi Kerem YAVAŞÇA

The general purpose of legal rules is to ensure social order and welfare. All legal systems primarily serve this purpose. In this context, the main function of criminal law is to regard the violation of social order as a crime and to regulate and make the penalties against these behaviors understandable.

Certain social control mechanisms, like legal rules, ensure and protect the continuity of social order. The social functions that the individual expects from society can only be provided by the continuation of this order. Thanks to this order, we can talk about the peace and welfare of individuals. At this point, it is seen how important the legally important concepts of crime and punishment are in the field of sociology. Approaching from this perspective, a conceptual framework was drawn for both branches of science and the issue of deterrence of punishment was evaluated from the perspective of law and sociology. While doing this, different opinions regarding the types of punishment were discussed. It has been clarified in the theory section that the sole purpose of criminals when committing crimes is not to escape punishment.

In conclusion; No matter how high the deterrent effect of punishment is in different periods, the factors that trigger crime can play a more effective and dominant role in the survival of each individual. For example; It is thought that many factors such as unemployment, coming from a broken family, being marginalized, being exposed to a criminal environment, irrelevant past childhood stories, genetic factors, disbelief, and adaptation disorders after migration form the basis of crime. As a matter of fact, crime was mentioned even in periods when criminals were punished severely.

**Keywords:**Deterrence, punishment, deterrence of punishment, crime.

## ÖNSÖZ

Farklı bir anadal kökenli olmamla beraber gerek hazırlık sınıfında gerekse diğer ders dönemimde desteğini ve yol göstericiliğini esirgemeyen, danışmanım olmasından dolayı ayrıca onur duyduğum saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Ertuğrul'a, tashih ve düzeltmeleriyle tezimin olgunlaşmasına vesile olan jüri üyesi hocalarım Prof. Dr. Mustafa Kocaoğlu'na ve Dr. Öğr. Üyesi Kerem Yavaşça'ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca üzerimizde emeği bulunan bölüm hocalarıma katkılarından dolayı teşekkürü borç biliyorum.

Her zaman yanımda olduklarını bildiğim kıymetli aileme, desteklerinden dolayı minnettarlık duyduğumu belirtmek istiyorum. Özellikle oğlum Ömer Batu'ya tüm ders ve tez dönemimde annesiyle geçireceği zamanı paylaştığı için çok teşekkür ediyorum, telafi edeceğimiz günler temenni ediyorum. Son olarak değerli meslektaşım Uzman Sosyolog Leyla Nur Kasap'a katkıları için teşekkür ediyorum.



## İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET .....	iii
ABSTRACT .....	iv
ÖNSÖZ .....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM .....	3
KAVRAMSAL ÇERÇEVE .....	3
I.I. TANIMLAR.....	3
I.I.I.Sapma .....	3
I.I.I.I. Emile Durkheim ve Sapma Kavramı .....	5
I.I.I.II. Merton' un Sapma Kuramı .....	6
I.I.II. Suç Kavramı.....	7
I.I.III. Mükerrer Suçlu Kavramı .....	8

I.I.IV.Ceza Kavramı .....	9
I.I.IV.I. Cezaların Kökeni.....	11
I.I.IV.II. Cezaların Amacı.....	12
I.I.IV.III. Ceza Yaptırımının İnsan Haysiyetiyle Bağdaşır Nitelikte Olması Prensibi	14
I.I.IV.IV. Ceza Sosyolojisi Açısından Ceza Kavramı .....	16
I.I.V. Caydırıcılık Kavramı .....	18
<b>I.II. CEZANIN TARİHÇESİ.....</b>	<b>23</b>
I.II.I. Türk Hukukunda Ceza Sistemi .....	23
I.II.II. İslam Hukukunda Ceza Sistemi.....	25
I.II.III. Dünya Coğrafyasında Ceza Sistemi .....	27
<b>I.III. SUÇ İLE İLİŞKİLİ KURAMLAR .....</b>	<b>31</b>
I.III.I. Etiketleme Kuramı .....	32
I.III.II. Sosyal Organizasyonsuzluk Kuramı.....	33
I.III.III. Sosyal Öğrenme Kuramı .....	34
I.III.IV. Sosyal Bağ Kuramı .....	36
I.III.V. Motivasyon (Güdüleme) Kuramı .....	37
I.III.VI. Genel Suç Kuramı.....	38
I.III.VII.Gerilim Kuramı.....	39
<b>II. BÖLÜM.....</b>	<b>41</b>
<b>CEZA TÜRLERİNİN CAYDIRICILIK ÜSTÜNDE ETKİSİ .....</b>	<b>41</b>

<b>II.I. GENEL AÇIKLAMALAR .....</b>	<b>41</b>
<b>II.II. CEZA TÜRLERİ.....</b>	<b>45</b>
II.II.I. Ölüm Cezası.....	45
II.II.II.Hapis Cezası .....	49
II.II.III. Adli Para Cezası .....	63
<b>II.III. SUÇUN ENGELLENMESİNE DAİR UNSURLAR .....</b>	<b>64</b>
II.III.I. Genel Açıklamalar .....	64
II.III.II. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Yaptırım Rejimine Yönelik Eleştiriler .....	66
II.III.II.I. Çocuk Düşürme ve Çocuk Düşürtme Suçları İle İlgili Eleştiriler .....	66
II.III.II.II. Soykırım ve İnsanlığa Karşı Suçlar İle İlgili Eleştiriler .....	67
II.III.II.III. İşkence Suçu İle İlgili Eleştiriler .....	67
II.III.III. Türk Ceza Kanunu'nda Bahsi Geçen Suç Çeşitleri Üzerinden Türkiye İçin Değerlendirme .....	68
<b>SONUÇ VE ÖNERİLER .....</b>	<b>70</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>74</b>

## SİMGELER VE KISALTMALAR

<b>Kısaltmalar</b>	<b>Açıklamalar</b>
<b>ABD</b>	Amerika Birleşik Devletleri
<b>ASHB</b>	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
<b>BMGK</b>	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
<b>CCTV</b>	Kapalı Devre Televizyon
<b>MOBESE</b>	Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu
<b>SSÇ</b>	Suçta Sürüklenen Çocuk
<b>TCK</b>	Türk Ceza Kanunu
<b>TDK</b>	Türk Dil Kurumu

## GİRİŞ

İnsanlar toplu yaşama geçmelerinin ardından toplumsal yaşamı ve aralarındaki sosyal ilişkileri düzene koyacak kural veya çeşitli otoritelere ihtiyaç duymuştur. Düzenin korunması, bireylerin birbirlerine karşı sınırlarını bilmesi her birey açısından gerekli olmuş ve önce yazılı olmayan kurallarla sonrasında toplumsal sözleşmelerle ve yazılı kurallarla her birey için eşit uygulanması beklenen kurallar oluşmuştur. Ancak tüm bu düzen arayışlarına hatta ilkel zamanlarda cezaların şiddetliliğine rağmen cezaların caydırıcılığı konusunda işlevleri sığ kalmış, suçlar ve suçlular tekraren karşımıza çıkagelmıştır. Hermenötik yöntemi ile yapılan çalışmamızda cezanın caydırıcı olabilmesi için hangi özellikleri taşıması gerektiği ile ilgili araştırmaların yanı sıra, çalışmamıza ekleme gereksinimi duyduğumuz teoriler kısmı yer almaktadır. Teoriler çerçevesinden bakıldığında cezaların caydırıcılığının tek başına sadece ceza kavramına yüklemenin haksızlık olacağı görülmüştür. Caydırıcılığı etkileyen birçok faktör varken, sapma ve suç davranışlarına teşvik eden birçok sosyal faktör bulunmaktadır. Çalışmamız esnasında bu etkenlerden yola çıkarak literatüre caydırıcılık konusunda bir katkı sağlanmak istenmiştir. Çalışma esnasında caydırıcılık konusunun her ne kadar hukuksal düzlemde cezanın ana amaçlarından biri olduğu görülsede bu unsuru etkileyen faktörlerin toplumdan topluma, dönemde döneme ve hatta bireyden bireye (kişilerin acıdan duydukları acının düzeyinin farklı olması ile birlikte aynı kişinin farklı zamanlarda aynı acıyı hissetmesi arasındaki farklar vb.) değişiklikler arz etmesi durumu caydırıcılık üzerine salt tek başına ve her dönem geçerli bir olgular bütünü koymanın zorluğunu göstermektedir.

Toplum olarak yaşamaya devam ettiğimiz sürece suçların olmadığı bir dönemin ütopyası pek mümkün görünmemektedir. Tarih boyunca her toplumda suçlara rastlanmıştır. Bu suçlara toplumlar her dönemde yazılı veya yazısız hukuk kurallarına dayandırarak tepki göstermişlerdir. Toplumsal olarak düzeni sağlayan belki de en mühim görevlerden birini üstlenen ceza kavramı uygarlık tarihi ile değişim göstermektedir. Olumlu veya olumsuz olabileceği varsayılan bu değişimleri anlamaya çalışmak ve disiplinler arası işbirliği bu konuda önem arz eden bir noktadadır.

Tüm bahsedilenlerden hareketle çalışmamızın ilk bölümünde kavramsal açıdan sapma, suç, ceza ve caydırıcılık kavramları hukukçu ve sosyologlar pencerelerinden ele alınmıştır. Ceza yaptırımının amaçları, prensipleri üzerinde durularak ceza ile ilgili beklentinin çerçevesi çizilmiştir. Yine ilk bölümde caydırıcılık kavramı sosyolojik ve hukuksal açıdan değerlendirilmiş ve caydırıcılığın üç ana faktörü açıklanmıştır.

Çalışmamızın ilk bölümünde aynı zamanda ceza sisteminin tarihçesine yer verilmiş ve Türk Hukukunda Ceza Sistemi, İslam Hukukunda Ceza Sistemi, Dünya Coğrafyasında Ceza Sistemi başlıkları altında ele alınmıştır. Ayrıca ilk bölümde suça karışan bireylerin sadece cezanın caydırıcılığına odaklanmadığını gösteren birçok faktörün ele alındığı kuramlar bölümüne yer verilmiştir. Cezanın caydırıcılığının ceza türleri üzerindeki farklılıklarını görmek amacıyla ikinci bölümde cezaların türleri ve caydırıcılık üzerindeki etkileri ayrı ayrı ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca ülkemiz açısından bazı veri analizlerine yer verilmiştir.

Suçta karışan bireylerin çok geniş bir dairede suçuyla ilgili sorumlu tutulabileceği, işlediği suçun veya sapma davranışının etki alanının sınırlarının ne denli büyük olabileceği düşünüldüğünde sosyolojik olarak ele alınması gereken bir konu olduğu varsayımıyla hareket edilmiştir.

# I. BÖLÜM

## KAVRAMSAL ÇERÇEVE

### I.I. TANIMLAR

#### I.I.I.Sapma

Sapma bir toplumun veya grubun normlarının ihlalidir. Yani bir toplumun veya sosyal grubun üyelerinin herhangi bir düşünce, duygu veya eylemleri ile yerleşik normlarını veya değerlerini çiğnemeleri halinde sapma davranışı ortaya çıkar (Bal, 2016:12).

Anthony Giddens sapma davranışının aslında sanıldığından daha yaygın olduğunu, ancak çoğu kez genel kabul gören davranış kurallarını çiğnediğimiz halde bunları görmezden geldiğimizi düşünür. Giddens İngiltere’de milyarder Hugles’ in devasa servetini çok çalışma, yaratıcı düşünme ve zekice kararlar almasıyla elde ettiğini belirtir. Buna rağmen onun bazı alanlarda yerleşik normlardan büyük sapmalar gösterdiğini, son yıllarında odasından çıkmadığı halde, kendisini kutsal kitaplardaki peygamber gibi göstererek uzun saçlar ve sakal bıraktığına dikkat çeker. Bu durum başarılı bir iş adamı için sapma davranış olarak kabul edilir (Giddens, 2000:183).

Emile Durkheim’in sözünü ettiği “sosyolojizm” akımına göre toplumsal yapıda ki kültürel yapı, siyasi, teknik ve iktisadi, teknik olguların tümü sosyal yapının neticeleridir. Durkheim, toplumsal olayların din, ahlaki, hukuki, mantıki gibi çeşitli açılardan bireyin bilincine dışarıdan sızdığını ve kişilerin bu alışışı istemeseler dahi mecburen kabullendiklerini savunur. Yani kişiler normal davranışlarıyla olduğu kadar anormal, suç teşkil eden davranışlarıyla da toplumun ürünüdürler. Yani suçta, cezada sosyal yapının birer ürünüdür (Çalık, 2016:111-130).

Sosyalleşme süreci; bireylerde yaşamın başlamasıyla başlayan, insanı topluma hazırlayan, toplumdaki rolleri ve statüleri bağlamında nasıl davranması gerektiğini modeller ile sunan bir süreçtir. Bu sosyalleşme süreci içerisinde düzen koyan ve kontrol mekanizmaları oldukları kabul edilen adet, örf, gelenek, görenek ve hukuk kurallarına uygun olmadığı görülen davranışlar sapma olarak kabul edilmektedir. Ancak toplumsal olarak kabul görmeyen adetlere, örfe, kültürel kalıplara uymayan davranışlar ile hukuk kurallarına uymayan davranış ve hareketler toplum tarafından aynı şekilde karşılanmamaktadır. Şüphesiz buna en açık örneklerden birisi oç alma niyetiyle birbirini öldürmeye devam eden

kişilerdir. Bunlar yasal olarak suçlu kabul edilip, ceza verilirken tam tersi olacak şekilde ailesi ve çevresi tarafından kabul ve takdir görebilmektedir. Yani sapma davranışına gösterilen tepkiyi toplumun kültürel geçmişi ve sahip olduğu ananeleri büyük oranda belirlemektedir. Sosyal gruplar bu tepkileri kendi salt gelenek ve göreneklerinde kabul gördükleri ile değerlendirirler ve bu aşama da kişinin mahkûm olması onların suçluya saygı duymalarında bir engel değildir ve bu kişilerin birçoğunun cezası esnasında sosyal gruplar tarafından desteklendiği bilinmektedir.

Conklin' in 266 kişi ile yaptığı bir çalışmanın sonuçlarına göre, örnekleme dahil edilen kişilerin %95'i hırsızlık, soygun, ırza tecavüz, araba hırsızlığı, gasp, adam öldürme, kundakçılık gibi davranışların yasalar tarafından cezalandırılması gerektiğini ifade ederken, marihuana kullanımı ve kumar için aynı şeyleri söyleyenlerin oranı çok düşük bulunmuştur. Conklin' in bulgularına göre, heterojen bir yapıya sahip metropollerde bile bazı tür davranışların kabul edilemez olduğu konusunda fikir birliği vardır (McCaghy 1985:3).

Belirli sosyal denetim mekanizmaları sosyal düzenin devamlılığını korumakta ve sağlamakla birlikte toplumun ortak hedefleri ve toplumdaki beklenen sosyal fonksiyonlar ancak bu düzenin devamı ile sağlanmaktadır. Bu düzen sayesinde toplumsal uyumdan ve bireylerin huzur ve refahından bahsedilebilir. Toplumdaki her bir birey bir diğerinin bu düzeni bozmasından endişe eder ve kurallara uyumlu olmasını temenni eder. Ters durumda sistemde bozulmalar oluşur ve toplumsal düzen ve toplumun fonksiyonları sekteye uğrar. Bireylerin ve sosyal grup içerisindeki kişilerin kendi aralarındaki baskısı çoğunlukla etkin olmakla ve caydırmakla beraber, her zaman tam anlamıyla bir uyum ve düzen söz konusu olamamaktadır.

Toplumsal yapı detaylı bir hal almaya başladıkça normlar uygulama süreçlerinde formal süreçlere doğru evrilmektedir. Normların kimisi yasalarla ortaya konup, cezası kesilerek verilebilirken, sapma davranışlarının da çoğunu içine alan bir kısım davranışlar için formel bir ceza düzeni öngörülememektedir (İçli, 2007:22).

Sapma davranışında bireylerin kurallara uymamasına ve nedenlerine yoğunlaşan Peter Worsley sapma davranışını incelemek toplumun sosyal problemlerini çözülmesine yardımcı olacak sosyal politikalar üzerine yoğunlaşmıştır (İçli, 2007:22).

Sosyal problemler sapma ile yakından ilintilidir. Schmallager sapmış davranış normları ihlal eden toplumdaki ortalamadan farklı olan insan faaliyetleri olarak tanımlar.

Her sapma fiili ceza yasasının dahilinde bulunamaz. Sosyolog Saint Simmons,



birbirinden farklılık gösteren geçmişlere ve özelliklere haiz bulunan seksen kişilik bir gruptan sapma davranışı olarak kabul ettikleri davranışların birer listesini talep etmiştir. Gelen cevaplarda toplumun sapma olarak nitelendirdiği şeylerin farklılığını gösterir niteliktedir. Simmons' un aldığı cevaplarda; çok bildiğini söyleyen bilgilere, sanatçılara kadar devam eden farklı yanıtlar bulunmaktadır (İçli, 2007:23).Buradan hareketle toplum türleri, yaşanan dönemler sapma kabulünde değişkenlik gösterilmesine neden olarak görülür. Şüphesiz caydırıcılığı artıran ve azaltan faktörler de bu tanımlar ışığında her dönem değişmektedir.

### **I.I.I.I. Emile Durkheim ve Sapma Kavramı**

Durkheim, “Toplumsal İşbölümü” ve “İntihar” adlı çalışmalarında sapma teorini il ifade eden sosyologlardandır. Durkheim sapmanın aslında toplumsal örgütlenmenin normal ve gerekli bir parçası olduğunu iddia etti. Durkheim için sapma toplumsal örgütlenmenin önemli bileşenlerinden birisidir. Ona göre sapma dört önemli fonksiyona sahiptir. Bunlardan ilki normların ve kültürel değerlerin sapma davranışı sayesinde doğrulanmasıdır. Adaletin kıymetinin suçun varlığıyla bilinmesi buna örnek verilebilir. İkinci fonksiyonu ise sapma davranışı ile ahlaki sınırlar belirginleşir. İnsanlar sapkınlığı tanımlayarak doğru yanlışı öğrenmiş olurlar. Sapmanın bir diğer fonksiyonu ise insanların bir araya gelerek ortak tepkiler vermesi yolunda zorlamaktır. Son olarak ise sapma toplumdaki ahlaki sınırları zorlayarak toplumsal değişime sebep olmaktadır. Durkheim 19. yüzyılın sonundaki suç artışının yüzyılın başına oranla yüzde 300 artmasını sapma olarak değerlendirmektedir. Endüstrileşmenin ve de sosyal iş bölümlerinin hızla gelişmesine karşın toplumun kendisine uygun ahlak modellerini aynı hızda oluşturamamış olması Durkheim' e göre bu suç artışının sebebi olarak görülmektedir (Bal, 2016:12-13).

Durkheim İntihar adlı çalışmasında sapmanın farklılaşmanın düzeyine bağlı olarak ortaya çıktığını belirler. Ona göre farklılaşan toplumlarda gerçekleşen anomi ile sapma arasında anlamlı bir ilişki vardır. Durkheim iki ilkeyi öne çıkarmaktadır:

1. Yapısal farklılaşma düzeyi arttıkça ve aynı düzeyde normatif düzenleme olmadan değerler ve inançlar daha soyut hale geldikçe, anomi düzeyi artar ve böylece sapma oranları artar.
2. Yapısal farklılaşma düzeyi arttıkça ve alt grupların oluşmasında aynı düzeyde artış gerçekleşmeden değerler ve inançlar daha soyut hale geldikçe, bencillik düzeyi artar ve böylece sapma oranları artar.

Bu iki ilke Durkheim'in bireysel tutkuların düzenlenmesi(anomi) ve insanların kolektif hedeflerden ve grupların amaçlarından kopmaları(bencillik) temel toplumsal farklılaşma süreçleriyle ilişkilidir" görüşünü de özetlemektedir (Turner, J.H.,Beeghley, L., Powers, C.H., 2010:13).

### **I.I.I.II. Merton' un Sapma Kuramı**

Robert K. Merton sapma ile ilgili varsayımlarını kendisi test etmemişse de onları, başka araştırmacılara kılavuzluk edecek bir deneysel açıklıkla ortaya koymuştur. Ve 1938'de American Sociological Review'da sapma ile ilgili incelemesi, onun, "sosyoloji de önemli bir şahsiyet" olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Merton bu kuramı zenginleştirme amacıyla kurumlaştırılmış normları ve kültürel amaçları kullanmıştır. Başlıca değişkeni ise anomiedir. Bu kavram bir sapma şekli olan intiharı açıklarken Durkheim tarafından da kullanılmıştır (Wallace R. A., Wolf A., 2012:93).

Robert K. Merton sapma kuramını Durkheim'in anomi kavramını ödünç alarak oluşturmuştur. Durheim' de anomi, düzenleme eksikliği veya normsuzluk iken, Merton' da anomi, kültürel amaçlar ile bunlara varmanın meşru yolları arasında bir kopukluktur. Bu kopukluk farklı uyum biçimlerini oluşturur. Bu uyum biçimleri arasında ikinci(yenilikçilik) ve üçüncü durumlar (şekilcilik) Merton'un belirttiği en saf anomi vakalarıdır.

Tolon, Durkheim ve Merton'un konuya belli ölçülerde farklı yaklaşıklarını düşünür. Durkheim, birey toplum ilişkisi bağlamında, toplumsal kuralın yokluğu ya da otorite ve geçerliliğini yitirmesini öne çıkardı. Merton ise, anomik ortam muhtemel bireysel sonucu veya göstergesi olan bireyin kurallardan sapması yani sapmış davranış göstermesine dikkat çekti. Sapmanın sınıfsal boyutunu göz önünde bulundurmamış, toplumu bir sistem anlayışı içinde tutarlı ve uyumlu bir bütün olarak tanımlamıştır (Bal, 2016:14).

Merton Birleşik Devletler'le kendi çalışmasını eşleştirdiğinde maddi başarının (para kazanmanın) çok önemsendiğini ancak bu hedefe ulaşırken kullanılacak meşru yolların aynı derecede belirlenmediğini belirtmiştir. Merton' a göre bu durum kuralsızlığa ve anomiyeye sebep olmaktadır. Merton bu çözümlerini Birleşik Devletler üzerinde örneklemiştir. Merton' a göre maddi başarı Birleşik Devletler' de çok önemsenmekle birlikte bu amaca giden meşru yolların aynı ölçüde belirlenmediği tespit edilmiştir. Kuralsızlığın bu durumun bir sonucu olduğunu ve genellikle Amerikan toplumunda maddi başarı sağlama imkânı olmayanlar için bozuk işlev rolü oynadığını belirtmiştir. Bu durum Parsonsçı anlamda bakıldığında sistem adına bir gerilim sebebi olmakta ve sapmanın artmasına sebep

olmaktadır (Wallace R. A., Wolf A., 2012:93).

### **I.I.II. Suç Kavramı**

İzzet Özgenç suç kavramını; toplumda devam eden düzenin sürmesi bakımından muhafaza edilmesi lazım olan hukuksal değerlerin bilinçli ve açık bir şekilde ihlal edilmesi veyahutta bahsi geçen hukuksal değerleri muhafazaya yönelmiş kurallara önemin verilmediği insan davranış şekilleri olarak tanımlamaktadır (Özgenç, 2016:107).

Emile Durkheim suçu işleyenin ceza dediğimiz tepkilerle karşılaştığı, bu tepkiye sebep olan bir edim şeklinde bir tanım yapmaktadır. O aynı toplumun cezalarının farklı dönemlerde benzer olduğunu bununla birlikte farklı toplumlarda da benzerlikler olduğunu belirtmektedir. Durkheim, cezaların verilmesi hakkında bu yorumunu ulusların vicdanlarının ahlaki yönlerindeki benzerlikle bağdaştırmaktadır. Durkheim suçun özünün ne olduğunu öğrenmek için, tüm farklı suçlarda ortak özelliklerin saptanması gerektiğini savunur. Ona göre suçların ortak özelliği tüm özellikleri bir tarafa bırakılarak değerlendirildiğinde toplumdaki tüm bireylerce dışlanan davranışlar olarak görülebilir. Bu olguya göre suç bilinçli bireyleri rahatsız eder diyebiliriz. Bu noktada suça karşılık ceza öngörülmektedir. Edimler kendi başına bir suç teşkil ettiği için değil de umumi bilinç unsurlarını zedelediğinden dolayı suçtur. Durkheim için ortak bilinç temel alınmalı buna göre suç ayrımını yapmalıyız.

İlkel topluluklarda ceza sadece suçluyu cezalandırmak amacı güder adil ve yararlı bir cezalandırma yöntemine gidilmezdi. Bu durumda işkence etmek de abes karşılanmıyordu. Örneğin; Roma’da hırsızlık suçu işlendiğinde çaldığını geri vermekle beraber dört misline kadar para ödemesi yaptırılıyordu. Toplumlar suça karşılık gelen cezanın önceden belirgin olması gerekmektedir. Durkheim’ e göre ilkel topluluklarda toplumun verdiği cezalar cezalandırmanın hazzı için değil toplumdaki kötü düşüncelilerin suç işleme eğilimlerini de törpülemek içindir. Bu açıdan değerlendirildiğinde cezalandırmanın arkasında öfke den çok ileri görüşlülük de bulunur (Bal, 2014: 242-243).

Foucault’a göre işkence kamusal olarak bakıldığında caydırıcı görünmektedir. Ancak iç yüzünde cezanın gerçekleştiği süreçte kalabalığın karmaşık durumu daha karmaşık hale sokacağı şekilde kışkırtma ihtimali yüksektir (Ritzer, G., Stepnisky, J., 2018:645).

Cezaların caydırıcılığı, suçların işlenmesinin önlenmesi açısından önem arz etmektedir. Nitekim 5237 sayılı TCK’nın “Ceza Kanununun Amacı” başlığıyla 1. maddesinde, “suç işlenmesini önleme” yi amaçlarından biri olarak belirtmiştir. Dolayısıyla, cezada

caydırıcılığın sağlanması, suç işlemeyi önlemede fayda sağlayacağından TCK' nın amacına hizmet etmektedir.

Suç kavramına geniş açılardan bakılabileceği gibi farklı alanların bakış açısıyla da değerlendirmek önem arz etmektedir. Becceria erdem ve kötülükler için genel bir sınıflandırma yaptığında onları siyasal, doğal ve dinsel olarak ayırt etmektedir (Becceria, 2016:18). Suç işleme davranışının kökeninde kişiyi suça iten etkenlerin sınıflandırılarak cezanın caydırıcılığının artırılabilmesi hatta cezaların suçun işleme sebepleri ile bağdaştırılarak aynı suçlara farklı cezalar verilebileceği düşüncesini doğurmaktadır.

Suç sosyolojisi, suçu tanımlarken sosyal yapı ile ilişkilendirir. Sosyal sistemlerin yapılarını oluşturan bir nevi sistemin çarkları olan sosyal statüler sonucunda kişiler toplum hayatında belirli rolleri oynarlar. Kişilerin statülerine bağlı roller, onlara bazen amaçlarını gerçekleştirebilecek araçları sağlar ya da sağlayamaz. Yani kişilerin hukukî araçlarla amaçlarına ulaşamaması durumu, onları suç davranışına yönlendirebilir. Suç burada amaçlara ulaşmak için bir seçenektir (Çalık, 2016:111-130).

### **I.I.III. Mükerrer Suçlu Kavramı**

Tekerrür kavramı etimolojik olarak Türkçeye Arapçadan geçen bir kelimedir. Türkçede sıklıkla kullanılan “tekrar” kelimesinin eş anlamlısı olarak da değerlendirilebilecek olan “tekerrür” kavramının Arapçada “yeniden gerçekleşme veya tekrarlanma” gibi anlamlara geldiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda Türk Ceza Hukuku açısından değerlendirildiğinde, kavramın bu hukuk yapısı içinde de asli anlamına benzer anlamlara karşılık gelecek şekilde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Türk hukuk sistemi içinde tekerrür, bireyin herhangi bir cezaya dair mahkum edilmesinin ardından tekrar suç işlemesini belirtmek amacıyla kullanılmaktadır ki bu da kavramın asli anlamı olan yeniden gerçekleşme şeklinde ifade edildiğinin göstergesidir. Tekerrür, fiili ifade eden bir kavramdır. Bu açıdan tekerrürle ilgili olarak bu duruma sebep olan, diğer bir deyişle faili ifade eden bir kavram olduğu da görülmektedir ki doktrinde tekerrüre sebep olan fail mükerrer olarak adlandırılmaktadır (Kan, 2021:305-338).

Tekerrür kavramı uygulama açısından ele alındığında da farklı açılardan önemli görülen bir yapı olarak kabul edilmektedir. Nitekim tekerrürün hem bireysel hem de toplumsal etkileri olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda bireylerin yeniden suça yönelmelerine engel olunması açısından tekerrürün bireysel faydalarından, toplumsal anlamda ise tehlikeli olarak kabul edilen suçlulara karşı bir koruma sağlanması yönüyle toplumsal faydalarından

söz etmek mümkündür. Türk Ceza Kanunu'nda tekerrür kavramı 58. maddede “suçta tekerrür ve özel tehlikeli suçlular başlığı altında düzenlenmiştir (Kan, 2021:305-338).

Tekerrürün çeşitleri ile ilgili olarak doktrin ve Türk Ceza Kanunu karşılaştırıldığında, doktrinde Türk Ceza Kanunu'na göre daha fazla tekerrür çeşidine yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda doktrinde yer alan tekerrür çeşitlerini; genel – özel tekerrür, gerçek – mefruz tekerrür, zorunlu – ihtiyari tekerrür, süreli – süresiz tekerrür, milli (Ulusal) – milletlerarası (Uluslararası) tekerrür şeklinde sıralamak mümkündür. Ancak Türk Ceza Kanunu'nda tekerrür çeşitleri doktrinde yer verildiği kadar farklı şekillerde ele alınmamıştır (Kan, 2021:305-338).

Livingston, cezaevlerinin yeterli birer caydırıcı olmadığını ispatlamak için mükerrer suçlulara ait oranlara değinmektedir. Ona göre cezaevine gönderilen suçluların önemli bir oranı yaklaşık yüzde altmışı öncesinde cezaevine girmiş ve ceza almış mükerrer suçlulardır. Buradan sonuçla ceza süresi biten veya af ve tahliyeler yoluyla cezaevinden çıkan mahkûmların birçoğunun tekrar cezaevlerine döndükleri görünmektedir. Bununla birlikte Giddens'ta İngiltere'de hapis cezası bittikten sonra tahliye edilen erkek mahkûmların yüzde altmıştan fazlasının işledikleri suçlara yenilerini ekleyerek tekrar hapse girdiklerini belirtmektedir. Bununla birlikte her bir suçlunun yakalanamadığı varsayıldığında sayı korkutucu bir şekilde yükselebilmektedir (Giddens, 2000:199). Şüphesiz bu konuya mükerrer suçluların cezaevi tecrübeleri ve cezaevi alt-kültürü de büyük oranda destek olmaktadır.

#### **I.I.IV.Ceza Kavramı**

TDK'ya göre ceza kavramı; uygun olmayan davranışlar karşılığında bu davranış sahibini üzen, sıkıntı ve acı veren yaptırım veya işlemler anlamını taşımaktadır. Hukuki açıdan bakıldığında ise ceza kavramını suçlunun özgürlük, yaşantı, onur ve malına yasa çerçevesinde uygulanan yaptırımlardır. Reynolds ceza tanımında kabul görmeyen davranışı takiben davranışta bulunan kişiye yapılan ve onun hoşuna gitmeyecek işlem olarak kabul eder. Başka bir deyişle istenmeyen davranışa yapılan müdahale olarak kabul etmektedir (Hamzaoğlu, N., Türk, B., Sanal, Y., 2019:198-208).

Bir başka tanımda ise ceza kavramı yasaların belirlediği çerçevede topluma zararı olan fiillerin karşılığında suçluyu bazı kısıtlamalara tabi tutarak, yargı yoluyla verilen bir kararlar ve işlediği suçla dengeli uygulanan yaptırımlar olarak görülmektedir (Demirbaş, 2013:63). Yapılan farklı tanımlar ve görüşler cezanın çeşitliliği ve ağırlığı konusunda farklı

yollar sunmaktadır. Bu aşamada her bir bireyin aynı cezaya tabi tutulmasında karşın suçtan caymayacağı, çok hafif bir ceza türününse bireydeki farklılıkları ortaya çıkararak suçtan alıkoyacağı veyahut suçlu etiketi nedeniyle hafif cezalara karşın suç işlemeye devam edebileceği görülmektedir.

Sosyolojik açıdan bakıldığında ceza kavramını tek başına ele almak yerine “ceza bilimi” olarak tanımlayan Gordon Marshall ve arkadaşları; suçluların cezalandırılmalarına değinirken yönetimlerini de inceleyen bir dal olduğunu ifade etmişlerdir. Hapishanelerin ceza yerleri olmaktan çok ıslah edici kurumlar olarak yeniden tanımlayan 19. yüzyıl değişimleriyle anılan ceza reformunda anılan ceza bilimi caydırma ve cezalandırmayı konu alan sosyoloji temelli tartışmalara zemin hazırlamıştır (Marshall, 1999:96).

Cezanın birçok farklı tanımı vardır. Kısaca ceza kanunda suç kabul edilen bir fiilin gerçekleşmesi durumunda, kanunda öngörülen yaptırımın uygulanması şeklinde tanımlanabilir. Kanunda soyut olarak belirtilen cezanın, kanun ile belirlenen usullere göre somut ceza haline getirilmesi ise cezanın belirlenmesi olarak adlandırılır. Cezanın belirlenmesinde ise kanunilik ilkesine uyularak, suç ile ilgili olarak kanunda geçen alt ve üst sınırlar esas alınır. Cezada ve suçta kanunilik aranması hem hangi fiillerin suç olduğunun açık ve anlaşılır şekilde anlatılmasını hem de uygulanacak cezayı açık bir şekilde belirtir (Özen, 2009:76-77).

Suç olarak kabul edilen tüm davranışların cezalandırılmasında dört ana etken bulunur bunlardan ilki toplumu suçtan korumaya yönelik ihtiyaçtır. Toplumun işlevleri açısından önem arz etmektedir. Suçlunun ıslah edilmesi de cezalandırmada ki amaçlardandır. Üçüncü olarak ise caydırıcılığının yerine getirilmesi amaçlarından sayılmakta son olarak ise intikam durumundan bahsedilmektedir (Hamzaoğlu, N., Türk, B., Sanal, Y., 2019:198-208).

Ceza hukukunun temelinde Cesare Beccaria'ya göre toplumun genel yararı vardır, kaynağı ise toplumun korunması düşüncesidir. Onun cezalarla ilgili düşüncelerini koyarken ki asıl kaygısı dışsal düzen olduğu için içsel ve ahlaksal durumla çok ilgilenmemektedir (Beccaria, 2016:20).

Ahlaki normların göstergesi olarak Durkheim kanunlardan yararlanır. Kanunlar bir toplumun manevi duygularının kesin göstergeleri değildir; çünkü halkın hassasiyetlerinin gerisinde kalmış veya önüne geçmiş olabilirler fakat en azından insanların doğru ve yanlışını nasıl idrak ettiklerinin genel bir göstergesidirler. İki tür kanun vardır: Ceza hukuku ve medeni-idari hukuk. Ceza kanunları ortak bilincin güçlü bir ifadesidir çünkü

toplumun kurallarını çiğneyip öfkesini üzerine çeken bireyin cezalandırılmasını sağlar. Tarihe bakınca, ortak bilincin gerçekten de hayli güçlü olması gerektiğine, zira tabu yıkılmasına karşılık olarak, herhangi bir insan ya da eşya hasar görmemiş olsa da sık sık ağır cezalar verildiğine dikkat çeker. Öte yandan, medeni kanunlar ve idare hukuku çok daha zayıf bir topluluk bilinci duygusunu ifade eder çünkü çok farklı cezalar taşır. Ceza hukuku verilen hasardan bağımsız olarak cezaya çarptırırken, medeni kanun failden sadece yaptıklarını telafi etmesini ister (Collins, R., Makowsky M., 2014:95-96).

Durkheim, bu tip kanunların oranın toplumdan topluma değiştiğini açıklar. Daha küçük eski toplumlarda kanunların çoğu cezalandırıcıydı, hemen her cürüm işkence, sakatlama veya idamla cezalandırılıyordu. Daha büyük, modern toplumlarda ise hukuk daha çok tazminatçıydı. Sadece, ağırlıklı olarak medeni-idari düzenlemelerden oluşan kanun kitaplarının sayfaları değildi bunu yapan, ceza kanununun kontrol ettiği şeylerin sayısı ve cezaların ağırlığı da açık bir şekilde daha düşüktü (Collins, R., Makowsky M., 2014:95-96).

Ceza toplumsal hayatın devamlılığı sağlanırken aynı zamanda, saldırılara açık halde bulunan toplum ve bireyleri koruması amacının da yüklendiği bir araç ve kavramdır diyebiliriz. Caydırıcılık açısından ceza kavramı varoluşuyla genel bir caydırıcıdır. Toplumsal düzen ve bireylerin korunmaları ile beraber caydırıcılığın özel alandaki görevi ele alındığında daha bireysel değerlendirildiği; suçlu bireyin ıslahının sağlanmasıyla birlikte tekrar sosyal hayata adaptasyonunun sağlanması ve toplumda bulunan norm ve bazı kurallara uyum seviyesinin artırılması söz konusu olmakta ve amaçlanmaktadır. Nitekim TCK’ da birinci madde de; “Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir” şeklinde ceza kanununun amacı belirtilmiştir.

#### **I.I.IV.I. Cezaların Kökeni**

Ceza verme sorumluluğu ve yetkisi ilkel topluluklarda bireylerinde otorite olarak kabul ettiği hakim vasıflarına haiz kişilerde idi. Cezaların uygulanma aşamalarına nasıl uygulanması gerektiğine otorite sahipleri karar vermekteydi. Bu durum otorite sahibinin kararlarında farklılıklara sebep olabiliyordu. Toplumdaki örf, adet, gelenekler ve diğer bireylerin denetim mekanizmaları bu farklılıkları sınırlamaktaydı. Kişilerin suç işlemesi durumunda ceza almaması mümkün görünmüyordu. Otorite sahiplerinin uyguladığı yöntemler büyük çoğunlukta bedene acı vermeye ve işkenceye yönelik cezalardı. Bu durumda kendilerince oturmuş bir düzen var olsa dahi farklı toplumlardan kişiler suç

işlediğinde durum farklılaşıyordu. İki toplumun birden kabul ettiği bir otoritenin yokluğunda oç alma veya uzlaşma durumları ortaya çıkıyordu. Suçlunun bulunduğu topluma karşılık verilmekte böylece kişi veya toplum olarak öçlerini almış olmaktaydılar. Yani toplumun etkilendiği durumlara bakıldığında sorumluluğunda kolektif değerlendirilmesi gerekliliği görülmektedir. Ortak mülkiyetin de ortak olması durumunda şahsi cezalardan söz edilmesi pek mümkün görünmüyordu. Bu kolektif hal toplumun bireylerinin korunmasını da gerektiriyordu ve bu durum bireysel cezaların verilmemesinde etkili rol almaktadır (Dönmezer, S., Erman, S., 1987:39-40).

İnsan doğuştan getirdiği özelliklerinin yanında içinde doğmuş ve büyümüş olduğu toplum ve sosyal düzen ile şekillenir. Sosyolojik olarak bakıldığında insanlar toplumu oluştururken bu bir döndü gibi sosyal bir varlık olarak insanı da toplum oluşturmaktadır. İnsanlar toplumda sosyalleşen bir varlık olarak toplum içerisinde normatif kurallara uyan, kabul görmüş davranış kalıplarına uyan, toplumun kendisine verdiği rol ve statüleri uygun davranan bir varlık olarak düşünüldüğünde kuralların ihlali söz konusu olmamakta, birey olarak toplumsal düzeni tehdit etmemektedir. Bu toplum dinamikleri bütün toplumlar için geçerli olup; bireylerinin totalde bir düzen içerisinde olmaları için bireysel olarak da kurallara uymaları gerekmektedir. Diğer taraftan bakıldığında aynı toplum içerisinde herkesin aynı kazanımları almış olması yine bireysel farklılıklar yüzünden mümkün olamayabilmektedir. Bu kişiler bazı bireysel farklılıklar nedeniyle kendi sosyal statülerine ve rollerine uygun davranış sergilemek yerine diğer bireylerin ve topyekûn düzenin bozulmasında etkin rol oynayan suçlu olarak ifade ettiğimiz bireylerdir. Toplumsal normlardan sapma durumuna karşı yasa koyucu olarak devlet korumaya geçerek suçü belirlemekte ve ceza sorumluluğü perspektifinden kişiye uygun yönlendirmeleri yapmaktadır (Türkkahraman, 2007:6).

#### **I.I.IV.II. Cezaların Amacı**

Cezalandırmanın ve cezaların suçtan caydırıcı etkisi bireysel caydırıcılık ve genel caydırıcılık olarak iki ana kolda incelenir. “Özel caydırıcı, suç işlemiş bir bireyin cezalandırılmasının söz konusu bireyde yeniden suç işleme cesaretini göstermemesini tanımlamaktadır. Genel caydırıcı ise, suç işleyen bireye verilen ceza ile toplumun genelinin bu cezadan etkilenecek suç işlemekten caymalarını açıklamaktadır.” (Kızmaz, 2005:213-220).

Cessaria Becceria görüşünde cezanın amacını yine yüzyıllar öncesinden şöyle



açıklamaktadır: Ona göre cezaların amacı suçluların kendi yurttaşlarına verdikleri zararı ve başka bireylerin de benzer davranışta bulunmalarının önlenmesidir. Ona göre bu cezalar uygulama usulleri ve şiddetlilikleri konusunda öylesine dikkatli ve özenli seçilmeli ki; insanlar üzerinde zihin ve ruhlarında kalıcı ancak beden üstünde asgari düzeyde üzecek şekilde olmalıdır (Becceria, 2016:70).

İlkel topluluklardan günümüze kadar tüm toplumlarda suçun ve suçlunun varlığı tartışma götürmez bir gerçekliktir. Tarihsel süreçte her toplumda suçlulara rastlanmıştır. Suçun toplumsal düzene ve hayata tehdidi karşısında, toplum ceza ile karşılık vermektedir. Bu bağlamda ceza kaçınılmaz bir kavramdır. Tarihsel süreçte cezalarında suçlarla birlikte evrildiği görülmektedir. Farklı zamanlarda farklı tarihlerde cezalarında suçlar gibi farklılaştığı görülmektedir. Bu iki kavram birbiri ile iç içe görünse de ceza konusunun farklı açılardan değerlendirilmesi salt bir tanım yapmanın ötesine geçilmesi gerekmektedir. Örneğin önceden belirlenmiş kuralların dışına çıkanın cezalandırılması cezaya olan ihtiyacı karşılar nitelikte görünmemektedir. Her an kural koyucuların koyduğu yasal sınırlar dışında suçlar işlenebilir bu nokta da yazılı hukuk farklı yollara başvurursa da bu uygulama da zaman zaman adalete olan güven ile ilgili sorunlar çıkartabilmektedir.

Suçta yönelik öngörülen/uygulanan cezaların işlevleri iki temel yaklaşımda incelenir. Bunlardan birincisi, suç sahibinin suçundan ötürü cezayı hak ettiğini ve cezalandırılmasının gerekli olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşımda kriminal yaptırımların suç işleyen den intikam almak gibi bir amacı olduğu görülmektedir. Bir diğer yaklaşım ise; suç işlemiş olanı topluma kazandırmayı, rehabilitasyonu, ıslah etmeyi ve suçu önlemeyi hedeflemektedir. Misillemeci yaklaşıma göre cezanın amacı; adından da anlaşılacağı gibi misillemede bulunmaktır. Bu yaklaşımı savunan bazı kriminologlar, suç işleyen kişinin suçundan ötürü karşılığı olan cezayı hak etmiş olduğunu ve bilhassa acı hissini yaşamamasının toplumsal olarak varsayıldığı düşünülen toplumsal öfkeyi dindirmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. Buradan sonuçla suçlu bireyin ceza alması kökeninde toplumda suça ve suçluya karşı birlik ve bütünlük oluşması demektir (Kızmaz, 2005:213-220).

18. yüzyılın sonu ve 19. Yüzyılın başlarında klasik kuramcılar tarafından geliştirilmeye başlanan Caydırıcı Yaklaşıma göre insanlar rasyoneldir yani zevk aldıkları fiillere yönelirler ve acı veren eylemlerden kaçınma davranışı gösterirler. Yani hukuk ihlalleri suç eyleminin sonucunu, maliyet ve fayda hesaplarına göre belirlendiğini savunmaktadır. Bu sebeple bu yaklaşımı savunanlar suçlar için öngördükleri maliyetin fazla olmasının suç oranını azaltacağını savunurlar. Bu yaklaşıma göre ceza suç işlemek için

önemli bir maliyettir ki cezanın seviyesi yükseldikçe suç işleme seviyelerinin düşük olacağı kabul edilir. Bu yaklaşımı savunanlar verilen cezaların birey için değil suç için verilmesi gerektiğini ve verilen cezanın suçu gerçekleştirmekle sağlanan zevkten veya kazançtan fazla olması gerekliliğinin üzerinde dururlar. Bu yaklaşımı savunan Jeremy Bentham cezaların ciddiyet, kararlılık ve hızla gerçekleşmesinin suç işlemekten alıkoymak üzerinde etkili olacağını savunmaktadır. Yani suça denk bir cezanın potansiyel suçluyu da gerçek suçluyu da caydırmada etkili olduğu savunulmaktadır (Kızmaz, 2005:213-220).

### **I.IV.III. Ceza Yaptırımının İnsan Haysiyetiyle Bağdaşır Nitelikte Olması**

#### **Prensibi**

Montesquieu'ya göre ceza zorunlu bir durumdan kaynaklanmadıysa zorbalıktır. Ona göre “Bir insan üzerinde başka bir insanın otoritesi eğer kesin bir zorunluluktan kaynaklanmıyorsa bu bir zorbalıktır”(Becceria, 2016, s. 27). Ancak devamında ise hükümdarların ceza verme yetkisine değinen Beccaria bireylerin gassetme teşebbüslerine karşı kamu gidişatının korunmasının gerekliliğini belirtmektedir. Becceria için birey hakları ve güvenliği ne denli kutsal ve dokunulmaz hale getirildiyse bununla birlikte hükümdar da uyruklarına ne denli geniş bir özgürlük alanı sağlayabilmişse cezalar da o denli haklı ve adil olur (Becceria, 2016:27-28).

Cezaların amacının işlenen bir suçu yokmuşçasına yok saymak olmayacağını gibi bir varlık olarak insanı bunaltıp üzmemesi gerektiğini savunur (Becceria, 2016:69).

Özgenç' e göre de insanın haysiyet ve onuru ile uyuşmayan, bireye ızdırap ve acı vermeyi hedefleyen bir ceza uygulaması yapılamaz. Tarihe baktığımızda bahsi geçtiği gibi insanları rencide etmeye yönelik uygulamalar olmuştur (Özgenç, 2016:672). Suç işleyenin linç edilmesi, yakılması, sürüklenmesi taşlanması yollarıyla rencide edilmesi durumları yaşanmıştır.

Özgenç, teoride ve kanunda haysiyet kırıcı küçük düşürücü cezalar verilmemesi gerektiği her ne kadar kabul olsa dahi bu uygulamaların devam ettiğini; kural olarak resosyalizasyon hedefiyle yoluna gidilebileceği kabul edilmekle birlikte ülkemizde ceza infaz kurumlarının içerisinde olduğu bazı hallerinin oraları insan onuyla bağdaşmayan yerler olarak gösterdiğini eserinde belirtmiştir. Ona göre suçluların aynı fiziksel ortam içerisinde toplu halde cezalandırılmaları gerçekleşirken duvarlarla dahi bölünmemiş yerlerde yemek yenmesi ve tuvalet ihtiyaçlarının gerçekleşmesi uygun görülmemektedir. Bu durumu insan haysiyet ve onuyla bağdaştırmak mümkün gözükmemektedir. Bununla birlikte cezasını

çekmekte olan mahkumun doğal ihtiyaçlarının insan onuruna uygun şekilde karşılanması için gerekli önlemlerin alınması gereklidir, insan onuruyla bağdaşır olmasına özen gösterilmelidir. Cezanın amaçlarından birisi suçlunun işlediği davranıştan dolayı etkin bir pişmanlık duyması olduğuna göre bu ancak insan haysiyeti ve onuruna uygun bir ceza ile bağdaşırsa gerçekleşebilmektedir. Türkiye taraf olduğu Milletlerarası Sözleşmelerde bu konuyu taahhüt altına almayı kabul ederek önlenmesi amacıyla gerekli tedbirleri almayı kabul etmiştir (Özgenç, 2016:672).

Türkiye'nin üyesi olduğu Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 10 Aralık 1948 tarihinde ilân edilmiş olan "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"nin 5. maddesine göre;

*«Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayriinsanî, haysiyet kırıcı cezalara veya muamelelere tâbi tutulamaz.»*

Keza, Birleşmiş Milletler "Medenî ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme"ye, göre;

*Hiç kimse işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz. " (m. 7, birinci cümle)*

İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme'nin (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin) 3. maddesine göre;

*«Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayriinsanî yahut haysiyet kırıcı ceza veya muameleyle tâbi tutulamaz.»*

*-İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Milletler Sözleşmesi"*ne taraf devletler, işkenceyi, diğer zalimane gayri insani ve küçük düşürücü muamele veya cezalandırmayı yasaklamak konusunda taahhüt altına girmişlerdir. Sözleşmede, bu tür uygulamaların hiçbir hal ve şartta meşru ve mazur gösterilemeyeceği hüküm altına alınmıştır (m. 2, f. 2, 3; m. 16). Ayrıca, taraf devletlere bu tür uygulamaların suç olarak tanımlanması yönünde bir yükümlülük tahmil edilmiştir (m. 4; m. 16).

Türkiye, "İşkencenin ve Gayriinsanî ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi"ni onaylamak suretiyle de aynı yükümlülükleri teyid etmiş bulunmaktadır.

Bu uluslararası sorumluluklara benzer şekilde Anayasada da insan onuruyla bağdaşmayan ceza uygulamalarının yasak olduğu şu şekilde kabul edilmiştir:

*«Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleyle tabi tutulamaz.» (m.17, f. 3).*

*Görüldüğü ve resmîyete konulduğu üzere Türkiye cezalarla ilgili konularda işkence ve onur kırıcı cezalardan uzak kalmayı kabul ve taahhüt etmiştir.*

#### **I.IV.IV. Ceza Sosyolojisi Açısından Ceza Kavramı**

Ceza sosyolojisi; cezalandırma kavramını toplumsal ve tarihsel etkenlerin yoğurduğu karmaşık bir sosyal kurum olarak ele almakla birlikte, toplum ve ceza arasındaki ilişkiyi farklı bakış açılarıyla değerlendirmeyi amaç edinmektedir (Türkmen. 2018:379-397).

Ceza sosyolojisi açısından bakıldığında cezalandırma tarihi ve sosyal güçlerin şeklini verdiği karışık bir kurum olarak ele alınmaktadır. Cezalandırma konusuna suç sayılarının azaltılması ve suçluları engelleme gözlüğünden baktığımızda suç işleyenlerin kontrol edilmeleri ve cezaların yönetimi gibi amaçlar karşımıza çıkmaktadır. Ceza sosyolojisi için cezalandırmak toplumsal bir kurumdur. Ceza kültürel değerler ve sosyal yapının ortak bir tezahürüdür. Toplumda ki suçlu yanlış yaptığını nasıl anlamalıdır. Burada temel sorunlardan birisi cezaların haklı bir etik temele oturup oturmadığıdır.

Teorik bir pencereden değerlendirildiğinde ceza sosyolojisi kavramını klasik sosyoloji de görmek mümkün görünmektedir. Durkheim, üstünde taşıdığı işlevler açısından değerlendirdiği ceza kavramının toplumsal düzenin devamı için gerekliliğini vurgulamaktadır. Durkheim' e göre, toplumsal dayanışmayı ilerletmekte dahi cezaların işlevleri vardır. Durkheim' in ana kavramlarından birisi olarak toplumsal olgu kavramı maddi ve manevi olarak ayrılmakta bununla birlikte manevi olan ortak bilinç ve toplumsal dayanışma gibi toplumsal olguların denetlenebilmesi için hukuk gibi incelenebilecek bir maddi olgulara ihtiyaç duyulmaktadır. Gözlemlenmesi zor olan içsel olgular dışsal olgularla değerlendirilebilmektedir. Bunlardan birisi hukuki durumdur ki cezalandırmaya yönelik yaptırımlar kolektif bilincin gelişmesinden dolayı mekanik toplumda çıkmaktadır. İade edici yaptırımlarla ilgili olarak ise onları kolektif bilinçteki bireylerin ve toplumun sert tepkinin olmadığı organik toplumda ortaya çıktığını belirtmektedir (Türkmen. 2018:379-397).

Durkheim, toplumlar ve kanunları arasındaki farkın değişen iş bölümüyle bağlantılı olduğunu tespit etmiştir. Durkheim' e göre cezalandırıcı kanunlar çoğunlukla iş bölümünün az olduğu toplumlarda, tazminatçı kanunlar ise çoğunlukla yoğun iş bölümlü toplumlarda uygulanmaktaydı. Daha eski toplumlar, Durkheim' in "mekanik dayanışma" yaklaşımı üzerine kuruludur. Bununla, çoğu insanın birbirine benzer olduğu, Tevrat'taki eski İbrani kabileleri gibi kabile veya köylü toplumlarını kastetmektedir. Hemen herkes ya çiftçidir ya da savaşçı bu gruba dahildir. Buna uygun olarak da çok güçlü bir ortak bilinç vardır çünkü

insanlar ortak deneyimlerinden elde ettikleri ortak fikirlere sahiptirler. Bu ortak bilince her türlü saldırı, kanunlar tarafından ağır cezaya çarptırılır. Bireyler mekanik olarak entegre durumdadır. İş bölümünün yoğun olduğu toplumlarda ise insanlar, Durkheim'in ifadesiyle, "organik dayanışma" ile birbirine bağlı durumda yaşamaktadırlar (Collins, R., Makowsky M., 2014:95-96).

Yaptırımlara baktığımızda iki ana gruba ayrılmaktadır. Bunlardan birisi suçlu için haysiyet zedeleyici ve acı çektirici özelliktedir. Diğer yaptırım türü ise mevcut durumu düzeltme üzerine kurulu olmakla beraber yaptırım zorunlu bir acı vs. doğurmamaktadır. Durkheim penceresinden modern topluma geçildikçe cezalar şeklen değişmekte bununla birlikte perde arkasında ki cezalandırma felsefesi de değişikliğe uğramaktadır. Modern toplumlarda kolektif bilincin azaldığının üzerinde duran Durkheim, Ceza Evriminin İki Kanunu adlı eserinde cezaların değişimleri üzerinde durmuştur. Nitel ve nice olarak ayırarak değerlendirmiştir. Ceza nicel olarak derecelendirildiğinde daha kolaylaşmakta, nitelik açısından bakıldığında ise hürriyeti bağlayan cezalar hapis cezası kendi şeklini almaktadır. Durkheim hukuğu, toplumsal dayanışmanın dış gözleri veyahutta dış denetim ve izlem aracı gibi kullanmaktadır. Çünkü onun sosyolojik olarak ortaya koymakta olduğu olgularda başvurduğu önemli merkezi kavramlar arasında yerini almaktadır. Bu açıdan açıklamaları teorik olarak değerlendirmek gerektiğinde tarihsel açıdan farklı bakış açılarından incelenmesine olanak sağlamaktadır. Bu pencereden bakıldığında yukarı da bahsi geçtiği gibi mekanik yapının göstergelerinden birisinin cezalandırıcı anlayış olduğu bu toplumla ilgili ipucunu vermektedir. Bir diğer yapı iade edici cezaların bulunduğu organik topluma işaret etmektedir. Bu toplumlarla ilgili ipuçları ve çıkarımlar sağlamamızda göstergeler olarak görmektedir. Durkheim' in onarıcı ceza olarak nitelendirdiği ceza yapısını çalışmamızda bahsi geçen rehabilite edici çalışmalarla bağdaştırmak mümkündür (Türkmen, 2018:379-397).

Klasik sosyoloji açısından bakıldığında Weber' in açıklamalarına da değinmek gerekir. Onun açısından bakıldığında cezalar giderek ussallaştırılmaktadır. Onun bakış açısında suçlulara ahlaki değerler açısından değil suçları bağlamında yönetsel kriterler ile bakılmakta ve cezalandırma ise yaptıkları suçla bağlantılı gerçekleşmektedir. Burada cezai yaptırım kötü biri olması veya suçunun kötü olmasından farklı bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Eski yapı toplumsal öfkeyi ve intikamı suç işleyene aktarmak için bir vesile olarak cezayı algılamak, değişimle birlikte daha profesyonel bir duruma yönelmeye, süreci bahsi geçen etkenlerden ayıklamaya meyyaldirler. Ceza için Marksist düşünceye

baktığımızda ise siyasi rolü ve ekonomi olgusu açısından baskıcı bir devlet aracı olarak görülmektedir. Toplumsal düzendeki sınıflarda üsttekinin alttaki üzerinde çıkarlarını koruması adına sosyo-ekonomik eylemleri daha rahat sürdürmek ve sürdürdüğünü korumak adına bir baskı aracı olarak görülmektedir.

Marx'ın düşüncesinde nihayetinde her türlü kurum ve dolayısıyla üst yapı olarak görülebilecek hukuk da kapitalist sistemin sürdürülebilmesi doğrultusunda belirlenmektedir. Yani Marx için toplumun emeği cezanın şiddeti ile doğru orantılıdır. Emek toplumda değerliyse ve azsa cezanın şiddeti az olmakta, emek çok ise cezalandırma şiddeti artmaktadır. Cezaların şiddetinin hafiflemesi de tam bu noktada iş gücüne olan talebin artması ile bağlantılıdır. Sonuç olarak işgücüne duyulan ihtiyaç arttığı için cezalar hafiflemiştir (Türkmen, 2018:379-397). Bu düşünürlerden yola çıkarak denilebilir ki ceza sosyolojisi bağlamında teorik yollar ceza ve sistemlerini anlayarak ve bu noktadan hareket ederek toplumun tanınması ve gözlemlenmesine yönelik çabalaradır (Türkmen, 2018:379-397).

#### **I.I.V. Caydırıcılık Kavramı**

Tutuklanma korkusu, yargılanmaktan çekinmek, cezalandırılmanın nasıl olacağı gibi durumlar caydırıcılık sınıfında genel caydırıcılar kısmına girmektedir. Caydırıcılığın genel olarak cezaları haklı göstermekte de kullanıldığına tanık olmaktayız. Hapis cezasına diğer bölümde değinilmekle birlikte cezaevi ve hapis cezalarının da etkili birer caydırıcı rolü olduğu varsayımı mevcuttur. Ceza türlerinin caydırıcılık üzerindeki etkilerine bir sonraki bölümlerde ayrı ayrı değinilmekle birlikte her bir ceza türünün kendi içinde caydırıcı olduğu düşünülse dahi potansiyel bir şekilde suçlu olduğu varsayılan bireyler üzerinde ne derece caydırıcı rollerinin olacağı yine önemli bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmış bulunmaktadır. Cezaevlerinden beklenen durumlardan biri de mahkûmu ıslah etmesi iken, kişinin bireysel hayatı ve sosyal çevresindeki faktörlerindeki itici birtakım etkenler tekraren suça karışmasına neden olabilmektedir. Bu konuya değinildiğinde şöyle bir durumla karşılaşmak kaçınılmazdır. Cezalar ve ceza sistemleri ne kadar caydırıcı ve ıslah edici ve cezadan beklenen tüm faydaları karşılarsa dahi insanlar suç işlemeye devam edeceklerdir. Nitekim refah düzeyi yüksek toplumlarda dahi psikolojik birtakım rahatsızlıklar, belli depresif sebepler bireyleri suça itebilmekte ve suçlu etiketi sonrasında cezadan korkmamaya ve suç işlemeye devam etmesine neden olabilmektedir. Bireyleri suça itebilecek işsizlik, parçalanmış aileden gelmek, öfke kontrolü olmamak, ötekileştirilmek ve dışlanmak, göç sonrası adaptasyon bozuklukları, bireysel çıkmazlar, suçu normalleştiren bir çevrede

büyümek veya tamamen ilgisiz bir ailede büyümek gibi birçok etkenden söz etmek mümkündür. Tüm bunlar topyekûn düşünülürken ceza anlayışının ciddi bir caydırıcı unsur içermesi için genel amaçları ve ilkeleri dışında suça karışan veya sürüklenen her bir insanın bireysel ve sosyal şartlarının ayrıntılı ele alınmasıyla oluşacak; sağlık, eğitim tedbirlerini ayrıntılı içerecek ve sağlam bir kontrol mekanizmasına sahip olacak plan ve programlarla mevcut olacağı kanısına varılmaktadır. Nitekim suça karışan veya sürüklenen birey ki; istatistikler incelendiğinde çok fazla sayıda çocuğunda suça karıştığı görülmektedir. Bu çocuklarda bahsi geçen çalışmalar ülkemizde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı aracılığıyla sosyolog, sosyal çalışmacı, psikolog ve öğretmenlerce yürütülen danışmanlık tedbiri adı altında mahkemece verilen kararlara mutabık şekilde uygulanmaktadır. Burada uygulama aşamasında suça sürüklenen çocuk olarak tanımlanan bu çocukların birçoğunun parçalanmış aileden gelen çocuklar olduğu görülmektedir. Sağlıklı bir ailenin yanında bireyin gözlemlediği normal rol ve modellerden yoksun olan çocuk suç ve sapma kabul edilen uyuşturucu kullanmak, hırsızlık yapmak gibi davranışlara daha kolay alışmakta ve normalleştirmektedir. Şüphesiz sağlıklı bir otoriteye sahip ebeveyn yoksunluğu bireyin tüm hayatını etkileyecek düzeyde önem arz etmektedir.

Daha önce de bahsi geçtiği üzere Beccaria bir suçun caydırıcı olabilmesi için üç önemli ilkeye sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Cezaların kati ve kesin verileceği düşüncesi suç işleme potansiyeline sahip kişilerde kaçış olmadığı düşüncesi doğuracaktır. Cezaların kesinliği, işlenen suça tekabül gelen cezanın herkesin anlayacağı kadar bariz, net ve anlaşılır olması ile ilgili iken suç işleyen bireyin cezalandırılacağından emin olmasını kapsamaktadır. Cezanın hızlı olması toplumun diğer bireylerinde yapılan suçun karşılıksız kalmadığı düşüncesinin doğmaması açısından önemlidir. Cezanın hızlılığı, suça karışan kişi ceza ile ne kadar hızlı yüzleşirse bu aşamada da cezanın caydırıcılığı daha etkin hal almaktadır. Cezanın şiddetliliği konusunda Beccaria binyediyüzlü yıllarda bugünde geçerliliğini koruyan görüşler belirtmiştir. Ona göre cezalar ne insanın fazla incitecek kadar ağır ne de yaptığı suç yok sayılmış gibi hafif olmamalıdır. Cezaların şiddetliliği ise işlenen suç ve ceza arasında ki dengenin orantılı olmasını kast etmektedir. Beccaria'ya göre ceza ne insan onurunu kıracak kadar ağır ne de hiç suç yokmuşcasına hafif olmamalıdır.

Teorik olarak cezaların artırılması ile cezadan kaçma davranışı ile doğru orantılı olarak uyum davranışının artması olarak önümüze çıkar. Ceza eyleme karşılık ve dengeli olmalıdır ki suçtan vazgeçilmesini sağlayacak nitelikte olması sağlansın. Ceza olarak kanun kapsamında yapılan müdahalelerin asıl amaçlarından birisi caydırıcılığını artırmak olmalıdır

ki bu salt kendi başına bir diğer suça karışma ihtimali olan kişiyi dahi durdurabilmelidir.

Potansiyel suçluyu engellemek cezanın caydırıcılığında önemli unsurlardan bir tanesidir ki; çalışmamız boyunca karşımıza çıkan kaynaklarda bireylerin bir kez suça karıştıktan ve etiketlendikten sonra diğer bireylere oranla suç işleme ihtimalleri artmaktadır.

Barnes ve Teeters (1952) çalışmalarında, daha medeni toplumlarda toplumun yanında uygulanan ceza türünden vazgeçilmeme amacı olarak suçlunun toplumdaki diğer bireylere ders verme niteliğinde cezalandırılmasına bağladıklarına değinmişlerdir. Ancak bu durumun her ne kadar savunulur ve onaylanır bir hali olsa dahi bu konuda da karşıt görüşler mevcuttur. Mesela Livingston caydırıcılığı destekleyen unsurlardan birinin ceza ve cezalandırmanın ağırlığı olduğunu savunmakla birlikte ve ağır ceza alan mahkûmların tekrar ceza almamak için suça karışmadığı yönünde görüşler belirtmektedir. Farklı ülkelerde farklı ceza sistemlerinin suçluluk sayısını düşürdüğü görülse de bu ülkelerde toplumsal faktörlerle bu durumun sağlandığı sadece cezalandırmanın caydırıcılık üzerinde doğrudan yeterli bir faktör olmayacağını ön plana çıkaran incelemeler yapılmıştır (Hamzaoğlu, N., Türk, B., Sanal, Y., 2019:198-208).

Ceza, hukuk açısından bakılan bir düzlemde yaptırım olarak görülebilir. Yaptırım yani müeyyideler hukuk kurallarını toplumsal düzeni koyan diğer kontrol mekanizmalarından ayırmaktadır. Bu yaptırım çeşitleri maddi ve manevi olarak ikiye ayrılmaktadır. Maddi açıdan otoritenin yani devletin maddi bir zorlama ile kural çiğneyene tepki vermesi ve ihlali düzeltmesidir. Manevi yönü göz önüne alındığında ise karşımıza yine cezaların caydırıcılığı konusu çıkmaktadır (Türkmen, 2017:704-720).

Faydacı teorinin kurucularından Bentham, ampirist, olgulara dayanan seküler bakış açısına sahiptir. Toplum sözleşmesi teorilerini kabul etmeyen Bentham'ın siyaset ve hukuk bakışı fayda üzerinden oluşmuştur. Onun bakış açısında faydacılığın kökeninde hazza vardığında oluşacağını düşündüğü mutluluk arzudur. Tam bu noktada insanlar faydalı bulunduğu her şeyi isteme, zarar göreceğinden uzaklaşmaya çalışırlar. Faydalı gördükleri iyi ve ahlaki olandır denilebilir. Bentham için faydacılığı diğerlerinden en farklı kılan özelliği daha fazla sayıda insanın daha fazla mutlu olması düşüncesinin benimsenmesidir (Koca, 2021:81-103).

Jeremy Bentham'ın düşüncesinin çalışmamızla ilgisini inceleyecek olursak; insanlar dolaylı olarak acıdan kaçtıkları için suç sonrası gelecek cezadan kaçarak tam da bu nokta da Bentham'ın faydacılığının en belirgin ilkesi olan daha çok insanın daha çok mutlu



olmasına hizmet etmektedirler. Bu ilke ışığında birbirlerine doğrudan veya dolaylı olarak zararı olacak ve kişiyi cezaya sürükleyecek bir davranışta bulunmamaktadırlar. Bentham'ın faydacılığı cezanın caydırıcılığına dolaylı olarak fayda sağlamaktadır.

Caydırıcı ve cezalandırıcı görüşler fazlasıyla suçla cezanın üzerinde duran düşüncelerdir. Bir diğer yönüne değinmek ve bu yönünün esasen işlevselleştirilmesinin ana unsur olan caydırıcılık unsurunu olumlu etkileyeceği konusu üzerinde durulabilir. Rehabilitasyon suçun sosyal arka planıyla da ilgilenmekte ve daha toplumsal ve psikolojik bir hal alabilmektedir.

Modern toplumlarda karmaşık yapı karışık sosyal etmenlerin belirleyiciliği ile ortaya çıkan rehabilitasyon konusunda görüşler cezaların suç yerine suça karışmanın ihtiyaç düzeyine uygun olması gerektiğini belirtirler. Suçlu rehabilitasyon edilirse tekrar suç işlemesi engellenecektir. Toplumlar bu durumda suçlulara belirli tedavi koşulları sunmaktadır. Rehabilitasyon savunucuları gözünden bakıldığında suç sosyal bir rahatsızlık veya hastalık emaresi olarak görülür ve düzeleceğine inanılır. Rehabilitasyon bireysel yaşamları daha ön plana alarak bireye dönük tedaviye yoğunlaşır. Bazı durumlarda da suç sosyal hayatta öngörülmez bir seçimdir kişinin bireysel kararı olmaktan öte bir durumda olabilmektedir (Türkmen, 2017:704-720).

#### **I.I.I.I. Cezaların Kesinliği**

Beccaria, Suçlar ve Cezalar Hakkında isimli kitabında yasaların kutsal metinlerini okumakla birlikte anlayabilecek ve aynı zamanda da ellerinin altında bulundurabilecek olan bireylerin sayısının artması ile suçların azalacağını belirtmekte ve ardından cezaların kesinliği ile ilgili önemli bir noktaya yüzyıllar önce değinmektedir. Cezaların bilinmez kalmasının, kesin ve net bir şekilde ortaya konmamasının kişilerin suç işlemeye olan eğilimlerinin artmasına neden olacağını belirtmiştir (Beccaria, 2016: 41). Kitabının bu bölümünde matbaanın önemine ve yazılı hukuk kurallarının varlığına değinen Beccaria kesinliği bu şekilde sağlanacağı ve toplumun kesin ve açık bir şekilde ortaya konmuş yasaya hakim oldukça cezaların caydırıcı özelliğinin artabileceğine değinmiştir.

Toplumda düzeni sağlamada etkili olduğu düşünülen örf ve adet gibi tam olarak hukuksal olmayan kurallar çoğu zaman hukuka aykırı davranışları engellemede etkili değildirlir. Bu sebeple tüm bireyleri bağlayan hukuk kurallarının varlığı oldukça önemlidir. Bu kuralların bazıları suçu önlemeye yönelikken bazıları ise bastırıcı özellikler taşırlar ve hayatın her alanında ihtiyaç duyulurlar (Hatipoğlu, 2016:80-84).

### **I.I.III.II. Cezaların Hızlılığı**

Beccaria için cezalar ne kadar çabuk ve işlenen suça yakın olursa o kadar faydalı ve adil olacaktır (Beccaria, 2016:101).

Cezanın hızlılığı caydırıcılığın en önemli ilkelerindendir. Suça karışan veya doğrudan suç işleyen kişinin hızla cezalandırılması gerekmektedir. Bu durum toplumdaki diğer bireylerin suçun karşılıksız kalmadığına dair düşüncelere kapılmasını engellemekte ve caydırıcılığı artırmaktadır. Örneğin; alkol ve trafik denetlemelerinin etkililiği konusunda çalışılan bir araştırmada; cezanın sürücüye hızlı bir şekilde haber verilmemesinin denetlemelerin faydalı ve etkili olmamasının nedenlerinden bir olduğu bahsedilmiştir (Hamzaoğlu, N., Türk, B., Sanal, Y., 2019:198-208). Bu ve benzeri durumlarda toplum açısından cezanın verilmediği, zamanından sonra etkisinin azaldığı suçlunun eylemine karşın ceza almadığı gibi yanlış algılar oluşturmaktadır.

Geciken adalet, adalet değildir ilkesi tarih boyunca toplumların onayladığı bir ilkedir. Bu ilke de insan fitratının bir yansımasıdır. Psikoloji bilimi, insan davranışlarının tekrarlanması için pekiştireç kullanımının etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Ödül olumlu pekiştireç, ceza da olumsuz pekiştireçtir. Bu pekiştireçler davranış ile ne kadar çabuk ve etkin koşullandırılırsa davranışa olumlu ve olumsuz etkileri de o denli tesirli olacaktır. Anında ödüllendirilen bir davranış daha çabuk pekişirken, anında cezalandırılan bir davranışta tekrarlanma ihtimali düşmektedir. Bu ilke kamunun güvenini korumakta cezanın olabildiğince çabuk verilmesi ve yargılamanın çabuk bitmesi şeklinde yansıtılmaktadır. Suçun ardından yeterince çabuk verilmeyen ceza, mağdurun kin beslemesine, failin de aynı fiili ikinci kez yapmaya isteklenmesine neden olmaktadır. Beccaria da bu konuda ceza yargılamanın, suçun kesinleşmesi ve kanıtların yeterince değerlendirilebileceği bir müddette olmasının gerekliliğini savunmuştur (Beccaria, 2016:101).

### **I.I.III.III. Cezaların Şiddetliliği**

Cezadan bahsedildiğinde salt tek başına suç işleyen için değil suç işleme potansiyeli olan bireyler içinde ayrıca anlam ve önem barındıran bir kavramdan bahsedildiği unutulmamalıdır. Bu aşamada potansiyel suçlunun veya toplumdaki her bir bireyin cezanın şiddeti konusunda bilgi sahibi olması gerekliliği doğmaktadır. Bir suç için verilen cezanın bireylerin bilinç ve cezanın şiddeti ile ilgili bilgi seviyeleri ile de ilişkilidir diyebiliriz. Bu durumun caydırıcılık üzerinde etkisi yok sayılamaz niteliktedir.

“Ceza tabii olarak suçun karşılığıdır. O sebeple de kanunda suç olarak

vasıflandırılmayan hiçbir fiile ceza verilemez ve ne kadar zararlı bir fiil olursa olsun, suç olarak isimlendirilemez. O ancak diğer düzen kurallarına aykırı bir fiil olarak görülebilir. Dinen günah sayılabilir, ahlâken kusur olarak görülebilir veya örf-adet kurallarına göre ayıp sayılabilir. Cezanın ağırlığı da suçun vasıflandırılmasına göre değişir. Suç insanın hayat varlığına karşı işlendiğinde cezası da ağır olur. Malvarlığına karşı işlenen suçların (hırsızlık, dolandırıcılık) cezası daha hafiftir, vs.” (Çalık, 2016:111-130).

İşlenen bazı suçlarda ise cezaların caydırıcılığından bahsetmek neredeyse imkânsızdır. Meşru müdafaa ve bireyin kendini koruması veya aniden öfke kontrolünü kaybederek işlediği cinayet, yaralama gibi bazı suçlarda (her suçlu için aynı ölçüde geçerli olmamakla birlikte) cezadan tamamen bağımsız, caydırıcılığı düşünülmezsizin anında ve plansız işlenen suçlardır.

## **I.II. CEZANIN TARİHÇESİ**

Cezanın tarihinde baktığımızda göze göz, dişe diş anlayışıyla cezalandırma yöntemini benimseyen Hammurabi Kanunları'ndan günümüzdeki hukuk sistemine uzanan uzun ve detaylı bir kısımdır. Tarihe baktığımızda işkenceye dayanan, azap veren cezalar, sürgüne gönderilen, haysiyet zedeleyici şekilde teşhir edilen suçlular vardı. Bu cezalandırmaları yaparken dayandırdıkları noktalar muhakkak bulunuyordu. Bugüne doğru geldiğimizde insanı koruyan daha ılımlı bir ceza sistemine doğru evrildiğini görmekteyiz (Hamzaoğlu vd, 2019:198-208).

### **I.II.I. Türk Hukukunda Ceza Sistemi**

Ülkemiz açısından bakıldığında cumhuriyet tarihinde hukuk bir modernleşme aracı olarak kabul edilmiş; toplum değişimlerinde birçok dönem araç olarak kullanılmıştır. Hukukun modernleşme denilen süreçte neleri suç kabul ettiği konusu tartışmaya açık bir konu olmakla birlikte bireylerin kendi din, örf, adet ve gelenekleri incelendiğinde suç olarak kabul edilen davranışların bazı bireyler için normatif olmayan düzlemde suç kabul edilmediği de söylenebilir. Tam da bu noktada kanun koyucu ve halk ya da en ilkel toplulukların ki gibi başkan ve alt sınıf arasında ortak görüş ve düşüncelerin ve suçu suç olarak kabul etmemizi sağlayan ortak faktörlerin ne derece kabul edilebilir ve benimsenmiş olduğu önem arz etmektedir.

Türkiye'nin toplumsal değişim veyahutta başka bir deyişle modernleşme süreci Durkheim'in daha önce bahsetmiş olduğu teorik açıklamaya uygun bir potansiyele sahiptir. Bu görüşü Türkmen tarafından Türkiye tartışması için kullanılmıştır (Türkmen, 2018:379-

397).

Tarihsel süreçte Türkiye için modernleşme olgusu her dönemde güncelliğini koruyan bir konu olmuştur. Neredeyse her bilim dalının üzerinde yoğunlaşacak bir alanını bulduğu modernleşme tartışmaya açık bir konu olma özelliğini muhafaza etmektedir. Durkheim perspektifinden Türkiye'ye bakıldığında sahip olunan hukuksal düzenin iade edici mi yoksa cezalandırma odaklı mı olduğunu görmek gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Mevcut hukuksal yapı rehabilitasyon düşüncesini temelde tutmaktadır. Bu bağlamda Durkheim perspektifinden bakıldığında modern kabul edilebilir organik bir toplum kabul etmek uygun düşebilir ancak bu ceza usulleri ve yasaların kabul edilmesi tatmin edici görülmemektedir. Bu benimsenen kanunların uygulama aşamasında da problemlerle karşılaşılması gerekmektedir. Türkiye de bu bağlamda sıkıntılar boy göstermektedir. Uygulama sırasında çıkan pürüzler bulunmaktadır. Bu zorluklara bakıldığında ve hukuki kuralların yaptırımında çıkan bu aksaklıklar mekanik toplumun özelliklerini andırmaktadır. Uygulama da ortaya çıkan bu aksaklıklar gündelik birtakım politikalarla normalden fazla değişiklik yapılması yollarıyla ceza adaletinin gündelik politikalarla belirlenmesi problemine zemin hazırlamaktadır.

Türkiye Cumhuriyet tarihine başladığında hukuk devrimi sırasında batıdan hukuk kaynaklarını aldığı gibi Denetimli Serbestlik gibi her toplumda hemen kabul görmesi zor olan bir sistemi uyarlamaya çalışmıştır. Türkmen' e göre özellikle infaz sureleri üzerinde değişiklikler olmakta ve cezaevinde kalan mahkum sayılarının azaltılması amacıyla af yasalarına çıkarılmaktadır. Türkmen' e göre batının ceza anlayışını Türkiye' de uygulanması sırasında çatışmalar çıkabilmektedir (Türkmen, 2018:379-397).

Ceza adaleti açısından bakıldığında Türkiye' nin verimlilik kriteri ve etkinlik kavramları üzerine yoğunlaşması gerekmektedir. Adil bir yargı süreci, muhakeme süresinin makulluğu, cezaların caydırıcı olması, teknolojinin verimli kullanımı, toplam kalite, infaz, mahkeme yönetimi konuları etkinlik ve verimlilik kriterleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukuk devletleri açısından adaletin güvenilir olması kişinin işlediği suça uygun ve orantılı bir ceza alacağını bilmesi önemli bir mevzu oluşturmaktadır.

Türkiye'de son dönemlerde bu kriterin hukuk sisteminde canlı tutulup tutulmadığı ile ilgili sorunlar bulunmaktadır. Kişilerin hukuka olan güveninin sarsılmasında en önemli etkenlerden birisi de yargılama ve karar sürelerinin çok uzun tutulmasıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye incelemesinde bulunduğu en önemli pürüzlerden birisi

maalesef bu konu görünmektedir. Soruşturma ve kovuşturma sürelerinin uzaması doğrudan makul süre sınırının geçmesine sebebiyet vermektedir. Mahkemelerce duruma bakıldığında bu durumu etkileyen faktörlerden birisinin de, mahkemelerin yoğunlukları olduğu söylenebilir. Bununla birlikte terfi işlemlerinde yargıtaydan geçirilen belli sayıda dosyaya ihtiyaç duyulmakta bu aşamaya gelindiğinde ve terfi durumları söz konusu olduğunda sorunsuz ve kolay dosya arayışları karmaşık olayların ve durumların geri planda kalmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca genel bir çerçeveden bakıldığında sık yapılan kanun değişikimi konuları sonucu bozulan kararlar ve dosyaların tekraren inceleme süreçleri mahkemelerin dolayısıyla hakim ve savcıların iş yüklerini aşırı artırmaktadır (Türkmen, 2018:379-397).

Ceza adaleti sisteminden beklenen hız karşılanmadığında caydırıcılığın üç temel ilkesinden birisi olan hızlılığı atlanmış olmaktadır. Bu durum caydırıcılığının artmasını engellemektedir. Ayrıca mahkemelerin yoğun olması ile ilgili süreçler insanın bireysel hayatında doğrudan bir aksamaya neden oluyorsa burada cezaların orantılı olması konusu da tehlikeye düşmektedir. Nitekim birey her ne kadar bir suça karışmış olursa olsun, cezasının karşılığını beklediği süreçte işsiz olma durumu, maddi kaynaklarının tükenmiş olma durumu ve bu durumda uzun süreli beklemesi sonucu cezanın oranı artmakta ancak mahkemece bu süreçten daha ziyade yapılan suçun karşılığına odaklanılmaktadır. Hız ve orantının önemi muhakkak hukuk dosyaları üzerinden incelendiğinde daha açık görülebilecek, kişilerde mağduriyetlere sebep olabildiği okunacaktır.

### **I.II.II. İslam Hukukunda Ceza Sistemi**

Osmanlı Hukukunun büyük oranda İslam Hukukun altı asırlık bir uygulaması olduğu hatırlandığında İslam Ceza Muhakemesi Hukukuna İlişkin genel değerlendirmelerin Osmanlı Hukuku için de geçerli olduğu belirtilmelidir (Akman, 2004:137).

Osmanlı Devleti hukuk sistemine bakıldığında İslami hukuk kurallarının benimsendiği bir sistem vardır. Şeri ve örfi hukuk kurallarının şekillendirdiği atanan kadılar tarafından kararların alındığı bir sistemdi. Şeri hukuk kurallarının kaynağını; Kur' an' ın hüküm ve ayetleri, sünnet, kıyas, icma oluşturmakta iken, örfi hukuk kuralları padişah fermanlarını içermekteydi. İslam hukuku çerçevesinde bu kaynaklar norm hiyerarşisinin temelleri olarak bulunuyordu (Ertuğrul, 2016:362-386).

İslam Hukuku devleti olan Osmanlı Devleti' nde kadılar hakim olarak atanmakta ve padişahla ilgili davalar da dahil olmak üzere tüm davalar onlar tarafından görülürdü. Kadıların vermiş olduğu cezalar bedeli ve asli olmak üzere ayrılmaktadır. Asli cezaların

özüne bakıldığı zaman Kuran ve sünnet ışığında kadının verdiği hükümler olarak incelenebilmektedir. Bu cezaların kaynakları direk Kuran ve sünneti olduğu için değiştirilmesi ve azaltılması mümkün görünmemektedir. Kadı; recm etme, kısas, kesme olmak üzere cezalara yani hadlere karar verebiliyordu. Hırsızlık yapan kişinin elinin kesilmesi, zina suçu işleyen birinin recm edilmesi, adam ölmesi sonu ise kısas gibi kararlar verebilmekte idi. Kadıların verebileceği bir diğer ceza türü ise bedeli cezalardır ki bedeli ceza yapılan suçla aynı olması zorunlu olmaya cezalardır. Diyet ve tazir başlıkları altında iki ana kola ayrılmaktadır. Hanefi mezhebinin Hukuk ve adalet anlayışı Osmanlı Devleti ceza ve hukuk sisteminin şekillenmesinde en önemli rollerden birini oynamıştır. Kadılar Hanefi mezhebinin görüşleri ışığında karar veren kadıların kararları hukuk sisteminin temellerini oluştururken, şeyhülislam da aynı şekilde fetvalarında bu mezhebin görüşleri ışığında görüş bildirmişler yani fetva çıkartmışlardır (Ertuğrul, 2016:362-386).

Fıkıh temelli olan Osmanlı'nın Ceza Muhakemesi usul ve ispata önem vermektedir. Şüphesiz fıkıh ispat edilmeyen bir suçun cezasını kesmeyecektir. Osmanlı devleti' nde örfi suçlar fıkıhtan farklı olarak sanığın menfaatine daha uygun ve daha esnek şekilde tanımlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde de mevcut hukuk düzeninde olduğu gibi kişinin daha önce suç işleyip işlemediği yani mükerrer suçluluğu, suçluluğunun göstergeleri veya toplum içinde suçlu namıyla bilinmek sanığı mahkum ederken etkili sebepler olarak görülmüştür. Osmanlı Devleti' nde dikkati çeken önemli unsurlardan birisi şeri hukuka bakıldığında yer kaplamamasına rağmen uygulamalarda itiraf ettirirken genellikle kullanıldığı görülen işkence yönteminin benimsendiği ve hatta Kanunnamelere girecek kadar yer tuttuğu söylenebilir. Bu konuda zaman zaman kadılar tarafından çizilen sınırlar bulunmaktadır. Kadılar işkence ile söylenen bazı sözleri kabul etmemekle birlikte bu konuda ılımlı davranmamaktadırlar. Kadılar her ne kadar bu konu da fikirlerini açık seçik beyan etse dahi örf ehillerinin işkenceye olan bağlılıkları ve hukuk dışı buldukları halde ona yükledikleri değeri değiştirememişler ve hatta köklenmesine şahit olmuşlardır. Osmanlı Devleti' nde de günümüzdeki masumiyet karinesi işlemiştir. Bireyler suçsuz olduğunu ispat yükü ile yüklenmemiştir. Kendi suçsuzluğunu ispat etmesi delile sığmadığından zor görülmekle birlikte bu yük suçluya ithamda bulunan taraf ve kişilere yüklenmeye çalışılmıştır. Osmanlı Devleti' nde hızlılık ve yalınlığa dikkat edilmiştir (Akman, 2004:137).

Osmanlı ' da cezaların infazında ki iyileştirme çalışmaları 1856 Islahat Fermanı ile başlamıştır. Islahat Fermanı'nda suçluların kısa sürede ıslahına başlanması, suçlulara hiçbir şekilde güvenlik nedenleri dışında zor kullanılmaması eziyet edilmemesi gibi önlemler

öngörmekteydi (Demir, 2001:7).

### **I.II.III. Dünya Coğrafyasında Ceza Sistemi**

İlkel topluluklarda ceza sadece suçluyu cezalandırmak amacı güder adil ve yararlı bir cezalandırma yöntemine gidilmezdi. Bu durumda işkence etmek de abes karşılanmıyordu. Örneğin Roma' da hırsızlık suçu işlendiğinde çaldığını geri vermekle beraber dört misline kadar para ödemesi yaptırılıyordu. Toplumlarda suça karşılık gelen cezanın önceden belirgin olması gerekmektedir. Durkheim' e göre ilkel topluluklarda toplumun verdiği cezalar cezalandırmanın hazzı için değil toplumdaki kötü düşüncelilerin suç işleme eğilimlerini de törpülemek içindir. Bu açıdan değerlendirildiğinde cezalandırmanın arkasında öfke den çok ileri görüşlülük de bulunur (İçli, 2007:242-243).

Beccaria Düzenleyici İlke ve Kuralların Kaynaklarını üç sınıfta toplamaktadır. Tanrısal esin ve buyruğu ilk sırayı alırken onu doğa yasası ve toplum sözleşmeleri takip etmektedir. Suç ve cezalar hakkında yazdığı kitabında yaptığı bu sıralamadan sonra ise üçünün birbirinin benzeri olduğunu ve hatta insan yaşamını mutluluğa eriştirmek noktasında bir olduklarını ifade etmektedir. İnsanların toplum içerisinde yaşayamaya iten fazla uyumsuz bireylerin dahi uyum sağlamasını sağlayacak bir görüş olduğunu düşünür (Beccaria, 2016:18).

İlkel olarak isimlendirilen süreçte yani modern toplum denilen sürece geçmeden evvel cezaların bireyin sadece kendisini değil tüm toplumu ilgilendirdiği düşüncesiyle hareket edilmekte, bu bağlamda da cezalar direk ve doğrudan toplum tarafından verilmekte bu ise yargılayan da toplum olduğu için öç alma şeklinde ve acımasız uygulamalara sebebiyet verebilmekteydi. İlk dönemlerde cezalar tamamen öç alınma olarak uygulanıyordu. Öç almada sınırları toplumdaki bireyler kendileri belirliyor bu yüzden ortak bir ceza sistemi aynı suçtan faillere dahi uygulanması imkansız bir hal alıyordu. Kısasa bakıldığında daha dengeli ve orantılı bir çizgi Hammurabi Kanunları' nda geçen dişe diş ifadesiyle dengelenmiş gibi görünmektedir. Bazı toplumlarda ise ceza verme yetkisi otorite sahibinde ait bulunmaktaydı. Bu sistemde de az önce bahsedildiği gibi tarafsız olunup olunmadığı tartışmaya açıktır çünkü ilkel toplulukların birçoğunda yazılı olarak hangi suça hangi cezanın tekabül edeceği belirtilmemiştir. Süreç içerisinde cezalandırmanın toplumda suçlunun verdiği zararı aza indirmekle doğru orantılı olması gerektiği anlaşılrsa da yer yer farklı uygulamalar devam etmiştir. Son süreçlere gelindiğinde ise bu uygulamalar devletlerin hükümlerinin altında şekillenmeye başlamış ve bu şekilde devam edegelmiştir (Türkmen,

2018:379-397).

Michel Foucault, “Hapishanelerin Doğuşu” adlı eserinin başlangıcında 2 Mart 1757’ de Paris’te babasını yani kralı bıçaklayarak öldüren Damiens adlı bir kişinin azap çekme törenini o tarihli bir gazeteye ve görgü tanığı orada görevli bir subayın anlatımlarına dayanarak verir. Suçluya neler yapılacağı belirlenmiştir: Önce kilisenin kapısının önünde götürülecek, suçunu herkesin önünde itiraf edecek, sonra Greve meydanına getirilecek, darağacına çıkarılacak, babasını öldürdüğü bıçağı sağ elinde tutacak ve kerpetenle çekilen yerlerine erimiş kurşun, kaynar yağ, kaynar reçine ile birlikte eritilen bal mumu ile kükürt dökülecek, sonra bedeni dört ata çektirilecek ve vücudu ateşte yakılacak, kül haline getirilecek ve bu küller rüzgara savrulacak (Foucault, 2000;92).

Avrupa ülkelerinde 18. ve 19. yüzyıllar boyunca cezalar yine işkence şeklinde devam etmiştir. Ceza politikası daha geçmiş süreçlerden itibaren bedene acı vererek süregelmiştir. Avrupa bu konuda incelendiğinde süreçlerin üç ana kısma ayrılabilirdiğini görebiliriz. İlkine değinmek gerekirse Ortaçağ’ın ilk dönemleridir ki bu çağda para cezaları yaygındır. Ayrıca kefalet denilen cezalandırma yönteminde bu dönemde kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönem sonrası geç dönem dedikleri yine Ortaçağ sürecine denk gelen dönemdir ki orada idam edilen suçlulardan söz edilmektedir. Ayrıca insana işkence ve empatiden uzak uygulamalar bu döneme de tekabül etmektedir. Üçüncü yani son dönemleri ise 17. Yüzyıla tekabül eder ve bu dönemde acımasız uygulamalar yerini hürriyeti kısıtlayan cezalara bırakmıştır (Kızmaz, 2005:213-220).

Batıda ceza uygulaması sistemi cezaevlerinin doğuşundan önce ve sonra olarak ikiye ayrılır. Cezaevi uygulamasından önce genelde suçlu olanın işkence ve barbarca yok edilmesi bununla birlikte bu suçtan dolayı mağduriyet yaşayanında kaybettiğinin karşılanması(bazen sadece suçlunun cezalandırılması) şeklinde yaptırımlar uygulanmaktaydı. Bu cezalar; ölüm, dayak gibi fiziksel, sürgüne yollamak, mal varlığını almak gibi bedensel veya maddesel şekillerde gerçekleşmiştir. Cezaevinin gelişiminden sonra ise cezalar hapishane etrafında şekillenmiştir. Kısacası cezaevlerinin ağırlığından bahsedilse dahi ilkel ceza yöntemleri ile kıyas yapıldığında buralarda kişiye doğrudan zarar verilmeksizin kapatılması, suç işlemekten alıkoyulması ve hatta kendi aralarında sosyalleşmelerine izin verilmesi bununla beraber rehabilite edilmesi süreçlerine çekilmişlerdir (Kızmaz, 2005:213-220).

Objektif kararlardan uzak uygulanan işkenceler bazen kaba, insanlık dışı ve barbarca bir hal alabiliyordu. Kamçılanmalar, kızgın demirlerle ateşle cezalandırmalar, zincire



gererek sergilemeler gibi sayılamayacak birçok işkence türü mevcuttu. Sonraki süreçte suçluların cezalandırma yöntemlerinin özgürlüklerini kısıtlamak yoluyla suç işlemekte de alıkoydukları düşüncesiyle bu yöntemlere başvurmuşlar ve farklı ceza yöntem ve sistemleri üzerinde durmuşlardır (Giddens, 2000:198).

Yukarıda bahsi geçen değişiklikler 18. Yüzyıl boyunca temeli atılan bazı yaklaşımlarla şekillenmiştir.

On sekizinci yüzyılda hümanizm ve insan hakları, Rönesans, insanın hürriyeti ile ilgili görüşler ceza amaçlarının da görüşülmesinde etkin olmuştur. Montesquieu hükümetlerin şekilleri ve cezalar ilişkisini sorgulayan tartışmalar yapmıştır. Cezalarla ilgili yaptığı sınıflama da mutlakliyetin şiddetle örtüşür olduğunun çünkü hükümetin kendi idealinin şiddet olduğunu belirtmektedir. Diğer daha ılımlı olan hükümet yapılarında hükümete olan bağlılığın suçu engellediğini, böyle hükümetlerde vatandaşlarının devlet yapısına bağlılığından ve sadakatinden dolayısıyla suçtan kaçınmak için gerekli bağlılığı ve arını bu bağdan aldığı görüşündedir. Zaten onların bağlı olduğu hükümet ceza odaklı değil suçu önleme odaklıdır. Montesquieu için erdem çok önemli bir kavramdır. Onun için ne derece erdemli olunursa o derece cezaya olan ihtiyaç azalmaktadır. Bu hükümet yapısında ceza ve suç arasında bir dengeden de bahsedilir. Montesquieu insanların farklı arayışlara itmek yerine doğanın kattığı olanaklardan faydalanarak yönetilmesi gerektiği görüşündedir. Zaten ahlaksızlıkların temelinde de suçların hafif veya ağırlığı değil de cezasız kalması yatmaktadır (Montesquieu, 2004:112).

Montesquieu' nun fikirlerinden etkilenen Beccaria 1700'lü yıllarda suçlara tekabül eden cezaların orantılı olması gerektiğini belirtmektedir. Cezanın ve cezalandırma yetkisinin kökeninde halkın barışının ve refahının sağlanması düşüncesine değinmektedir. Ona göre bireyler ortak hayatta toplumun düzeninin sağlanması adına bireysel özgürlüklerinin bir kısmından feragat etmişlerdir. Ancak bu fedakarlıkları sonucunda onlara daha güvenli bir toplum sunmaktadır. Bu feragat edilen özgürlük ve hürriyet alanı ceza verme hakkını saklı tutmaktadır. Beccaria' ya göre yasadışı suç olmaz. Suçluların alacağı cezayı öngörmesi kolay ve net bir şekilde önüne çıkması gerekmektedir. Ayrıca Beccaria yargıcında sınırları yasayla belirlenen cezaların sınırlarını aşamayacağını açık bir şekilde ifade etmektedir (Beccaria, 2016:31-33)

Cezalarla ilgili çalışmalara 19. Yy sonlarında iyice ağırlık verilmiştir. Avrupa' da artan suçluluk ve pozitivismin uygulama alanını genişletme hedefleri çerçevesinde

şekillenmiştir. Bu konuda çalışanlardan birisi de Cesare Lombroso' dur. O suçların cezalarla önlenmeyeceğini, suçları önlemek için araçların dahi cezadan daha caydırıcı olduğunu belirtir. Onun için suç doğaldır. Cezaya sosyal bir sorumluk olarak bakan Enrico Ferri ise benzer şekilde cezalarla suçların önlenmeyeceğini bu şekilde bir caydırıcılığın olmayacağını savunanlardandır (Türkmen, 2017:704-720).

Ceza alanına çeşitli farklılık ve yenilikler katan düşüncelerden biriside hiç şüphe götürmez pozitivist düşüncedir. Gözlem ve deney metotlarıyla cezai sorumluluğun önüne sosyal görev ve yükümlülüklerimizi yani sosyal rollerimize uygun sorumluluklarımızın plana koyması, ceza sisteminin sosyal düzenin bir savunucusu olarak kabul edilmesi, cezai yaptırımların suçlara göre değil bireylerin durumlarına göre de belirlenmesi, kısas ve ödetmeden uzak olacak şekilde kişilerin bireysel durumlarına öncelik verilmesi ve bu bağlamda değerlendirilmesi gibi fayda verici yenilikler sıralanabilmektedir. Pozitivist açıdan baktığımızda cezalara yapılan eleştiri, suçla savaşıma uygunluğu ve yeterli olup olmadığı konularındadır. Zaten pozitivistler açısından baktığımızda tarih boyu süregelen cezalara rağmen suçların ortadan kalkmaması durumu otomatik olarak kanıtlamaktadır. Yani suç ve suçluluk faktörleri birçok bireysel ve sosyal durumun neticesi konumunda olduğundan dolayı ceza öncelikle psikolojik oluşumun sonucu olarak doğan bir kavram olarak suça engel olamaz. Suç kavramı bireysel ve sosyal gidişatın bir ürünüdür. Doğada tohum salmış bir bitki gibi düşünürsek; suç kavramı ancak kökleri ve derinlikleri keşfedilip temizlendiğinde bitirilebilir ancak köklerinin uzunluğu ve çokluğu tahmin edilemeyecek kadar derinlerdedir (Türkmen, 2017:704-720).

Yapılan ve de yaşanan gelişmeler insan hakları konusundaki değişiklikler farklı bir birey anlayışı ortaya koymuştur. Bu görüş çerçevesinde daha öncede bahsedildiği üzere toplumda bozulan kısmın cezalandırılması değil bu kısmın iyileştirilmesini hedef almaktadır. Bu anlayış geçmiş dönemdeki yapılan hatalardan ve uygulanan cezaların faydasızlığından yola çıkmıştır. Geçmiş yüzyılların suç oranlarını azaltmak konusunda işlevsiz olduklarını belirtmektedirler. Geçmiş dönemde ki anlayışlar suçtan etkilenenleri, mağdur kişiyi ve toplumu da içine alan bir cezalandırma yöntemi seçmiş ancak başarılı olamamışlardır. Bunu üzerine dönüştürücü adalet anlayışı gelişmiş hapis cezalarını da içine alan son olarak hapis cezalarına başvurulması gerektiğini belirten anlayış gelişmiştir. Bu anlayış neticeleri ve işlenen suçun sonuçlarını da birlikte değerlendirmektedir. Genel olarak bakıldığında cezaların tarihsel değişikliklere dayalı olarak değişimler gösterdiği görülmektedir. Süreç içerisinde cezaların uygulanırlığına karar vericilerin değişiklikleri,

cezalandırılış şekillerinin değiştirilmesi ile birlikte cezaevlerinin oluşturulmaları, suçun etkisi olduğu alanlarında görülmeye başlanmasıyla birlikte sonuç bulmuştur (Türkmen, 2018:379-397).

20. yüzyıla geldiğimiz zaman yine önemli değişikliklerin olduğu yıllardır. Toplumun sosyolojik ve ekonomik koşullarındaki değişiklikler kriminolojik anlayışın da değişmesine tekraren vesile olan etmenlerdendir. Bu değişimleri iki ana farklı grupta değerlendirebiliriz. 20. Yüzyıl değişikliklerinin temellerinde toplumların belirgin ölçüde politik ve siyasal değişiklikler yaşamaları ve politik gelişmeler değişikliklerin kaynağında birincil kısımda ele alınabilir. Bir diğer kısım ise sanayileşmesinin getirdiği değişikliklerle birlikte toplumun kültürel, sosyolojik ve ekonomik koşullarındaki değişiklikler ceza ve suç anlayışlarını etkilemişlerdir (Türkmen, 2017:704-720).

Adalet ve ceza sistemi dünyanın her yerinde iki ye ayrılmaktadır. Soruşturmacı ve taraf sistem diye ikiye ayırdığımız sistemlerden ilkinin muhteviyatı kıta Avrupasına, taraf sistemin ise Anglo-Sakson hukuk sistemine dayanmaktadır (Türkmen, 2018:379-397).

Mevcut durumda yukarıda bahsedilen sistemlerden soruşturmacı olan güncelliğini yitirmiş, diğeri ön plana çıkmıştır. Soruşturmacı anlayışta yargının alanı, mahkemeler ve hakimler mühim bir statüdeyken, taraf sisteminde savunucu makamlar ve iddianameler baş roldedir. Hakim belirgin bir özellik taşımaz. Son kararları veren büyük oranda jüridir. Çapraz sorgulama ve iddianamelerin pazarlıkları dendiğinde taraf sisteminin özellikleri akla gelmektedir (Türkmen, 2018:379-397).

Yukarıda bahsi geçen sistemlere Türkiye açısından baktığımızda ortaya biraz karmaşık bir durum çıkabilmektedir. Çünkü Türkiye Kıta Avrupası hukuku dahilinde olsa da çapraz sorgu ve uzlaşmanın sisteme dahil edildiği karmaşık bir yapıdadır. İddia pazarlığı suçlunun en az ceza ile kurtulmasını hedeflemektedir. Bu durum suçlu tarafından suçun kabulünü de aramaktadır. Türkiye’ de fazla geçerliliği olan bir yöntem değildir. Mevcut durum değerlendirildiğinde ceza mahkemelerinin hakimler aracılığıyla yaptırdığı araştırmalarla gerçekliğin gün yüzüne çıkması amaçlanmaktadır (Türkmen, 2018:379-397).

### **I.III. SUÇ İLE İLİŞKİLİ KURAMLAR**

Suç bir toplumun işleyişinde devam eden ceza yasalarını ihlal etmektir. Bu bağlamda suç unsuru hukuki niteliktedir. Sosyolojik anlamda suç, kişisel sınırları aşmak kamusal sınırlarına giren ve yasal olmayan kural veya yasaları ihlal eden, bununla birlikte yasal cezaların veya yaptırımın uygulandığı ve kamusal bir gücün varlığını gerektiren eylemlerdir.

Aile, yaş durumu, eğitim durumu, ekonomik koşullar ve toplumun fertlerinin suça ve suçluya bakışı gibi toplumsal olaylar şüphesiz ki suç üzerinde oldukça etkilidir. Bu sebeple suçu sadece genetik, biyolojik ya da psikolojik etmenler üzerinden açıklayan yaklaşımlar eksik kalmaktadır. Tam bu noktada Anthony Giddens, “İnsanlar neden suç işler?” sorusunun cevabının ilk başta sosyolojik olmak zorunda olduğunu söyler.

### **I.III.I. Etiketleme Kuramı**

Sembolik etkileşimcilik kuramı; kökeninde bireylerin kendileri hakkındaki düşüncelerinin çevrelerinden gelen değerlendirmeler ve bakış tarzları ile şekil aldığı üzerinde durmaktadır. Mead ve Cooley’ in öncülük ettiği sembolik etkileşimcilik kuramında birey kendisi, çevresi ve toplumla ilgili yargılarda bulunurken onun girmiş olduğu toplumsal etkileşim önemli rol oynamaktadır (Dolu, 2012:387). Suç davranışını açıklama yolunda Edwin Lemert ve Howard Becker suç davranışı ile ilgili açıklamalarında etiketleme kuramına başvururken, temelinde sembolik etkileşimcilik yatmaktadır.

Lemert’ e için suç işleme davranışı kişinin birincil sapma dediğimiz ilk sapması sonucu olarak toplumdan dışlanması ve etiketlenmesinin bir sonucu olarak görülür. Lemert açısından bakıldığında; toplum içerisinde sapma davranışını gerçekleştiren bireyin toplumdan gördüğü tepki karşılığında kendisi için yeni rol tanımları oluşturmasıdır. Yani birey ilk sapmasında değersizleştirilerek suçlu etiketine maruz kalırsa bu role uygun davranışlar sergileyecek yani yeniden sapma davranışı gösterebilecek veya suç işleyebilecektir.

Lemert için kişinin asıl suçlu bir birey haline dönüşmesi ikincil sapmada gerçekleşmektedir. Bu bakımdan ikinci aşama dediğimiz ikinci sapma yukarıda da belirtildiği gibi kişinin sosyal normlar hakkındaki olumsuz tepkisini pekiştirmektedir. Bu açıdan cezaevleri de kişilerin suç işledikten sonra etiketlendikleri yerler olarak kabul görmektedir (Kızmaz, 2007:44-68).Bu etiketleme sonucunda birey kendisine atfedilen suçlu rolünü oynamaya devam edecektir.

Becker açısından bu süreç “ötekileştirme” olarak görülmektedir. Becker açısından ilk sapma davranışından sonra hem birey hem de toplum birbirini dışlamakta ve bu durum kişinin genel kabul gören norm ve değerlere karşı gelen davranışlarının ve suçlarının başlangıcını oluşturmaktadır (İçli, 2007:128; Dolu, 2012:387-393). Bu kuram, özellikle mükerrer suçluluk açıklanırken yararlanılacak en önemli bakış açısını taşımaktadır.

Ülkemizde ise mükerrer suçluluk ile ilgili çalışmalarda bu kurama yeterince özen gösterilmemiştir (Topses, 2013:257-287).

Etiketleme kuramının öncülerinden Becker; suç, fakirlik, ırk ilişkileri gibi toplumsal sorunların bazı toplumsal normlardan sapma olarak tanımlandığını belirtir. Becker sapkınlıkla ilgili olarak kendi görüşünü şu şekilde açıklamaktadır:

Toplumsal gruplar, ihlal edilmesi sapkınlık olarak tanımlanan kurallar koyarak sapkınlığı yaratırlar. Bu kuralları belli kişilere uygularlar ve bu kişilerin de haricîler olarak etiketlenirler. Bu açıdan bakıldığında sapkınlık, kişinin gerçekleştirdiği davranışa içkin bir nitelik değil, daha ziyade kuralların ve yasakların başkaları tarafından bir “suçlu” uygulanmasının ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Sapkın, bu etiketin kendisine başarıyla uygulandığı kişi; sapkın davranış da, insanların sapkın olarak nitelendirdikleri davranıştır.

Berker, sapkın olarak etiketlenen insanların sahip oldukları ortak nokta nedir? sorusuna şöyle yanıt vermektedir. Haricî etiketi ve haricî etiketi yemiş olma deneyimi bu kişilerin asgari seviyedeki ortak noktalarını oluşturur. Becker, çözümlerinde sapkınlığı birilerinin ötekiler tarafından kural çiğneyenler olarak görüldüğü gruplar arası etkileşimin bir ürünü olarak gördüğünü ve sapkınların kişisel ve toplumsal niteliklerinden çok, onların haricîler olarak algılanmasına sebep olan süreçle ve haricî olarak etiketlenmelerine verdikleri tepkilerle ilgilendiğini belirtir (Becker, 2014:32).

Etiketleme kuramı perspektifinden bakıldığında cezaevi kriminolojik alanlar olarak görülmek ile beraber cezaevi, suçluların kriminal tekniklere, tutumlar ve değerlere daha aşına hale geldikleri yerler olarak görülmektedirler. Bu sebeplerle cezaevinde cezasını tamamlayan mahkûm salıverilince yeniden suç işleyebilmektedirler. Burada, suçlunun mükerrer suça karışmasında cezaevlerinde benimseye geldikleri alt-kültür olgusunun önemi açığa çıkmaktadır.

### **I.III.II. Sosyal Organizasyonsuzluk Kuramı**

Suç kavramı incelenirken sadece biyolojik ve genetik özelliklerle açıklamanın eksik olduğunu savunan Şikago Ekolü’ nün en önemli düşünürlerinden olan Henry McKay ve Clifford Shaw; şehirlerdeki sosyal düzensizliğin suç işlenmesinde ki başlıca faktör olduğunu belirtmektedirler. Bu şehirlerde mesleki farklılaşmalar ve etnik farklılıkların bu düzensizliğin sebebi olduğunu savunmaktadırlar (Dolu, 2012:214). Şehirler yaşanan göçler ve nüfus hareketlilikleri nedeniyle etnik bakımdan heterojen bir yapıya sahiptirler. Etnik

heterojen durum birçok farklı norm ve değerlere sahip farklı grupların bir arada olması anlamına gelmektedir. Bu birbirinden farklılaşan norm ve değer sistemlerinin toplumdaki bireylerce benimsenmesi sürecinde farklılıklar oluşacak bu durum ise aile ve bireyler arasında çatışmalara yol açacaktır (İçli, 2007:106).

Shaw ve McKay açısından bakıldığında şehirlerde düzensizlik sebebi olarak görülen etnik heterojen yapı ve nüfusun hareketlilikleri dışında düşük ekonomik statü ve bozuk aile yapısı sıralanabilir. Kişilerin ekonomik yoksunlukları ile birlikte temel insani ihtiyaçlarını tedarik etmekte zorlanmaları onları toplumsal normları uygulamaktan alıkoymaktadır. Bununla birlikte şehirlerde ailenin fonksiyonları da değişim geçirmiştir. Şehirde ebeveyleerin çalışma hayatında olmalarının da etkisiyle aile kurumu eğitim, sosyal ve duygusal destek, denetim gibi temel işlevlerini asgari düzeye indirmektedir. Bu tip aileler sonucunda ise bireyler ailenin değil de sorunlu ve problemlili arkadaş grubunu kabul etmekte ve bu grupların benimsediği değerleri ve kuralları benimsemeye daha yatkın hale gelmektedirler (Dolu, 2012:214-215).

Suç kavramını şehirlerdeki bu düzensizlikle bağdaştıran kuramı eksik bulan Groves ve Sampson 1989 yılında yayımlamış oldukları “Toplum Yapısı ve Suç” başlığını taşıyan makalelerinde suç davranışı üzerindeki asıl faktörün toplumsal kontrol mekanizmalarının yok olması olarak görmektedirler. Aile, akraba ve arkadaş çevresi gibi etmenlerin bireyler üzerinde bir sosyal denetim mekanizması oluşturduğunu savunurlar.

Shaw ve McKay açısından sosyal düzensizlik olarak kabul gören düşük ekonomik statü, etnik heterojen yapı, nüfus hareketliliği, parçalanmış aile mevhumu gibi etmenler Groves ve Sampson açısından bakıldığında toplumsal kontrol mekanizmalarını zayıf hale getiren unsurlar olarak görülmektedir. Bu sebepler doğrultusunda kentleşme ilerledikçe yaşanması muhtemel düzensizlikler sebebiyle toplumsal denetim mekanizmaları yıpranmakta ve durumun sonucu olarak suç davranışına dolaylı açıdan neden olmaktadır. Burada suç davranışı açısından belirleyici sebep toplumun kendiliğinden oluşturduğu sosyal denetim mekanizmalarının yok oluşudur (Kızmaz, 2005:152; Dolu, 2012:219; Topses, 2013:257-287).

### **I.III.III. Sosyal Öğrenme Kuramı**

Sosyal teorilerden biri olan Albert Bandura'nın “Sosyal Öğrenme Teorisi” taklit davranışını temel almaktadır. Bu teoriye göre bireyler bireylerin davranışlarını gözlemler ve

taklit eder. Bireylerin; adalet kaygısı, sosyal normlar, hukuk sisteminin güvenilirliği, ahlaki kaygılar, suçlunun yakalanması ya da yakalanamaması gibi durumlar doğrultusunda davranışlar geliştirdikleri söylenebilmektedir. Sosyal Öğrenme Teorisi sosyal teoriler içerisinde ödül- ceza kavramına yer veren bununla birlikte öğrenmenin bir parçası olan taklit kavramına önem veren bir kuramdır. Taklit kavramı toplumsal disiplin ve sosyal normlar açısından önem taşımaktadır. Albert Bandura'nın sosyal öğrenme teorisine göre bireylerin bazı tepkileri diğer bireylerin davranışlarını gözlemlemesi sonucu ortaya çıkabilmektedir. Örneğin kişi saldırgan davranışlar sergilediğinde bu taklit sonucu oluşabilmektedir (Hamzaoğlu vd, 2019:198-208).

Gabriel Tarde suç davranışının taklit edilerek öğrenilebileceğini savunmaktadır. Buradan hareketle Bandura ve Edwin Sutherland, suç davranışını öğrenirken kişinin aile ve arkadaş vb. gibi kendi bakımından önemli bireylerle etkileşimleri ile gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Sutherland açısından kişi suçlu bireylerle ve suçlu bir çevrede bulundukça, buna bağlı gelişen sosyal ilişkilerinin seviyesinin artmasına göre suçu benimser hale gelebilir (Hagan, 1991:178). Birey suç davranışını mazur görüp haklı çıkarabilme durumuna suç davranışının kabul görmediği bir çevreden daha çok maruz kaldıkça suç işleme potansiyeli artacaktır (Dolu, 2012:240; Yücel, 2004:49; İçli, 2007:118). Yani Sutherland bireyin suç davranışında çevresinin önemini vurgulamaktadır. Bu çevre aile, arkadaş, komşu olarak sıralanabilir. Farrington ve arkadaşları 2001 yılında bu teori ile ilgili bir çalışmada bulunmuşlardır. Pittsburgh şehrinde 8 ila 14 yaş aralığındaki çocuklar, bu çocukların aile ve yakın akrabaları ile yaptıkları araştırma sonucunda; aile içerisinde suç işlemiş birey olma durumunda çocuğun suç işleme davranışı üzerinde etkili olduğunu saptamışlardır. Bu araştırma sonucunda ulaşılan diğer üç önemli bulguda özellikle babanın çocuk üzerinde etkili olduğunu suçu öğrenmesinde aile içerisinde ilk sırada etkin olduğunu belirtmişlerdir. Suç işlemiş bir ebeveynin çocuğa toplumsal bir vicdan duygusunu aşılması zorlaşmaktadır. Suça eğilimli bir arkadaş çevresine ve komşulara sahip olmak, bireyi suça yönlendiren belirleyici değişkenler arasında bulunmaktadır. Araştırma sonucunda ortaya çıkan tablo, suçun aile ve arkadaş grupları arasında öğrenilen bir davranış olduğu yönündeki saptamayı doğrular niteliktedir (Topses, 2013:257-287).

Sutherland'ın kuramsal yaklaşımı Kızmaz'ın (2010) Elazığ E Tipi Cezaevindeki araştırmasında ilk kez cezaevine girenlerle kıyaslandığında aynı suçları tekrar tekrar işleyenlerin ailesinde daha çok suçlu bireylerin bulunduğu, cezaevine girmeden önce daha suçlu bir arkadaş çevresinin içinde yaşadıkları görülmüştür. Erdem (2006), lise

öğrencilerinin madde kullanımı ve sapma gösteren davranış özellikleri geliştirmesinde arkadaş çevresinin etkisini doğrulamışlardır. Araştırmaya göre özellikle 14-16 yaş aralığı, gençlerin sapmış davranışları üzerinde arkadaş etkisinin en yoğun olduğu dönemdir. Erdoğan (2005), Diyarbakır 75. Yıl Sosyal Hizmetler Gençlik Merkezinde suça yönlendirilmiş ve yönlendirilmemiş toplam 100 çocuk üzerinde yaptığı araştırmada, aile üyeleri arasında cezaevine giren birisinin bulunmasının çocukların saldırganlık davranışını arttırdığını tespit etmiştir. Seyhan ve Zincir (2009), Kayseri İncesu Çocuk Tutuklu Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda yaptıkları araştırmada, suça karışmış çocukların yüzde 46,8'inin ailesinde ve yüzde 59,1'inin arkadaş çevresinde daha önce suç işlemiş bireyler olduğunu saptamışlardır. Sevim ve Soyaslan (2009)'ın Elazığ ilinde gerçekleştirdikleri hırsızlık suçu failleriyle yaptıkları araştırmada, ailede kardeşlerden birinin hırsızlık suçu işlemiş olmasının diğerinin de bu suçu işleme olasılığında artış meydana getirdiğini tespit etmişlerdir. Avcı (2008)'nin Erzurum ilinde E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda tutuklu bulunan çocuklardan 18 yaş altı olan 18 çocukla yaptığı araştırmanın sonucunda, bu çocukların yüzde 38,9'unun arkadaş çevresinde daha önce tutuklanmış ya da hüküm giymiş birinin bulunduğunu tespit etmiştir. Bu araştırmalardan çıkarılan ortak sonuç, sosyal öğrenme kuramını doğrulayıcı niteliktedir (Topses, 2013:257-287).

#### **I.III.IV. Sosyal Bağ Kuramı**

Suçluluk kavramını sosyolojik açıdan değerlendiren diğer kuram ise Travis Hirschi'nin oluşturduğu sosyal bağ kuramıdır. Suç davranışını bireyleri toplumlara bağlayan unsurların güçleriyle açıklayan Travis Hirschi, birey-toplum arasında bağ kuran "adanmışlık, bağlılık, sürekli meşguliyet ve inanç değişkenlerinin işlevsel önemini savunmuştur (Hirschi, 2002: 16-26). Bu bağlamda söz konusu değişkenler, bireyleri toplumsal normlara bağlayarak onun toplumsal değer sistemine karşı sapma gösteren davranışlarını engellemektedir. Hirschi'ye göre mesleki kariyer ve toplumsal statü açısından kaybedecek birşeyi olmayan, toplumun diğer üyeleriyle bağları zayıflamış, boş zamanlarda sapkın davranışlara mahal vermeyecek sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerden uzak, herkes tarafından kabul edilen ve inanılan toplumsal normlara inancı zayıf olan veya hiç olmayan kişilerin suç davranışına eğilimi, diğer insanların suça eğilimine göre daha güçlüdür (Hirschi, 2002:26). Hirschi evliliğin, bireyi topluma bağlayan ve ona toplumun diğer üyelerine karşı sorumluluk duyguları kazandıran temel bir kurum olduğunu ileri sürer. Örneğin boşanmış bir adamın topluma karşı sorumluluk ve vicdan duyguları azaldığı için bu adamın boşanma sonrasında suç işleme ya da intihar etme eğilimi daha güçlü olacaktır. Bahsi



geçen adam yeniden evlenirse onun sorumluluk ve vicdan duyguları yeniden güçlenecek ve bunun sonucunda toplumsal normlara yeniden bağlanacaktır (Hirschi, 2002:19). Sutherland'ın medeni durum ve suç ilişkisi üzerine yaptığı araştırmaların sonuçları, suç oranının en düşük olduğu grubun evliler olduğu göstermektedir (İçli, 1987:29). Sosyal bağ kuramını incelemek amacıyla ülkemizde suçluların medeni halleri üzerine sosyolojik perspektife sahip birçok çalışma yürütülmüştür. Özellikle İçli'nin (1987), Ankara ilinde Yarı Açık Cezaevinde bulunan ve adam öldürme suçundan hüküm giyen 234 mahkum ile gerçekleştirdiği araştırma sonucunda, beklenenin aksine suçluların yüzde 55,79'u gibi büyük bir kısmının evli olduğu görülmüştür. Ayrıca ülkemizde sosyal bağ kuramını doğrulayan araştırmalar da mevcuttur. Dinler ve İçli (2009)'nin Isparta ilinde E Tipi Cezaevinde çeşitli suçlardan hüküm giymiş 120 mahkum ile yaptığı araştırma sonucuna göre hiç evlenmemiş kişiler yüzde 43,3 oranında tüm seçenekler içinde en yükseğidir. Çiftçi'nin (2009) ülkemiz genelindeki 32 farklı ceza infaz kurumundan ön bilgi formu alarak yürüttüğü araştırmanın sonucuna göre suç işleyen hükümlü kişilerin yüzde 72,1'i hiç evlenmemiş kişilerdir. Kızmaz'ın (2010) Elazığ ili E Tipi Cezaevinde farklı suçlardan hüküm giyen 80 suçlu ile yürüttüğü araştırmada, mükerrer suçluların ilk defa cezaevine girenlere nazaran çoğunluğunun bekâr ve boşanmış oldukları tespit edilmiştir. Cantürk ve Koç (2010)'un Adli Tıp Kurumuna bildirilen cinsel suç sanığı 70 suçlu üzerinde yaptıkları araştırmada sanıkların yalnızca yüzde 15,71'inin evli olduğu, yüzde 80'inin ise bekâr olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ersen ve arkadaşlarının (2011) İstanbul ili Bakırköy Kadın Kapalı Cezaevinde bulunan 102 kadın hükümlü ile gerçekleştirdikleri araştırma, boşanan kadınların suç işleme oranının, evlilere nazaran daha yüksek olduğunu gözler önüne serer. Kızmaz'a (2006) göre Hirshi'nin oluşturduğu kuram, aynı zamanda işsizlik ve suç arasındaki ilişkiyi açıklamak için de kullanılabilir. Bunun temelde iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi, "iş" bireyleri toplumlara ve geleneksel kurumlara bağlayan temel değişkenlerdendir. İşsiz kalma durumu bireylerin toplumsal değer ve normlara bağlılığını zedeler. İkincisi, belirli bir işe sahip olan bireyler, işsiz olanlara kıyasla yasal unsurlara uyma konusunda daha çok sorumluluk hissederler (Kızmaz, 2006:82). İşsizlik ve suç arasındaki ilişkiyi inceleyen başlıca teorilerden biri motivasyon-güdüleme kuramıdır (Topses, 2013:257-287).

### **I.III.V. Motivasyon (Güdüleme) Kuramı**

Toplum üyelerinin yaşam standartları veya ekonomik şartlardaki çöküntülerin, kişileri suça yönelttiği değişkenlerden birisi olarak görülmelidir. Motivasyon kuramı, bireylerin suç davranışı ve onların kötü ekonomik koşulları arasında pozitif yönlü bir ilişki

olduğu varsayımı üzerine kurulmuştur. Zira ekonomik koşulların giderek kötüleşmesi, bireyin hayatını sürdürmesini zorlaştırmakta, yaşam koşullarını iyileştirmesini engellemektedir. Hayatını idame ettirmekte zorlanan kişilerin suç davranışına yönelmesi beklenebilir. Bu açıdan bir toplumda ekonomik kriz dönemlerinde veya işsizliğin artış gösterdiği dönemlerde suç oranlarının yaratacağı öngörülmektedir (Kızmaz, 2003:280). Ülkemizde de işsizlik ve suç arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar yapılmıştır. Örneğin Korkmaz'ın (2007) Malatya'da emniyete bildirilen suçları ve suçluları inceleyerek ulaştığı araştırma sonuçlarına göre, gelir seviyesi ve suç davranışı arasında negatif bir korelasyon bulunduğu varsayımı doğrulanmıştır. Cömertler ve Kar'ın (2007) ülkemizin tüm illerindeki suç istatistiklerini kullanarak yaptıkları yatay kesit çözümlemesinin sonuçları bizlere işsizlik oranları arttıkça suç oranları arttığını göstermektedir. Sevim ve Soyaslan'ın (2009) Elâzığ ilinde 72 farklı hırsızlık suçundan hüküm giyen kişi üzerinde yaptıkları araştırma sonuçlarına göre katılımcıların yüzde 51,4'ünün ya mesleği yoktur ya da hiç çalışmamaktadırlar. Durusoy ve arkadaşlarının (2008) ülkemiz genelindeki resmî suç istatistiklerinden hareketle gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda, işsizliğin özellikle mala karşı suç oranlarını arttırdığı dikkat çeker. Öte yandan, Dinler ve İçli'nin (2009) Isparta ilinde E Tipi Cezaevinde çeşitli suçlardan hüküm giyen 120 mahkûm ile yürüttüğü araştırmasında, mahkûmların yetiştikleri ailelerin yüzde 60'ının geçimini başkalarının yardımıyla gerçekleştirdikleri, güçlüklerle karşıladıkları veya işsiz oldukları tespit edilmiştir. Kızmaz'ın (2010) Elâzığ ilinde E Tipi Cezaevinde yaptığı araştırma bize işsizlerin oranının ilk kez cezaevine girenlere nazaran mükerrer suçlularda daha fazla olduğunu gösterir. Özellikle cana karşı işlenen suçlara bakıldığında durum farklıdır. Örneğin İçli'nin (1987) Ankara ilinde Yarı Açık Cezaevinde adam öldürme suçundan hüküm giyen katılımcılarla yaptığı araştırmada işsiz oranının çok düşük olduğu görülmektedir. Tüm bu araştırmalar sonucunda, işsizlik ve suç arasındaki pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir (Topses, 2013:257-287).

### **I.III.VI. Genel Suç Kuramı**

Bireylerin toplumsal norm ve değer sistemlerine yönelik yıkıcı davranışlarının belirleyici nedenlerinden birisi de onların öz kontrol düzeylerindeki yetersizliktir. Öz kontrol, kişinin diğer insanlarla olan ilişkilerinde kendi kendisini denetleyebilmesi ve öncelikle kendi kendisine hesap verebilmesi özelliğidir. Travis Hirschi ve Michael Gottfredson'un kurdukları genel suç kuramı, bireyin suça yönelmesini engelleyen etkenler arasında, öz kontrol düzeyinin yasaklar ve cezai yaptırımlara göre daha belirleyici olabileceği varsayımı üzerine kurulmuştur (Dolu, 2012:281-283). Teori başta psikolojik bir

nitelik taşıyor olsa da Hirschi ve Gottfredson'un öz kontrol düzeyiyle aile kurumunun fonksiyonlarının arasında doğrudan bir ilişki kurmaları bu teoriyi sosyolojik bir hale bürümektedir. Onlara göre bireyin suça yönelmesi öz kontrol seviyesinin düşük olmasından kaynaklanır. Düşük olan öz kontrolün sebebinin ilgisiz anne baba tutumları olduğu görülür. Genel suç kuramını test etmek amacıyla yapılan araştırmalar ise suçlu olmayan çocukların suçlu çocuklara göre anne babalarıyla çok daha yakın bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymuştur (Dolu, 2012:281). Krohn ve Massey (1980)'in 3065 farklı adölesan üzerinde yaptıkları araştırma, aileye bağlılık ile suçlu davranış arasında negatif bir korelasyon olduğunu göstermiştir. Ülkemizde ise Kızmaz (2004), Ulusoy, Demir ve Baran (2005), Seyhan ve Zincir (2009), Avcı ve Güçray (2010) tarafından yapılan birçok farklı araştırmaların bulguları, ilgisiz aile ve suç arasındaki ilişkiyi doğrulayan bir nitelik gösterirler. Genel suç kuramını desteklemeyen araştırmalar da bulunmaktadır. Örnek olarak Özbay (2004)'in lise öğrencileriyle yaptığı bir çalışmada, ebeveynlere bağlılık ile adölesanın sapma davranışı arasında, 16 yaşındaki çocukların okulla ilgili sapma davranışları dışında, anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Topses, 2013:257-287).

### **I.III.VII.Gerilim Kuramı**

Toplum içinde kabul gören kültürel hedefler ve bu hedeflere ulaşmayı sağlayacak kurumsal yollar arasında bulunan uyumsuzluk, suç olgusunu etkileyen toplumsal nedenler arasında sayılmaktadır. Toplumsal kurumlar, norm ve değer sistemleri arasında yaşanacak uyumsuzluk veya düzensizliğin suç veya intihar gibi sapkın davranışlara temel hazırladığı yönündeki ilk kuramsal yaklaşım Emile Durkheim tarafından savunulmuştur. Robert Merton ise 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Durkheim'in anomi teorisini geliştirmiş ve başlıca suç kuramlarından gerilim teorisini oluşturmuştur. Merton bir toplumda zenginlik, mutluluk ya da insanca bir yaşam gibi genel kabul görmüş toplumsal amaçlar ve bu amaçlara ulaşmayı sağlayacak iyi bir eğitim, iyi bir meslek, çok çalışma gibi kurumsal yollar bulunduğunu ileri sürer (İçli, 2007: 94; Dolu, 2012: 314). Toplumun bütün kesimleri zenginlik, mutluluk, insanca bir yaşam amacına ulaşacak kurumsal yollardan eşit olarak yararlanamamaktadır (Topses, 2013:257-287). Örneğin alt toplumsal sınıflar eğitim hizmetlerinden yararlanamamakta ya da çok çalışsa bile saygınlık, zenginlikve mutluluk amacına ulaşamamaktadır. Toplumsal amaçlar ve araçlar arasında yaşanan böylesine bir uyumsuzluk durumunda alt sınıflar, toplumsal amaçlarına ulaşmalarını sağlayacak, suç ve sapkın davranışları da içine alan başka yollara yönelmektedirler (Kızmaz,2005:154). Kısaca gerilim kuramının temel yapıtaşı, toplumların çeşitli kesimleri arasındaki fırsat eşitsizliği, ekonomik

dezavantajlık ya da yoksulluğun suç davranışını belirlemektir. Özbay (2003)'ın Ankara ilindeki lise öğrencilerinin sapma davranışları üstünde gerilim teorisinin hangi derecede açıklayıcı olabileceğini ölçmüş ve alt sınıflardan gelen öğrencilerde eğitim olanakları gibi toplumsal hizmetlere ulaşma açısından gerilim görülmediği sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde Korkmaz'ın (2007), Malatya ilinde emniyete intikal eden suç olayları üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada, fırsat eşitsizliği, amaç-araç uyumsuzluğu ve amaçlara ulaşmada engellenmenin yaratacağı gerginliği suçluluk nedeni olarak değerlendiren varsayımı sınamak amacıyla, fertlerin kendilerini hangi sınıfta gördüklerini incelemiştir. Suçluların önemli bir çoğunluğunu oluşturan yüzde 64'ünün kendisini orta tabakadan görmesi, gerilim kuramının varsayımını desteklememiştir. Bununla birlikte gerilim teorisini doğrulayan araştırmalar mevcuttur. Örneğin Durusoy ve arkadaşlarının (2008) Türkiye'deki resmî suç istatistiklerini inceleyerek ulaştıkları sonuçlar, büyük kentlere göçen kişilerin gelir farkının yol açtığı eşitsizlik ve üst sınıfa yükselme hedefiyle ekonomik suçlara karışabildiklerini göstermiştir. Ayrıca Kızmaz (2010), Karasu (2012) ve Çiftçi'nin (2009)'nin araştırma sonuçları, Merton'un gerilim teorisini destekleyici bulgular içerdiği görülmektedir (Topses, 2013:257-287).

## II. BÖLÜM

### CEZA TÜRLERİNİN CAYDIRICILIK ÜSTÜNDE ETKİSİ

#### II.I. GENEL AÇIKLAMALAR

Sosyolojik olarak bir konuyu analiz edebilmek cemiyetteki bütünü topyekün işleyişini, parçalarının bütün ile olan ilişkilerini etkileşimlerindeki inceleyerek gerçekleşmektedir (Erkal, 2016:102).

Hukuksal ve sosyolojik açıdan incelendiğinde insanların insanlarla, insanların toplumla olan ilişkileri ve bu ilişkilerin düzenli devam edebilmesi için gerekli olan kurallar bütünü sosyoloji ve hukuk arasındaki bağlantıyı açıklamaktadır. Hukuksal olan olaylar aynı şekilde sosyal olaylar olarak görülmektedir. Her bir hukuki olayın temelinde sosyolojik olarak araştırılmaya değer kökenler bulunabilir. Bu sebeptendir ki hukuk kurallarının evrenselliğinden bahsetmek zordur. Birey toplum ilişkisi içerisinde her dönem ihtiyaca dayalı kurallar oluşmaktadır. Ancak ülkemizde de bazı dönemlerde yasa ithal edilme yollarına gidilmiş ve bazı sorunlara sebebiyet vermiştir.

Sosyal gerçekliklerden uzak sadece kanunlara dayalı hukuk sığ kalma ile yüzyüzedir. Sosyal gerçekliklerle birlikte hukuğun tarihini oluşturan adet ve ananelere bunların toplumsal süreçlerine yabancı bir hukukçunun toplumsal gerçekleri, toplumların kültürlerini bilmeden o toplumdaki bir bireyle ilgili karar mercii konumuna gelirse adaletli davranması zor bir hal alabilir. Ordinaryus Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun hukuk sosyolojisinin gayesi başlığı altında şöyle demektedir: "...yapacağı kanunlarla cemiyetin dertlerine ve ıztıraplarına çare aramak yolunda çalışan kanun vaaz edici böyle bir tecrübe yaşamadıkça; hatta bir sanatkar gibi cemiyet ile hemhal ve hemdert olmadıkça mücerretlikten(soyut olma) kurtulamaz. Böyle bir hemhallik olmazsa; tatmin ettiği şey cemiyetin derdi değil; ancak kendi fantezisidir." Fındıkoğlu tedvin üzerinde durmaktadır. Tedvin her bir toplum için hukuki sürecin geçirmiş olduğu olayların bir bölümüne tekabül etmektedir. Onun için tedvin hukukçunun hukuksal gerçekleri tanıyıp, bilme bu gerçekliklerin unsurlarını toplama imkanı sunar. Bu gerçekleşemediğinde maalesef çalışmalar ve tanımlamalar kısır kalabilmektedir (Erkal, 2016:104).

Sosyolojik açıdan cezanın caydırıcılığı konusunu işlerken hukuki ve sosyolojik kaynakların suça ve cezaya suç türlerine bakış açılarına bakmak gerekti ki bu konuda ortak ve kalıcı bir sonuca ulaşmak mümkün olabilsin.

Montesquieu' nun görüşlerine bakıldığında hukuğun ve toplumsal olayların birlikte

ele alınması gerektiğini kanıtlar niteliktedir. Ona göre farklı iklim bölgelerinde yaşamış bireylerin istekleri ve karakterleri belirgin farklılıklar göstermektedir. Bu sebeple oluşturulan kanunların bu seciye değişikliklerini göz önüne alması mühimdir (Bal, 2014:75).

Cezaların ağırlığı konusu açısından cezaların caydırıcılığına giriş yapmak gerekirse; söylenebilir ki cezalar geçmişe oranla fazlasıyla hafiflemişlerdir. İşlenen suçlar ne kadar ağır olursa olsun geçmişteki ağır ceza yöntemlerinin birçoğunun kullanılmadığını görürüz. Eski ve ilkel topluluklar ve toplumlar düşünüldüğünde onların ceza sistemleri ve cezalandırmaları çok ağır haller alabilmekte hatta suçlunun kendisi ile birlikte ailesi de cezaya tabi tutulmakta idi. Zaman geçtikçe yapılan suçun ağırlığı nispetinde bir ceza anlayışı doğmaya başlamıştır. Cezaların belirlenmesinde otorite kişilerden topluma doğru bir karar mekanizması akışı olsada farklı topluluklarda aynı anda uygulanmaya devam etmeleri de söz konusudur. Burada belirtilen giderek evrilmesi ile ilgili süreçte ki genel kaidelerdir. Toplumların karar mekanizması olmasından sonra ise kurumlar, yasalar dolayısıyla devlet söz sahibi olmuştur. (Türkmen, 2017:704-720)

Cezanın caydırıcılığı açısından bakıldığında yetki sahiplerinin ceza politikalarını oluştururken neyi odak noktalarına koydukları ve neyi ilke edindikleri çok mühim bir konudur. Yaptırım politikaları bu yetki sahiplerinin uygulamadaki önem verdiklerini, yaklaşımlarını ifade eden bir kavramdır (Hatipoğlu, 2016: 80-84).

Cezalandırmanın suça karışma üzerindeki caydırıcılık etkisi; mutlaklığı, sınırlılığı ve marjinalliği olarak üç kolda ve şekilde incelenmektedir. Mutlak caydırıcılık cezanın geleceğini kesinkes fark edip kesinlikle cezadan da suçtan da kaçınmayı ifade etmektedir. Fakat bu caydırıcılık türü nadiren görülür. Cezalandırıcılığın marjinal caydırıcılığı yaptırımların tehdidiyle alakalı suç oranlarının artan değişmelere olan tepkisini açıklamakta kullanılır (Kızmaz, 2005:213-220).

Sosyal bilimler açısından suç olarak algılanan davranışlar ve bunlara tekabül eden cezai eylemler her dönemde çalışmalarda odak noktalarındandır. Suç ceza ilişkisi içinde caydırıcılığın en önemli etkenlerden olduğu aşikardır. Nitekim cezadan beklenen en önemli ilkelerden bir tanesi caydırıcılıktır (Hamzaoğlu vd, 2019:198-208).

Beccaria'nın 1700'lü yıllarda yayınlanmış olan "Suçlar ve Cezalar Hakkında" eserinde belirttiği klasik caydırıcılık teorisi görüşlerine göre, cezanın caydırıcılığının daha üst seviyede başarı sağlayabilmesi için 3 temel prensip vardır. Bu prensipler cezaların kaçınılmazlığı/kesinliği, cezaların sertliği/katılığı ve cezaların çabukluğudur (Hatipoğlu,

2016:80-84).

Dünya genelinde suç ceza ve etkileri üzerinde çalışmalar yapılmış amaç ve ilkeleri açık açık ortaya konmuş olsa da caydırıcılığın kesinkes sağlanması ile ilgili bir yorum yapılmamıştır. Suç, ceza kavramlarını dinamik birer konu olmaları hasebiyle kavramların muhtevalarının, oluşturdukları sonuçların, çeşitli nedenlere bağımlı olarak zamandan zamana, topluluktan topluluğa farklılık göstermeleri karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda başka ülkelerde ki çalışmalar incelendiğinde konu ile ilgili araştırma çalışmaları çok olsada toplumun algısını değiştirmeye yönelik çalışmaların azlığı görülmektedir. Türkiye de ise caydırıcılık üzerine çalışmalar yapıldığı bunların vergi, trafik gibi konulara ağırlık verdiği gözlemlenmiştir(Hamzaoğlu, N., Türk, B., Sanal, Y., 2019:198-208).

Cezaların caydırıcılığı konusunda kolluk kuvvetlerinin bazı yer ve mekanlarda hazır bulunuşlarından söz edilebilir. Bu durum suçlunun anında yakalanacağı düşüncesini doğurmakta ve cezasını hızlı bir şekilde alacağı düşüncesini doğurmaktadır. Suçlu davranışın ortaya çıktığı esnada direk güçle karşılaşması söz konusu olduğu için caydırıcı etkeninden bahsetmek gereklidir. Toplumların güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir yere sahip olan kolluk kuvveti forma ve ekipmanlarıyla suç potansiyelindeki kişiye cezadan kaçamayacağı ve ivedilikle yakalanacağı mesajını vermektedir. Bu güvenlik kapsamında mahkeme yolundan önce suçlu ile muhatap olacak kişilerin tavrı ve yeterli eğitimleri almış olması da caydırıcılıkta önem arz etmektedir. Konuyla bağlantılı olarak polisleri ele aldığımızda onların, caydırıcı, düzenleyici, koruyucu ve önleyici kolluk hizmetleri bağlamında gerçekleştirebilecekleri eylemler ayrıntıları ile birlikte 2559 Sayılı Polislerin Vazife ve Salahiyet Kanunu çerçevesinde aktarılmıştır. Toplumu oluşturan bireylerin de, polislerin görevleri esnasında öğrenme açısından davranışlarına yansıyan bir ceza tutumu olduğu düşünülmektedir (Hamzaoğlu vd, 2019:198-208).

Suç potansiyeli olan kişilerin cezadan önce caydıran unsurlardan bir diğeri olarak kameralar ele alınmalıdır. Kamere kayıt ve görüntü sistemleri suçlunun yakalanmasını son derece hızılaştıran araçlardır. Türkiye’de her yerde kullanılmaya çalışılan MOBESE’lerin (Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu) bireyleri suçtan ciddi oranda caydırdığı konusundaki çalışmalar dikkat çekicidir. 2000 yıllarında Türkiye de pilot olarak kullanılan MOBESE, 2008 itibariyle tüm Türkiye şehirlerinde aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır. CCTV (Kapalı Devre Televizyon-closedcircuittelevision) kamera sistemlerinin içinde barındırdığı caydırıcı unsur Mobeseler içinde geçerlidir diyebiliriz. CCTV kamera sistemi o an bir eylemde bulunulmasa dahi sonrasında kayıtları ile suçluyu bulmada yardımcı rol

oynamaktadır. Mobese ise daha inaktiftir. Bu sistemler suç potansiyelindeki kişilere birçok alanın 24 saat boyunca izlendiği inancını doğurmakta ve ciddi caydırıcı unsurlar olarak önümüze çıkmaktadır (Hamzaoğlu vd, 2019:198-208).

Çalışmamız esnasında bahsi geçen kolluk ve güvenlik çalışanları, MOBESE ve diğer kamera sistemlerinin caydırmasına karşın topyekûn cezanın engellenmesi söz konusu olamamakta, suç çeteleri bazı noktalarda çok profesyonellik arz etmektedirler.

Türkiye de adalet-ceza sistemleri incelendiğinde fazla uzayan yargı süreçleri, cezaya dair kanunların değişiklikleri toplumsal açıdan ceza sistemlerine olan güven duygusunda bocalama oluşturmaktadır. Bu durumun temel Saiklerinden birisi de genel veya örtülü af yoluyla cezası affa uğrayarak toplumsal yaşama katılan suçluların cezasız kaldığı düşüncesidir. Sistemin caydırıcılığının üzerine gölge düşürdüğü görülen bu uygulamalar suç potansiyeli olan kişileri cesaretlendirmektedir. Aflarla birlikte ele alınması gereken ve eleştirilen diğer ceza türleri temelinde cezaevlerinin doluluk oranlarının azaltılması gibi politikalara hizmet etseler de eleştirileri üzerlerine çekmektedirler. Kamu davalarının ufak sebeplerle ertelenmeleri, hükmün açıklanmasının geri bırakılmaları, cezalarının gün cinsinden paraya çevrilmesi gibi ceza türleri her ne kadar başka faydalar barındırsalar dahi toplumda cezanın çekilmediğine dair bir tutum geliştirmektedirler. Bakıldığında öngörülebilecek sonuçlar doğuran af cezaları sonrasında ülkemizde suç oranlarının arttığı bilinmektedir. Esasen buradan çıkarılacak sonuçlardan birisi cezaların şiddetliliğine değinilmeksizin ifasının gerçekleşip gerçekleşmediği konusudur. Bu durumlar hukuki kaynaklar ve verimliliği konusunda verimlilik ile ilgili soru işaretleri içermektedir. Haklarında kamu davası bulunanların birçoğunun beraati veya eğitime tabi tutularak rehabilite edilmeye çalışılması, gözaltına alınan şüphelilerin hızla salıverilmesi durumları ceza ile ilgili verimlilik ve işlevsellik konusunda sorunlar olduğunu göstermektedir. Nitekim bu eğitimlerinde düzenliliği ve verimliliği konusundaki şüpheler doğurmakta sonuç olarak suçlunun ne ceza çektiği ne de rehabilite edildiği düşüncesinin oluşmaması gibi sonuçlara varmaktadır (Türkmen, 2018:379-397).

Caydırıcılık ve cezalandırma temeli üzerine kurulan cezalandırma tür ve şekilleri etkin olarak yapılsalar dahi suç işleme potansiyeli yüksek şahısları önlemek ve de caydırmakta sınırlı kalmaktadırlar. Mevcut sistem caydırıcı ve cezalandırıcı olarak kabul gören cezaevleri suçluları bazen daha uzmanlaşmış şekilde topluma suna gelmektedir (Dolu vd, 2012:69-106).



Şüphesiz cezadan bahsederken cezanın caydırıcılığının etkin ve yeterli olmayacağı kesimi unutmamak elzemdir. Ceza ehliyeti bulunmaması buna bir örnek olarak gösterilebilir. Cezanın caydırıcı unsurundan söz ederken meşru savunma durumu da farklı ve ayrı tutulmalıdır.

## II.II. CEZA TÜRLERİ

19. yüzyıla kadar devam eden objektif kararlardan uzak uygulanan işkenceler bazen kaba, insanlık dışı ve barbarca bir hal alabiliyordu. Kamçılanmalar, kızgın demirlerle ateşle cezalandırmalar, zincire gererek sergilemeler gibi sayılamayacak birçok işkence türü mevcuttu. Sonraki süreçte suçluların cezalandırma yöntemlerinin özgürlüklerini kısıtlamak yoluyla suç işlemekten de alıkoydukları düşüncesiyle bu yöntemlere başvurmuşlar ve farklı ceza yöntem ve sistemleri üzerinde durmuşlardır. Özgürlükten yoksun kalmanın etkin sonuçlar doğuracağını düşünen reformcular cezaevi sistemleri üzerine gitmiş cezalandırma yöntemleri geliştirmeye çalışmışlardır (Giddens, 2000:198).

Suçluların ıslah edilmelerine yönelik çalışmalar yapan Glaser, sürecin dört aşama olarak ilerlediğini savunur. Ona göre suçludan öç alınması, suçlunun hapsedilmesi ve reformasyon süreçlerinden sonra son aşama da suçlu bireylerin toplumda entegre olmalarını sağlama yani bütünleştirme kısmına gelindiğini savunmaktadır (İçli vd, 1999:50). Günümüze bakıldığında bu aşamaya geçildiği, suçluların restoran gibi sosyal tesislerde çalıştırılarak sosyalleşmesinin sağlandığı görülmektedir.

Zorla icra, tazminat geçersizlik, ceza olmak üzere birçok cezai yaptırımlardan bahsedebiliriz. Devletler hukuk kurallarına uymasını istedikleri bireylerinin uyumlarını sağlamak amacıyla zorlayıcı bazı uygulamalar koymuşlardır. İş bu uygulamalar yani cezalar; kamu hizmetinden yoksun bırakılma, ölüm, para cezaları, meslek yasaklanması, hapis ve bunların dereceleri gibi sıralanmaktadır. Devletler arasında da cezalar ve müeyyideler mevcuttur. Bunlar savaş başlatılması, ambargo koyulması, karşı devletin kınanması veya diplomatik ilişkilere ara verilmesi gibi uygulamalardır (İçli, 2007:42).

### II.II.I. Ölüm Cezası

BMGK' nın 16 Aralık 1966 tarihinde ve 2200 A sayılı kararı ile kabul edilip, Türkiye tarafından 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalanmış ve 4.6.2003 tarihli ve 4868 sayılı Kanuna istinaden onaylanmış olan "Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme" nin 6. Maddesinde, yaşama hakkı güvence altına alınmış, sonrasında (f. 1) ;

*"Ölüm cezası kaldırmamış olan ülkelerde, suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan*

*hukuka uygun olarak ve bu Sözleşme ile Soykırım Suçunun önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi' nin hükümlerine aykırı olmayacak biçimde, sadece çok aşırı suçlar için Ölüm cezası verilebilir. Bu ceza sadece yetkili mahkeme tarafından verilen nihai karardan sonra infaz edilebilir.” (f. 2)*

*“Yaşı on sekizden küçük olan kimselere işledikleri suçlar nedeniyle ölüm cezası verilemez; hamile kadınların ölüm cezaları infaz edilemez, (f.5)*

hükümlerine yer verilmiştir (Özgenç, 2016:673).

25.5.1984 tarihinde Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından kararlaştırılan (Karar no: 1984/50) metne göre, ölüm cezası kaldırılmamış olan ülkelerde sadece “ağır suçlar” için ölüm cezasına hükmedilebilmelidir. Bu ağır suçlar, ancak kasten işlenen adam öldürme veya "çok ciddi sonuçlar doğuran diğer suçlar” olabilir (Özgenç, 2016:673).

BMGK' nın 15 Aralık 1989 tarih ve 44/128 sayılı kararı ile kabul edilen “Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Milletlerarası Andlaşma" ya ek “Ölüm Cezasının Kaldırılmasını Amaçlayan İkinci Seçmeli Protokol”ün Birleşmiş Milletler Genel Kurulu' ndaki oylanmasına Türkiye katılmamış ve henüz bahsi geçen protokolü imzalamamıştır (Özgenç, 2016:674).

Halen 43 devlet tarafından imzalanmış olan bu Protokol, son olarak Azerbaycan (22.1.1999). Bulgaristan (11.3.1999), Ermenistan (22.3.1999) ve Büyük Britanya Bileşik Krallığı (31.3.1999) tarafından imzalanmıştır. Bu Protokole bazı devletler çekince koymuşlardır.

Bu Protokol, barış zamanı ve savaş zamanı ayırımı yaparak, barış zamanında ölüm cezasının kaldırılmasını öngörmektedir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, BMGK tarafından 20.11.1989 tarihinde kabul edilen “Çocuk Hakları Sözleşmesi”nde “Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası (ve keza) salıverme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası verilmeyecektir hüküm altına alınmıştır (m. 37, bend a, cümle 2).

Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanarak 28 Nisan 1983 tarihinde imzaya açılan ve ülkemiz adına 15 Ocak 2003 tarihinde Strazburg'da imzalanan ‘11 No’lu Protokol ile Değişik, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Avrupa Sözleşmesi’ne Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair Ek 6 No’lu Protokol’un onaylanması 26.6.2003 tarihli ve

4913 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. Söz konusu Protokolde;

*"Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse bu cezaya çarptırılmaz ve idam edilemez. "*  
(m. 1)

*"Bir Devlet, savaş zamanında veya yakın savaş tehdidi durumlarında işlenen eylemler için yasalarında ölüm cezasına ilişkin hüküm öngörebilir; böyle bir ceza, ancak, yasada belirtilen durumlarda ve yasa hükümlerine uygun olarak uygulanabilir. "* (m. 2)hükümlerine yer verilmiştir.

Protokole bakıldığında, bu yasak yani ölüm cezasının yasaklanması "barış zamanı" na münhasırdır. Bu itibarla "bir Devlet savaş zamanında veya yakın savaş tehdidi durumlarında işlenen eylemler için yasalarında ölüm cezasına ilişkin hüküm öngörebilir; böyle bir ceza, ancak yasada belirtilen durumlarda ve yasa hükümlerine uygun olarak uygulanabilir." (m. 2).

Ancak, söz konusu Protokolde, taraf olan "her devlet, imza anında veya onaylama, kabul yahut uygun bulma belgesini tevdi ederken bu Protokolün uygulanacağı ülke ya da ülkeler i belirtir." hükmüne yer verilirken (m. 5, birinci fıkra), ölüm cezası yasağına ülke olarak sınırlama getirilebilmesine imkan tanınmıştır.

Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanarak 3 Mayıs 2002 tarihinde Vilnius'da imzaya açılan ve Türkiye tarafından 9 Ocak 2004 tarihinde Strazburg'da imzalanan İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesine ek Ölüm Cezasının Her Koşulda Kaldırılmasına Dair 13 No'lu Protokol'ün onaylanması 6.10.2005 tarihli ve 5409 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. Bu Sözleşme ile Avrupa Konseyi üyesi devletler, ölüm cezasının her halükarda verilmemesi ve kaldırılması adına nihaî adımı atmaya kararlaştırmışlardır.

Söz konusu Protokole göre;

*"Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse bu cezaya çarptırılmaz ve idam edilemez. "*  
(m. 1)

*"... bu Protokolün hükümlerine istisna getirilmeyecektir. "* (m. 2)

*"... bu Protokolün hükümleriyle ilgili hiçbir çekince konulamaz. "* (m. 3)

Ancak, söz konusu Protokolde, taraf olan "her devlet, imza anında veya onaylama, kabul yahut uygun bulma belgesini tevdi ederken bu Protokolün uygulanacağı ülke ya da ülkeleri belirtir" hükmüne yer verilirken (m. 4, birinci fıkra), ölüm cezası yasağına ülke

olarak sınırlama getirilebilmesine imkan tanınmıştır.

Anayasanın 38'inci maddesinde, 7.5.2004 tarihli ve 5179 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, herhangi bir istisna öngörülmezsizin “Ölüm cezası ... verilemez.” (f. 10) hükmüne yer verilmiştir.

Anayasada yapılmış olan yukarıda bahsi geçen değişiklik sonrası, kanunlarda yer alan ağır suçlarda öngörülen ölüm cezası, 14.7.2004 tarih ve 5218 sayılı Kanunla birlikte ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına dönüştürülmüş dolayısıyla yeni TCK'da da ölüm cezasına yer verilmemiştir.

Bu kabule bağlı olarak, bir başka devlet tarafından ölüm cezasını gerektiren bir suç sebebiyle Türkiye'den iade talebinde bulunulması halinde, bu talebin kabul edilmeyeceği “23.04.2016 tarihli ve 6706 sayılı Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu” yla hüküm altına alınmıştır:

#### **II.II.IV.I. Ölüm Cezalarının Caydırıcılık Üzerinde Etkisi**

Ölüm cezasının günümüzdeki savunucuları bu cezanın yüksek caydırıcılığını vurgu yaparak yaşama hakkının sonlandırılmasının gerçek bir caydırıcılığa sahip olduğunu savunmaktadırlar. Bunun karşısında olan düşünürler ise ilkel ve basit bulmakta ve yaşama hakkının sonuna kadar saygı duyulması gereken bir hak olduğunu belirtmektedirler (Hüseyinoğlu vd, 2022:47-84).

Ölüm cezalarının oluşturmuş olduğu korkuyu gerekli bulan savunucuları; bu ceza türünün insan vicdanındaki adaleti gün yüzüne çıkardığını en caydırıcı ceza olduğunu, bunun dinsel kaynaklı köklü bir ceza olduğunu savunanlara karşı gerekli olmadığını düşünen birçok görüş mevcuttur. Hukuken Türkiye’ de de birçok başka ülkede de uygulamadan kaldırılan bu ceza türü insanın onur ve haysiyetiyle paralel gözükmeyeceği için belli bir kesim tarafından kabul görmemektedir. Ayrıca toplumun bu cezaya tanıklığının toplumda da şiddete meyillilik durumu uyandıracığı da belirtilmektedir. Bu konuyu ispatlar nitelikte olan ABD ‘ de ölüm cezalarının olmasına karşın suçluların yüksek olduğu yönündedir (Hamzaoğlu vd, 2019:198-208).

Kuruluş yıllarında ölüm cezasının yaygın bir şekilde uygulandığı ABD’ de suç işleyenlerin çok olması ölüm cezasının dahi suçluyu caydırmaya yetmediğini göstermektedir. Yaklaşık son yirmi yılda ise ABD infaz sayısında azalma olduğu görülmektedir.

### II.II.II.Hapis Cezası

Hapis cezalarının suçlulara daha genel uygulama alanı bulmaya başladığı yüzyıl 19. Yüzyıldır. Bu yüzyıl öncesinde de hapsedme, tutsaklık, kapatılma gibi cezalandırma yöntemleri olduğu varsayımı olsa da bu yöntemlerin günümüz hapis ve cezaevi uygulamaları ile karşılaştırılması düzeyleri açısından yersizdir. İlkel dönemlerde sarhoş olanların ayılmasının beklenmesi, idamdan önce kaçmaması için tutulup bekletilmesi gibi durumlar mevcuttur. Bu mevcut durum eski dönemlerde hapsedme suçunu bir disiplin olarak ele almanın çok gerekli olmadığını göstermektedir (Giddens, 2000:197-198).

Esasında mevcut durumda hapishanelerin kurumsallaştığı düşünüldüğünde eski dönemden ayıran; bütçe, çalışan sayısı, idari yapısı, nüfusu gibi özellikleri neden ayrıntılı incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Hapishane sisteminde mahkuma hizmet eden çalışanlar, rehabilitasyonu için çabalayan uzmanlar bunlar gibi pek çok çalışan arasındaki ilişkiler ve bunların mahkuma yansımaları da ceza caydırıcılığında araştırılmaya değer görülmektedir (Kızmaz, 2007: 44-68).

19. yüzyılda ceza hukukunda işlenen suçlar ağırlık derecelerine göre “cürüm”, “cünha” ve “kabahat” olarak kademelendirmeye tabi tutulmuştu. Bu derecelendirmeye beraber, hürriyeti bağlayıcı cezalar “ağır hapis”, “hapis” ve “hafif hapis” cezası olmak üzere üçe ayrılmaktaydı. 765 s. TCK’da ise, kaynak (mehaz) 1889 İtalyan ceza kanununda olduğu gibi, suçlar cürüm ve kabahat olarak iki grupta sınıflandırılmış olmasıyla birlikte, hürriyeti bağlayıcı cezalar açısından “ağır hapis”, “hapis” ve “hafif hapis” cezası olmak üzere üçe ayrılmıştı. Suç oluşturan fiilin cürüm veya kabahat olarak nitelendirilmesine önemli sonuçlar bağlanmıştı. Yeni TCK’da “cürüm” ve “kabahat” ayrımı terk edilerek sadece suç kavramına yer verildiğinden, suçlara yaptırım olarak sadece hapis cezası öngörülmüştür. Hapis cezası, yeni TCK’da infaz süresi ve infaz koşulları bakımından üçe ayrılmıştır. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezası ve süreli hapis cezası olmak üzere ayrılmışlardır(m. 46-49). Fakat bu ayırım içinde, hakların yoksunluğu veya cezanın amacı yönünden herhangi bir ayırım görülmemektedir (Özgenç, 2016:678).

Ayrıca kanunlarda kısa ve uzun olarak hapis cezasını ikiye ayırmıştır. Somut bir olayda hükmolunan hapis cezasının süresi uzun ve kısa süreli hapis cezası olmak üzere ayırımına yer verilmiştir. Bu duruma göre, “*Hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezasıdır*”(m.49, f.2). Kanunda, cezanın bireyselleştirilmesi enstrümanı olarak, kısa sürecek hapis cezası için seçenek yaptırımlar, ülkemiz koşulları

itibarıyla uygulanabilirliği olabilecek şekilde tek tek gösterilmiştir (m. 50).

Yine, 13.12.2004 tarihli ve 5275 sayılı “*Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun*”da (İnfaz Kanununda), mahkûm olunan hapis cezasının, belirli süreleri aşmaması ve ilave bir takım şartların mevcut olması veya yerine getirilmesi halinde, özel infaz usulüne göre infaz edilebileceği yönünde hüküm bulunmaktadır (m. 110). İnfaz Kanununun söz konusu hükmünü, cezanın bireyselleştirilmesi enstrümanı olarak düşünmek gerekir (Özgenç, 2016: 678).

Yeni TCK’ya göre, “sürelî hapis cezası, kanunda aksi belirtilmeyen hâllerde bir aydan az. yirmi yıldan fazla olamaz.” (m. 49, f. 1). Burada belirtmemiz gereken şudur ki, bu hükümdeki üst sınır, sadece ilgili suçtan dolayı temel cezanın üst sınırının belirtilmediği hallerde üst sınır olarak anlaşılmalıdır. Bu itibarla, 49. maddedeki üst sınır, sonuç cezanın üst sınırı olarak anlaşılmalıdır. Nitekim, Kanuna bu konuda özel bir hüküm konulmuştur: “*Sürelî hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı bu (Kanunun 61.) madde(s) hükümlerine göre belirlenen sonuç ceza, otuz yıldan fazla olamaz.*” (m. 61, f. 7),

Yeni TCK’da cezaların içtimaina ilişkin hüküm bulunmamaktadır. Ceza hukukunun temel kurallarından birisi, “kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza vardır” şeklinde ifade edilmektedir. Bunun istisnaları, suçların içtimai bölümünde belirlenmiştir (m. 42-44). Bu bahsi geçen istisnalar haricinde, işlenmiş olan suçların her biri için ayrı cezalara hükmonulacaktır. Bu şekilde verilmiş olan cezaların her biri, özerkliğini korumuş olacaktır. Ancak, yeni İnfaz Kanunumuzun sisteminde, kişi hakkında hükmolunan birden fazla hapis cezasının, sadece koşullu salıverilme bakımından göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir (İnfaz Kanunu m.107, f-3).

### **II.II.II.I. Hapis Cezasının Caydırıcılık Üzerinde Etkisi**

Cezaevi politikalarında mahkûmlara yönelik uygulamaların ağırlığı ile ilgili iki genel bakış açısı dikkat çekmektedir. İlki suçluların katı uygulamalara tabi tutulması gerektiğini bu şekilde caydırıcı olabileceğini savunurken ikincisi suç işleyenlerin hapis cezaları süresi dolduğunda topluma entegre olmalarını ve bireysel yaşamlarını kolaylaştırıcı rehabilitasyon çalışmalarını içermesi gerekliliğini savunan görüşleri içermektedir. İlki tamamen cezalandırma odaklı iken ikincisi ıslah edici uygulamaları öngörmektedir.

Rehabilitasyon yaklaşımında sözü geçen rehabilitasyonun amacı, suç işleyen bireyleri tekrar topluma entegre etmektir. Bu yaklaşımın başlıca amacı; suçluların, tekrar suç

işlemesini önlemek amacıyla onları iyileştirme çalışmaktır. Bütünleştirici Yaklaşım cezanın daha önce sözü geçen misillemeci fonksiyonunun, caydırıcı fonksiyonunun ve ıslah edici fonksiyonlarının birlikte kullanılması gerektiğini vurgular. Bu yaklaşıma göre cezalandırmada esas olan, suçluların toplum ile yeniden bütünleşmesidir (Kızmaz, 2005:213-220).

Esasında cezaevlerinin fonksiyonları ile ilişkili bu yaklaşımlar, kişilerin neden suça karıştıkları ile ilgili de ipuçları taşımaktadırlar. Kriminologlar kriminalitenin bireyin içinde bulunduğu psikolojik, sosyal, ekonomik olabilen çeşitli yoksunluklardan kaynaklandığını da belirtmektedirler. Bu sıralanan sebeplerin kişiyi suça yönelttiğini, bu sebeple bireyin ıslah edilme yoluna gidilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Suçlu suçu işlerken etkin olabilecek nedenlerin çokluğu suça itmiş olsa dahi onun tekrar topluma kazandırılması gerektiğini savunanlara karşın, kişinin hapsedilmesi gerekliliğini ve hapsedilmesinin temel işlevinin cezalandırılması olduğunu kabul etmektedirler (Kızmaz, 2007:44-68).

Esasen acımasız ve katı şekilde cezalandırmaları gerektiğini belirten görüşün kökeninde mahkûmun suçlunun kendi isteği ve iradesi ile suça karıştığını ve zorla suç işlettirilmediğini ve de dolayısıyla işlediği suçuna karşılık sahici şekilde cezalandırılması düşüncesi yatmaktadır.

Cezaevlerinin insani koşullarının yükseltilmesi veya bu yerlerin ceza mekanları olmaktan ziyade suç işleyen bireylerin çıktığında toplumsal yaşama adapte olmalarını kolaylaştırmakla birlikte topluma entegre olmalarını sağlayacak kurumlar olması gerektiği düşüncesi Othmani tarafından benimsenmiştir. Yaklaşım olarak bu görüş 1945 yıllarından sonraki döneme denk gelmiştir. Fakat benimsenip uygulanma aşaması günümüze yakındır (Kızmaz, 2007:44-68).

Hapishanelerin, suçlu bireyleri yeniden suç işlemek konusunda caydırıcı bir işlevi olması gerekliliği tartışılmaz bir gerçekliktir. Ancak mükerrer olarak suça karıştıkları bilinmektedir.

Foucault iktidar uygulayabilen teknolojilerle ilgilenmektedir. Bu bağlamda kendi kitabının içerisinde panoptikondan bahsetmektedir. Onun için bir panoptikon suçluların gözetimi görevini eksik olmadan yerine getirebilmektedir. Cezaevleri için durumu örneklendirir. Esasen cezaevi çalışanları devamlı olarak orada bulunmak zorunluluğu içerisinde bulunmamaktadırlar. Kule biçiminde olabileceğini söyledikleri panoptikonların her bir mahkûmu görmesinin imkanlılığından bahsetmektedir. Mahkûm sürekli izlendiği

düşüncesi ile hareket edecek ve doğrudan vazgeçtiği davranışları olacaktır. Dairesel bir şekilde anlattığı cezaevi tasarısı onun bilgi ve iktidarın iç içe geçmesinin kendi kafasındaki tahayyülüdür. Panoptikon hapishane görevlileri açısından önemli bir iktidar göstergesi gibi kabul edilmeye başlanacaktır. Ayrıca günümüz içinde çarpıcı bir söylemde bulunan Foucault bu teknolojik aletlerin mahkumlar üzerindeki etkisinden ve onlarla ilgili veri toplama özelliklerinden bahsetmekle birlikte insan bilimleri açısından bu elektronik veri toplayıcılarının öncü olduklarını belirtmektedir. Foucault'un hapishane sistemi ile ilgili bir başka ilgi çekici yaklaşımı daha dikkat çekmektedir. O hapishanelere benzemeye başlayan okullardan, hastane ve fabrikalardan kinayeli bir söylemle bahsetmektedir. Ceza kurumunun temel saiklerinin tüm toplumsal yapıya entegre olmaya başladığını gösteren bir görüş ileri sürmüştür. Ona göre disiplin tekdüze etkilemez; toplumsal düzenin içine üşüşerek giderek tüm parçalara sirayet etmektedir. Çarpıcı diyalektikler kurmaktadır (Ritzer, G., Stepnisky, J., 2018:646).

Hapishanelerin amaçlarının başlıcalarını sıralarsak bunların başında caydırıcılık gelmelidir. Bununla beraber hapisteyken suç işleme fırsatının olmayışı amaçlardan bir diğeridir. Suçlunun ıslah edilmesi ve işlenmiş olan suçtan ötürü misillemede bulunmakta diğer amaçlarıdır.

Türkiye zaman zaman af politikaları kapsamında cezaevlerinin doluluk oranlarını düşürmeye çalışmıştır. Fakat affın sorunu çözmediği barizdir. Afların bir çare olarak görülmesi yerine onarıcı adalet kapsamında uzlaşma kurumunun daha aktif kullanılması daha faydalı olacaktır. Dönüştürücü adalet sistemi onarıcı adalet sisteminin savunduklarını daha da ileri götürmüş hapishane sistemini gidilecek son yol olarak görmüşlerdir. Onlar suçluyu değiştirmeyi amaçlamaktadırlar. Hapis cezası dönüştürücü adalet açısından bir önem arz etmemektedir. Suçun kökenleri de dönüştürücü adalet açısından önem arz etmektedir (Türkmen, 2018:379-397).

Cezaevleri her ne kadar cezaların karşılığı olarak kişileri hapsedme eylemini içerse de; suç işleyen ve suça herhangi bir yolla dolaylı olarak karışmış kişilerin bir araya gelmesiyle oluşan bir sosyal ortam oluşmakta ve bu durum ne yazık ki bazı suçluların ceza sonrası daha tecrübeli şekilde suç işlemesine sebebiyet verebilme ihtimalini barındırmaktadır.

Cezaevlerinin ve hapishanelerin caydırıcılık unsurları özel caydırıcılık ve genel caydırıcılık olarak iki kolda değerlendirilmektedir. Cezaevinden çıktıktan sonra bireyin



tekrar suç işlememek ve hapisaneye girmemek için çabalaması özel caydırma alanına girmektedir. Ancak genel caydırıcılık bireyden ziyade toplumun genelinde suça karşı gelen ceza anlayışının kişiyi korkutması, cezadan korkup suçtan alıkoyması anlamında caydırıcılıktır. Yani toplumsal düzen içerisinde suç potansiyeline sahip kişiler cezaevinden duydukları korku ve endişe ile suçtan cayabilmektedirler (Kızmaz, 2007:44-68).

Hapsetme ve cezaevlerinin caydırıcılığına odaklanan araştırmalar hapsetme ve cezaevlerinin genel caydırıcı olarak daha çok işlevi olduğunu ikincil bir söylemle ifade etmek gerekirse henüz suç işlememiş bireyler üzerinde daha caydırıcı bir etkisinin olduğu görülmektedir.

Örneğin Giddens, hapisanelerin caydırıcı işlevler ile ilgili olarak şu detaylardan bahsetmektedir: “Hapisanelerin, tutukluları ıslah etmekte pek başarılı görünmüyorsa da, insanları suçtan uzak tutmayı başarıyor olmaları olanaklıdır. Hapishane yaşamının kötülüğü, bizzat hapiste yatanları suçtan caydıramasa da, ötekileri bundan alıkoymasıdır. Burada, hapishane reformcularının karşısında, hemen hemen çözümsüz olan bir sorun bulunmaktadır. Hapisaneleri özenle kötü yerler haline getirmek, olasılıkla potansiyel suçluları caydırmaya yardımcıdır; ne ki bu da, hapisanelerin ıslah etme hedeflerini gerçekleştirmelerini oldukça güçleştirmektedir. Ancak hapishane koşulları daha az kötü hale geldikçe, hapsetmenin caydırıcı etkisi de daha az olacaktır”.

Giddens hapishane ve cezaevlerinin suç işleyen bireylerin topluma tekrar çıktıklarında toplumsal norm ve kurallara uyum göstermeye haiz olacak şekilde donanımlı olmaları yönünde iyileştirilmeleri gerektiğini söyler. Bunun hapishanenin görevi olduğunu belirtir. Fakat araştırmaların bu sonucu vermediğini de belirtmektedir (Giddens, 2000:198-199).

Hapsetmenin kriminolojik açıdan etkilerinin daha fazla olduğunu belirten Kury ve arkadaşları hapishanelerin ve hapsetmenin caydırma amacının az sayıda kişide ve dolayısıyla da daha sınırdan olduğunu iddia etmişler ve bununla birlikte hapsetmenin mükerrer suçluluk ve suçlular arasında suça eğilim konusunda olumsuz etkilerinden bahsetmişlerdir. Onların düşüncesinde suçlunun hapsedilmesi suçluların kriminojenik bir çevreye mahkûm edilmeleri anlamı taşımaktadır. Ayrıca hapsetme süreçlerinin uzun tutulması Kury ve arkadaşları açısından bakıldığında mükerrer suçluluğu tetikleyen bir etken olarak görülmektedir. Onlara göre hapis sürelerinin kısa tutulması suç işleyen bireyin tekrar suç işleme ihtimalini azaltıcı bir işleve sahiptir.

Livingston, cezaevinden tahliye olmuş 4000 kişi üzerinde yaptığı bir araştırma sonucu birtakım bulgulara ulaşmıştır. Bahsi geçen bu araştırmanın sonucunda; hırsızlık gibi suçlar sebebiyle uzun süreli bir mahkumiyet yaşayan bireylerle, cezaevlerinde daha az zaman geçirmiş cezası diğerinden daha az olan bireyler karşılaştırılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda cezaevlerinde daha uzun zaman geçirmiş kişilerin giderek kriminal bir yapıya dönüştüklerini belirtmiştir (Kızmaz, 2007: 44-68).

Silberman açısından suç işleyen bireyleri toplumdan ayırma durumunun sınırlı bir etki bırakacağını söylemekte ve cezanın caydırıcılığının artırılabilmesi için onları kapatarak cezalandırmanın olumlu bir yöntem olmadığını belirtmektedir. Zaten onun düşüncesinde suç işleyenin daha çok cezaya tabi tutulması problemin kaynağını çözmektedir. Onun düşüncesinde mahkûm içerde olduğu sürece suça karışamayacak olması, cezaevinin de olumlu yanının olduğunu göstermektedir. Bir kriminolog olarak Greenberg mahkûmların cezaevlerine kapatılmalarının olumlama olarak sokakta suçluların azalacağını belirtmiştir. Ona göre organize suçlulardan bir veya birkaçının cezaevinde cezalandırma sürecine tabi tutulduğu esnada, kalan grup üyelerinin suça karışmaya devam edebileceğini belirtmektedir (İçli vd, 1999:39-40).

Foucault cezaevlerini gözetleme kurumları olarak betimlemektedir. Foucault, hapisane ile ilgili yaptığı çalışmalarda Livingston' dan çok da farklı olmadığını görülen bir görüş belirtmiştir. Hapishaneler ile ilgili yaptığı çalışmalarda hapishanelerin, suçluları namuslu bireyler haline getirmekten ziyade onların daha suça eğimli hale gelmelerinde etkin rol oynadığını belirtmiştir. Hatta onun görüşlerine bakıldığında; *“hapishane, suça eğilimli kişi imalathanesiydi; suç işlemeye eğilimli olmanın hapishane yoluyla üretilmesi hapishanenin yenilgisi değil başarısıdır, çünkü hapishane bunun için yaratılmıştı. Hapishane suçun tekrarına olanak tanır, çok profesyonelleşmiş ve kendi içine sıkı sıkıya kapalı suça eğilimler grubunun oluşmasını sağlar.”*demektedir. Foucault hapishanelerde yürütülen ıslah/rehabilitasyon çalışmalarının da hedeflediği amaçları gerçekleştiremediğini iddia etmektedir. O, “etki daha ziyade tersinedir ve hapishane, daha ziyade suça eğilimli davranışlara yöneltir” şeklinde düşüncesini belirtmektedir (Kızmaz, 2007:44-68).

Dekeseredy ve Schwartz hapishaneler üzerinde çalışa bir diğer düşünürlerdir ve onlarda diğerlerinden çok farklı olmayan görüşlerini şu şekilde belirtmektedirler. Suçu engelleme konusunda cezaevlerinin etkili bir rolü olmadığını, cezaevine kapatmanın yüzde beş belki de bu rakamında altında bir etkiyle suçtan caydıracağını belirtmektedirler. Bununla birlikte cezaevlerinin suçu işlemiş bireyler açısından daha tehlikeli olabileceğini durumu

daha vahim bir hale getireceği düşüncelerini belirtmişlerdir. Ayrıca Schwartz ve Dekeseredy, bazı suçluların mahkumiyet süresinden sonra tekrar suça karışmamalarına rağmen birçok suçlunun mahkumiyet süresinden sonra en az bir defa dahi olsa tekrar suç işleyerek tutuklandıklarını belirtmişlerdir (Kızmaz, 2007:44-68).

#### **II.II.II.II. Mükerrer Suçluluk ve Cezaevi Alt-Kültürleri**

Mükerrer suçlarda cezaevlerinin suçluya sunduğu şartların ve cezaevlerinde var olan suç alt-kültürünün etkisi göz ardı edilemez. Cezaevlerinin bu alt kültür suçluların ıslah edilmelerini zorlaştırmaktadır. Bu alt kültür bireyin ıslah edilmek konusunda bireysel uğraşlarını engellemektedir. Suçlunun tekrar suç işlemesi bu alt kültüre olan bağlılık düzeyi ile açıklanabilir.

Cezaevlerinde bireyler arasındaki sosyal ilişkileri belirleyen ve düzenleyen bir kültürün olduğu, bununla birlikte bu kültürün kişilerin kendi aralarında olan ilişkilerini düzenlemekle kalmayıp, yönetimle aralarındaki ilişkilerde de etkin rol oynamaktadır. Problemlerin nasıl üstesinden gelineceğini, sorunlu kabul ettikleri bireylerle nasıl bir iletişim geliştireceklerini belirlemede de bu kültürün rolünden söz edebiliriz. Bu yüzden cezaevlerindeki sosyal ilişkiler gösteriyor ki; cezaevleri kendine ait normları, rolleri ve dili olan sosyal birimlerdir.

Clemmer cezaevi kültürü ile ilgili araştırmalarda önde gelen isimlerdendir. Clemmer “Cezaevi Topluluğu” (The Prison Community, 1940) isimli araştırması cezaevi alt kültürü ve sosyal yaşamı konuları ile ilgili çalışmalar içermektedir. Clemmer “mahkumlaşma” (prisonization) sürecinin üzerine eğilmektedir. Clemmer mahkumlaşma kavramını bireyin bahsi geçen alt kültüre uyum sağlayarak asimile olması süreçleri olarak tanımlamaktadır. Bu süreçte cezaevi topluluğunun davranış biçimleri ve kuralları, özenme şekilleri, normları, statüleri öğrenilmektedir. Ona göre cezaevine giren kişi belirli bir zaman içinde oraya uyum sağlamakta ve içselleştirmektedir. Ona göre bu içselleştirme durumu birey cezaevinden çıktığında onun dışarıda ki sosyal hayata adapte olamamasında etkin rol oynamakta ve bu durum tekrar suç işlemesinde itici güç olmaktadır.

Clemmer cezaevinde informel bir grubun oluştuğunu belirtmektedir. Mahkumların arasında var olan duygusal birlik dayanışma ve moral gibi unsurlar üzerinden suçluluğu değerlendirir.

Adler ise aynı fiziksel ortamı paylaşımlarından ötürü kasıtlı oluşturulmayan bir sosyal grup oluşturduklarını kabul eder.

Clemmer mahkûmların cezaevi kültüründen etkilenme düzeyini belli faktörlere bağlamıştır. Ona göre düşük mahkumlaşma düzeyini etkileyen ilk faktör tutukluk süresinin kısa tutulmasıdır. İkinci olarak kişinin mahkûmiyet öncesinde sahip olduğu sosyal ve pozitif sosyal ilişkilerle düzgün bir kişilik olarak hayatını sürdürmüş olmasının bahsi geçmektedir. Clemmer üçüncü sıraya ikinci maddede belirttiği sosyal ilişkilerinin devam etmesi yani dışarı ile iletişiminin kesilmemesini almıştır. Dördüncü etken topluluk yaşamının gerektirdiği ölçüde ortak yaşama uyum sağlaması ancak bununla birlikte temel hapisane grubuna dahil olmaması hatta onu reddetmesi olarak görülmektedir. Bundan sonraki maddede bununla ilintili olarak diğer mahkûmların dogmalarını kabul etmemek yer almaktadır. Altıncı sırada liderlik vasfına sahip olmayan bir iş veya oda arkadaşı kısaca böyle bir yakın çevre ile birlikte olma şansı mahkumlaşma düzeyinin ilerlemesini engelleyen faktörlerdendir. Son sırada ise normal olmayan seksüel davranışlar ve aşırı kumar gibi davranışlardan kaçmakla beraber, işte ve canlandırıcı davranışlarda şevkli olma sayılmaktadır.

Clemmer, mahkumlaşma düzeyini arttıran faktörleri ise, şu şekilde belirtmiştir: İlk sırada çok yıla dayalı uzun bir tutukluluk süresi ve bununla ilintili olarak cezaevi alt-kültürünün uzun süreli etkisinden bahsetmektedir. İkinci olarak bir dereceye kadar istikrarlı/sağlam olmayan bir kişilik, onun zayıflığı cezanın başındaki yetersiz/zayıf veya kusurlu ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Üçüncü olarak cezaevi dışındaki insanlarla olumlu ilişkilerin bitmiş olması yer alır. Dördüncü sırada cezaevindeki birincil gruplarla bütünleşme kapasitesi veya buna olan hazırlılık durumundan bahseder. Beşinci aşamada mahkûmların dogma ve davranış kodlarını körü körüne kabul etmelerini ifade eder. Altıncı olarak benzer özelliklere/yönelimlere sahip olan bireylerle birlikte kalma durumundan söz eder. Yedinci de ise normal seksüel ve kumar gibi davranışlara katılmaya hazır halde olma durumundan bahsetmektedir.

Clemmer'in mahkûmların mahkumlaşmanın düzeylerini inceleyen faktörlerine baktığımızda mahkumun cezaevindeki yaşayışı kadar önceki yaşayış ve sosyal ilişkilerinin de etkin olduğu görülmektedir. Bununla beraber cezaevinde yaşadığı süreçte birincil grubu kabul edip etmemesi ve onlara dahiliyeti ile birlikte bulunduğu mekanın koğuş veya hücre olmasıyla da ilintili olduğunu bu durumların cezaevi kurallarını kabul edip etmemesinde etkin rol oynadıklarını belirtmiştir (İçli vd, 1999:44).

Clemmer'in bu ayrımlarının mahkumun mahkumiyeti esnasındaki sosyal grubu veya tek başına hapis cezası sırasında maruz kaldığı alt-kültür kadar kendi kabulleniş durumunun,

kişiliğinin ve alışkanlıklarının da tekraren suç işlemede ki etkisini ortaya koymaktadır.

Stanton Wheeler, Clemmer' in mahkumlaşma kavramı ile ilgili deneysel çalışmasında mahkumlaşma süreci sürdükçe U eğrisi biçimini aldığını belirtmektedir. Bu çalışmaya göre mahkumlaşma süreci ilk tutuklanma evresinden ilerledikçe artmakta mahkumiyet süresi bitmeye yaklaştıkça düşüşe geçmektedir. U eğrisi tutukluluk süreci uzadıkça mahkumlaşma düzeyinin arttığını da göstermektedir. Özetle cezaevine ilk girdiğinde cezaevi alt kültürüne uyumu yükse ve kaldıkça da bu uyumun artması söz konusu iken tahliye sürecine yaklaşıldığında mahkumlaşma düzeyi azalmaktadır.

Ulla V. Bendsen ise İsveç mahkûmları üzerinde araştırma yapmış ve Wheeler' in yaklaşımı ile farklı sonuçlar elde etmiştir. Ona göre kalma süreci arttıkça mahkumlaşma düzeyi de artmaktadır. Ayrıca Bendsen aynı çalışmasında cezaevlerini “suç okulları” olarak tanımlamaktadır(Adler vd, 1995:491). Bazı kriminologlarda onu desteklemektedir.

“Suç okulları” ve “suç üniversiteleri” olarak kullanılma sebepleri suçluların daha profesyonel olarak cezaevinden çıktıklarını belirtmektir. Ghiglieri “suç üniversiteleri” kavramının cezaevinin rahatlığını belirtmek için kullanıldığını ve cezaevlerinin caydırıcı özelliğini ortadan kaldırdığını belirtmek için kullanıldığını bahsetmektedir.

Feldman ise cezaevlerini bireylerin tecrübelerini paylaştığı ve topluma yabancılaştığı yerler olarak tanımlamaktadır (İçli vd, 1999:43).

Mahkum alt kültürü ile ilgili araştırmalar bu kültürün uyum sağlamakta zorlanan, aşırı öfkeli ve çok franksiyonol özellikler taşıdığını belirtmektedir. Cezaevi içerisinde de bazı mahkumların yakınında ki mahkumlar üzerinde tahakküm kurmaya çalışması da bu kültürün göstergesidir.

Schrag ise alt kültürle ilgili olarak farklı bir bakış açısı geliştirmiştir. Ona göre bu alt-kültür kişilerin cezaevine gelmeden önce ki sosyal çevresinde kazanıp, cezaevine taşıdıkları kültürdür. Buna “taşıma modeli” (importation model) demektedir. Thomas' in görüşleri de Schrag'ın “taşıma modeli”ni desteklemektedir.

Mahkumlar üzerine çalışmalara yapan ve Clemmer'den esinlenen Skyes mahkumların acılarını hapsedilmenin acıları kavramı ile açıklamaktadır. Ona göre, cezaevindeki mahkum olanların yaşadıkları beş temelde ayrılan acı veya yoksunluk biçimi bulunmaktadır. Sykes' e göre “özgürlüğün yoksunluğu” kavramı mahkumların; özgürlük ilk sırada olmakla birlikte, sosyal çevrelerinden yoksun ve uzak olma halini anlatmaktadır. Bu yoksunluğun sonucu olarak mahkum duygusal ilişkilerden yoksundur, can sıkıntısı ve

yalnızlık içindedir. İkinci yoksunluk biçimi eşyalardan ve hizmetlerden yoksun olma durumudur ki Skyes bu durumu hapisane hayatı boyunca maddi mal varlığı elde edememe haliyle ilintili görmektedir. Heteroseksüel ilişkilerden yoksunluk: Cezaevlerinde uzun süreli tutuklu kalan mahkûmların bazı cinsel ihtiyaçlarından yoksun kalmalarını ifade etmektedir. Bu yoksunluğun, bazı kriminologlar tarafından çok ciddi psikolojik sorunlar yarattığı ileri sürülmektedir. Bu yoksunlukların yarattığı problemlerin başında, yaşı daha gelişkin ve agresif olan bazı mahkûmların, daha genç ve zayıf olan mahkûmları, homoseksüel ilişkilere zorlamaya çalışmalarıdır. Bir diğer yoksunluk ise kişisel özerklikten/otonomiden yoksunluktur. Mahkûmiyet süreleri boyunca mahkûmların yaşamları, her günün yirmi dört saati düzenlenmekte ve kendi hallerindeyken de devamlı olarak kontrol edilmektedir. Bir diğer yoksunluk türü ise diğer maddelerle de ilişkili olarak kişisel güvenlik yoksunluğudur ki; cezaevlerinde diğer suçlularla aynı ortamı paylaşmak durumunda olan mahkûmların karşılaştıkları diğer bir husus da kişisel güvenliklerinin risk altında olmasıdır. Bu durum mahkûmların daha küçük mekanları paylaştıkları durumlarda daha fazla risk oluşturmaktadır. Mahkûmların bazılarının daha agresif davrandıkları, şiddet sergiledikleri bilinmektedir.

Skyles cezaevlerinin mahkûmlar için yoksunluk yeri olarak tanımlamasına karşın mahkûmların yeniden suç işlemesinin nedenlerine değinilmelidir. Mahkûmlar bu yoksunluğun suçlusu olarak kendilerini değil otoriteden kaynaklandığını düşünebilmekte bu durum da onları topluma, otoriteye, normlara karşı saldırgan ve düşmancıl kılmaktadır. Bunların tam tersine kişilerin yoksunluklar içinde yaşamasının cezaevlerinin caydırıcı işlevinde etkisi olduğunu ileri süren çalışmalarda bulunmaktadır.

Bu çerçevede örneğin Ghiglieri, “Erkeğin Karanlık Yüzü” (2002) adlı çalışmasında, davranışsal değişim uzmanı Anthony Robbins’a atfen şu bilgilere yer vermektedir: Robbins “mahkûm edilmiş suçluların hapisteyken acı çekmemeleri ve bu nedenle acıyı işledikleri suçla ilişkilendirmemeleri nedeniyle, verilen cezanın serbest kaldıklarında davranışlarını değiştirmediklerini” iddia etmektedir. Robins’ın düşüncesi günümüzde eleştirilmekle birlikte o kendi iddiasını Fransız hapisanelerinin 1980 yılları zamanında ki haliyle desteklemektedir. Bu zaman diliminde hapisanede gıda ve diğer ihtiyaçlara ayrılan bütçeler çok az tutulmuş, hapisanede kalan mahkûmlar yalıtılmış ışsız hücrelere hapsedilmiş şekilde kalmaya mahkûm edilmişlerdir. Bu şekilde yaşanan bir mahkûmiyetten sonra Fransız cezaevlerinde kalan mahkûmların mahkûmiyet süreleri sonrasında ciddi düzeyde caydırıcı olan bir muameleden geçmiş olmaları sebebiyle sadece yüzde birlik bir mükerrer

suçtan bahsedildiğini belirtmiştir. Bu durum cezaevi şartlarının ağır olmasını eleştiren insani olmasının gerekliliğini savunan kesim tarafından eleştirilere maruz kalmıştır.

Irwin ve Cressey'e göre cezaevlerinde 3 alt kültür vardır. Bunlardan ikisi suçu bünyesinde barındırırken birisi normlara saygılıdır. "Yasal alt kültür" , "hırsızlık" ve "hükümlü alt-kültürü"nden farklı olarak çalışanlarla iyi geçinmeyi yeğleyen, kendilerini diğer suçlulardan ayıran, problem yaşamamaya çalışan mahkûmlarda yaygındır. Bu durumları etkileyen faktörlerden bazıları ise mahkûmun cezaevinden önce bulunduğu sosyal çevre, sosyo-ekonomik statüleridir. Bu durumlar asimile olmaları aşamasında etkin rol oynamaktadır. Goffman için ise cezaevleri iki işlevi de içerisinde barındırmakta olan kurumlardır. İlki formel bir nitelik kazandıran kriminal yapının ve adalet ağının bir bölümü işlevidir. İkincisi ise enformel şekilde organize olmuş bir yapıyı içinde barındıran bir kurumdur. Bu enformel yapı mahkuma suç davranışını ve modellerini öğrenmesi açısından da kapı aralayan bir role sahiptir (İçli vd, 1999:39).

Mahkûmların kriminal kültüre uyum sağlamaları ölçüsünde, cezaevinin caydırıcılığının oranı düşmektedir diyebiliriz.

Giddens mahkumların toplumdaki uzaklaşmasının, yabancılaşmasının ve cezaevlerinin olumsuz koşullarının mahkumların tekrar suça karışmasını tetiklediğini ve caydırıcılığın önüne geçtiğini vurgulamaktadır. Giddens için mahkumların özgür olamamaları, ailelerinden uzak olmaları, düzenli bir gelir elde edememeleri, kendilerine uygulanan katı uygulamalara maruz kalmaları, kalabalık bir ortamda sürekli yaşamaları gibi faktörler nedeniyle onları toplumdaki kopan bireylere dönüştürebilmektedir. Ona göre bu durum onları hapisshaneden tahliye edildikleri süreçte toplumla bütünleştirmek ve ıslahlarını sağlamak yerine toplumdaki ve sosyal hayattan daha uzak hale getirmektedir. Giddens bu mahkumların çıktıklarında sadece bunları yaşamakla kalmayacağını üstüne bir de maruz kaldıkları koşullar nedeniyle daha agresif, saldırgan ve acımasız olabileceklerinden bahsetmektedir. Ayrıca azıllı mahkumlarla aynı ortamda kalmaları cezaevinden sonra da bu kişilerle sosyal ilişkilerini devam ettirebileceği anlamı taşımaktadır. Bu ise hapisshanedeki olduğu süreçte ve dışarıda suçları normal birer eylem olarak algılayabilmeleri riskini ve sıradanlaştırabilmeleri durumunu ortaya çıkarmakta ve bu şekilde cezaevlerinin suçluluk potansiyellerine vurgu yapmaktadır (Giddens, 2000:199).

Cezaevlerine hapsedilmenin olumsuz sonuçlarından birisi de kişinin hapsedildiği süreç içerisinde çalışma hayatına karşı bir tutum geliştirdiği, çalışma konusunda motivasyon

eksikliği oluşturmaktadır ve geliştirmesidir. Bu tutumları sonucu tembel ve sorumluluk alamayan bireylere dönüşebilmektedirler. Othmani'nin de belirttiği gibi; *“kapatılma, bir yanda, bağımlılık yaratır: Belirli saatlerde yemek yenir, uyunur, işenir, sorumluluk duygusundan tamamen yoksun bir yaşam sürdürülür. Bu sorumsuzlaşma, bu çocuklaştırılma, her türlü rehabilitasyon fikrinin, yeniden topluma kazandırmanın karşıtıdır. Hapiste yasaklama kararı dışında hiçbir karar verilmez; tek özgürlük, hayatta kalmanın tek yolu bu yasaları delmektir.”* (Othmani, 2003:26).

Cezaevlerinin tembellik ve sorumsuzluk duygularını alışkanlık haline getirdiği bu sebeple çalışma motivasyonunun düşmesine ve tembelliğe sebep olduğu da araştırma bulguları içerisinde. Bu sorumsuzlaştırma topluma ıslah edilmiş şekilde dönmesi fikrini beslemez. Stabil bir yaşam sunan cezaevini kabullenmeleri kolayken, her türlü değişime açık toplum hayatı cezaevine alışan birey için alışmasını güçleştiren bir nitelik taşır.

Cezaevlerinin caydırıcılık özelliklerinin artırılması için farklı yaklaşımlardan söz edilebilir. İlki cezaevi şartlarının ağırlaştırılmasıdır. Bu konuda ki ikinci görüş ise birinci görüşe tam olarak karşı çıkmakta suçluların rehabilite edilebileceği, insancıl bir ortam sunulması gerektiğini savunmaktadır. Bir diğer görüş cezaevlerinin alternatiflerinin olması gerektiğini, buna bağlı kurumlar geliştirilmesinin gerekliliğini savunmaktadır. Cezaevlerinin caydırıcılık özelliklerinin artırılması ile ilgili son yaklaşım ise sadece ağır cezalara karşılık hapsedilmeleri gerektiği yönündedir.

Livingston cezaların ağır olmasının suçlulukta caydırıcı bir etkisi olduğunu ifade etmektedir. Livingston cezaevi kalış süresinin de caydırıcılıkta etkin rol oynadığını, uzun süre cezaevinde kalan mahkûmların diğerlerinden daha az suç işlediklerini belirtmektedir. Ayrıca şartlı salıverilen mahkûmlarında tamamen tahliye olan bireylere nazaran daha az suç işlediklerini de belirtmektedir.

Hapishanelerle ilgili bir diğer görüş sahibi Othmani, cezaevlerinin sadece suçluların kapatıldığı yerler olarak görülmemesi gerektiğinden ve ıslah edici özelliğinin güçlü olması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre suçlular özgürlüklerinden mahrum bırakılmamalıdır. Zaten özgürlükten yoksun bırakmak bir ceza olarak kabul edilebilir ancak hapishane koşulları ceza barındırmamalıdır. İnsan haklarının mahkûm açısından garanti altında olacağı, rehabilitasyonun olmazsa olmazı saygı unsurunun mahkum açısından varlığının öneminden bahseder (Othmani, 2003:59). Ancak bu şartları sağladığı varsayılan ülkelerde de mahkûmların cezası bittikten sonra yeniden suç işlemesi cezaevlerindeki ıslah edici



çalışmaları da tartışmaya açık hale getirmektedir. ABD’ de ulusal bir araştırma yapan Martinson ise iyileştirici programların etkisinin mükerrer suçlularda amacının tam tersine sonuç verdiğini çalışmasında ortaya koymuştur. Livingston’da rehabilite etme girişimlerinin mükerrer suçlularda istenilen sonuca götürmediğini savunanlar arasındadır. İyileştirici programların başarısızlığı cezaevlerinin ağır şartlar taşıması gerektiğine inanan geleneksel kuramcılarının bakış açılarını tekrar ön plana çıkarmıştır.

Cezaevlerinin alternatiflerinin olması gerektiğini, buna bağlı kurumlar geliştirilmesinin gerekliliğini savunanlardan Othmani, hapisyanenin temel hedefinin adaletin gerçekleşmesi olması gerektiğini savunmaktadır. Her suçlunun hapsedilmesi yerine ağır suçluların hapsedilerek, diğerlerinin kamu yararına çalıştırılmasının temelinde bu görüş bulunmaktadır. Bu yaklaşım 1990 yılından itibaren ağırlık kazanmıştır.

Alternatif ceza yöntemlerinden “toplumda cezalandırma” anlayışı da suçluların toplum yararına çalıştırılmaları anlayışıdır. Benzer cezalarda ki genel amaç cezaevinde güçlenecek kriminal kültürün engellenmesi ve mahkûmun utanma duygusunun geliştirmesini sağlamaktır. Bu sebeple yeni suç işleyen ve çocukken suç işleyen suçlular için etkin bir yöntem olduğu kabul edilebilir. Bu yöntem hapisane alt kültürünün etkilerine de set çekmektedir.

Ülkemiz mahkûmların toplum içerisinde çalışma durumuna müsaade eden gelişmelere 2005 yılı içerisinde yürürlüğe girmiş olan yeni TCK ile izin vermiştir. Bu hukuki izin sonrasında ülkemizde 2 yıl ve daha az hapis cezası alan mahkûmların (18 yaşını doldurmayan ve 60 yaşını aşanlarda 3 yıl hapis cezası olarak esnetilmiş haliyle istisna olmak üzere) cezalarının ertelenme durumu 51. maddeyle öngörülmüştür(Kızmaz, 2007: 44-68).

Suçlunu toplum hizmeti dâhilinde çalıştırılma haline üniforma ile temizlik işleri ve park bahçe işleri yapmaları örnek verilebilir. Hapis cezası alan mahkûmların toplumsal hizmetlerde çalıştırılmaları durumunu öngören yaklaşımlara bakıldığında temelinde cezaevinde şiddetlendiği düşünülen suç alt yapısı ve kriminal eğilimlerin bu şekilde engellenmesi bulunmaktadır. Bu uygulama ile suça karışan bireylerin yeniden suç işlemelerinin engellenmesi umulmaktadır. Bu açıdan bakıldığı zaman bilhassa yeni suç işleyen çocukların ve kişilerin cezaevinde yaşamalarının suça alışmaları ve normalleştirmeleri bakımından büyük risk taşıdığı söylenmelidir. Farklı ülkelerde ki uygulamalarda çocukların hapsedilmeleri yerine toplum hizmetlerinde çalıştırılmaları, çocuk evlerine yönlendirilmeleri veyahutta gözaltı merkezlerinde rehabilite edilmeleri söz

konusu olmaktadır(Kızmaz, 2007: 44-68).

Ancak suçluların hapisane yerine toplumda cezalandırılmaları uygulamalarının veya suçluların toplumda kontrol edilme süreçlerinin, toplumdaki kontrol stratejilerinin sınırlarının genişlemesine yol açacağı şeklinde bir endişeyi de beraberinde getirmektedir. Foucault bu durumu “yaygınlaştırılmış disiplin” olarak tanımlamaktadır. Bu uygulamanın eleştiri alan tarafı; gözetlemenin bazı durumlarda mahkumların yakınlarının, akrabalarının ve komşularının da gözlemlenecek şekilde yaygınlaştırılacağı riskini içermesidir. Özetle, hapishaneye alternatif olarak geliştirilen yaklaşımlar, kontrol mekanizmasının toplumun tüm kesimlerine yayılmasına yol açtığı dile getirilmiştir. Burada suçu engelleme stratejileri kapsamında, toplumsal yaşamın gözetlendiği üzerinde durulmaktadır (Bahar, 2005:55).

Mükerrer suçluluğu engellemede ileri sürülen diğer bir yaklaşım da, seçmeci bir tutuklama perspektifinin benimsenmesi gerektiğidir. Bu yaklaşım tüm suçluların cezaevine gönderilmesi uygulamalarını eleştirmektedir. Özellikle basit suçları işleyenlerin cezaevine gönderilmemesi gerektiğini savunan bu yaklaşım cezaevine, sıklıkla suç işleyen, cinayet, soygun, tecavüz gibi ciddi suçları işleyen ve kronik suçluların gönderilmelerinin gerektiğini ileri sürmektedir. Bu sebeple selektif tutuklama yaklaşımının, suçlular arasında herhangi bir ayırım yapmaksızın tüm suçluları cezaevine konulmasını öngören kolektif tutuklama yaklaşımına göre daha duyarlı bir yaklaşım olduğu belirtilmektedir (Livingston, 196: 533-534). Görüldüğü gibi seçmeci tutuklama yaklaşımı, cezaevine ne kadar insanın gönderileceğinden çok hangi suçluların cezaevine gönderileceği sorunu ile ilgilenmektedir. Bu çerçevede, basit suçlardan dolayı bazı bireylerin cezaevine konmamaları gerektiği anlayışı, onların cezaevinin patojenik yapısından uzak tutulmaları anlamına gelecektir (Kızmaz, 2007: 44-68).

Cezaevinden salıverilen veya tahliye edilen bazı suçluların yeniden suç işledikleri bilinen bir gerçektir. Her ne kadar da cezaevinden salıverilen bazı suçluların yeniden suç işlemeleri cezaevinin caydırıcılığına ilişkin tartışmaları kışkırtsa bile, söz konusu suçlulardan bazılarının yeniden suç işlemelerinin tüm sorumluluğu cezaevine indirgenemez. Çünkü eski mahkumların yeniden suç işlemeye yönelmelerinde cezaevi faktörünün yanı sıra başka etkenler de rol oynamaktadır. Bu faktörleri; a) suçlunun taşıdığı bazı kişilik özellikleri (psikopat, agresiflik, düşük zekalılık gibi psikolojik ve psikiyatrik sorunlar), b) suçlunun suçtaki kariyer durumu (suçlunun azılı veya kronik suçlu olup olmaması) , c) cezaevi sonrası koşullar (işsizlik, etiketlenmenin yarattığı dışlanmışlık v.b) şeklinde kısaca belirtmek mümkündür (Kızmaz, 2007: 44-68).

Alt kültür kavramı mahkûmlar için olduğu kadar işçi sınıfından gençler içinde önemli bir kavram olarak ele alınabilir. Nitekim bu kişileri suça sevk eden sebeplerin bu alt-kültürün kendilerine sunduğu şartlarla oluştuğu bilinmektedir.

İşçi sınıfından gençlerin meşru imkânlardan avantaj sağlayamayacakları anlaşıldığında bunun üstesinden gelebilmeleri için alternatif statü ve başarı ölçütleri oluşturarak statüye ilişkin hayal kırıklıkları ve umutların engellenmesi sorunlarına kolektif bir çözüm getiren suçlu alt kültürleri kurarak buldular. Suç işleyenler verili normlara olan desteklerini geri çektiler ve yerine, özel durumları ışığında meşruiyet iddiasıyla resmi olarak yasaklanmış davranış normlarını koydular. Yani suçlu alt kültürleri geleneksel değerleri reddettiler. Orta sınıf, okul ve üniversite ortamlarında başarılı olamayabilirdi, fakat suçlu alt kültürlerinin belirlediği ilkelerde; kavga etme de meydan okumalarda, kuralların zıddına gitmede, okulda sorun çıkarmada, kundaklamada küçük hırsızlıklarda vb. davranışlarda üstündüler. Bunları yaparken akranları arasında statü kazanıyorlardı. Bir nevi saygıdeğer topluma kendilerince meydan okuyorlardı. Suçlu alt kültürlerinin kabul edilmesi orta sınıf standartlarının açık ve tümünden reddine ve kendi karşı tezlerini benimsemelerine izin vermiştir (Bilton vd, 2009:388).

### **II.II.III. Adli Para Cezası**

Ceza hukukunda ceza olarak ikinci yaptırım, adli para cezasıdır. Adli cezası, Kanun koyucunun takdirine bağlı olarak ancak belirli ağırlık derecesine ulaşmamış olan suçlar dolayısıyla kabul edilmiş olan bir yaptırımdır. Bu ceza daha ziyade tesadüfi suçlular bakımından uygulanmaktadır.

Yaptırım teorisinde adli para cezası, genellikle hapis cezasına alternatif bir yaptırım olarak değerlendirilmiştir. Adli para cezası, belirli ağırlık derecesine ulaşmamış suçlar dolayısıyla ilk defa suç işleyen kişiyi hapis cezasına mahkûm etmenin ortaya çıkaracağı sakıncaları engellemek amacıyla çıkarılan alternatif bir yaptırım türüdür (Özgenç, 2016:774-775).

#### **II.II.III.I. Adli Para Cezalarının Caydırıcılık Üzerinde Etkisi**

Adli para cezaları devreye girdiğinde toplumsal açıdan sınıf farklılıkları ve belirli suçlarda en fazla para cezası ödeyeceğine düşüncesine hâkim bir kesim olduğundan söz etmek mümkündür. Adli para cezalarının bir kesim için dengeleyici ve caydırıcı olduğundan söz etmek mümkünken, toplumda gelir seviyesi ve mal varlığı yüksek kesim için genel olarak caydırıcılığın bahsetmek mümkün değildir.

Para cezası üst gelir seviyesine sahip insanlar için çok belirgin olmamakla beraber genel caydırıcılığı etkili bir yaptırımdır. Para sosyal ve ekonomik şartlarımızı stabil devam ettirebilmek ve sağlıklı bir yaşam sürebilmek için zorunlu bir araçtır. Yoksunluğu veya azalması bireylerde buhrana sebebiyet verebilir. Burada Beccaria'nın cezanın oranlılığı kriteri ön plana çıkabilir. Maddi suçlara maddi cezalar vermek kişiyi amacından mahrum bıraktığı ve daha fazla zarar verdiği için caydırıcı olabilmektedir.

Para cezasının, zenginlerle yoksullar arasında ayırım yarattığından eşitlik prensibine aykırı olduğu iddia edilmiştir. Özellikle fakir suçlular, cezayı ödeyecek mali güce sahip olmadıklarında, bu ayırmadan etkilenirler. Bu itibarla, hükümlünün mal varlığına yönelen para cezası, zengini etkilemez, fakiri ise zor durumda bırakır. Zengin bir kimse çok yüksek para cezasıyla alay edebilecek iken, fakir bir kimse normal bir para cezası altında ezilebilir. Bu kapsamda para cezası, malvarlığı bulunmayan kimseler üzerinde de etkisizdir (Yenidünya, 2006:121-154).

### **II.III. SUÇUN ENGELLENMESİNE DAİR UNSURLAR**

Suçun engellenmesinin hukuksal ve cezalara açılan bir kolu olduğu kadar, bireyin yetiştirilmesi, toplumsal uyum ve toplumsal yapı, suçun kökenleri ve suçlu alt kültürü gibi birçok ayağının olduğu görülmektedir.

#### **II.III.I. Genel Açıklamalar**

Durkheim'den kuvvetle etkilenen Parsons, temel değerler sistemini “istikrarlı ve etkili bir sosyal sistemin kalbi ve damarlarındaki kan” olarak görür, bu temel değerler sistemi, uygun şekilde kurulduğunda, sadece tüm farklı alt sistemlerin mükemmel eşzamanlılığını sağlamakla kalmayıp, bireyin entegrasyonunu temin eden değerler kodu ve normlar setinden oluşur, temel değerler sistemi sayesinde, herkes ve her şey mükemmel uyum içindedir ve sistem düzgün olarak işler. Ancak, toplumlar, her biri kendine has bir kişiliğe, tutku ve arzulara sahip olan (çoğu kez) milyonlarca insanı, belirli toplumsal temel noktalarda ortak bir amaçlar topluluğu doğrultusunda davranmaya zorlarlar. Parsons'a göre, bu süreç sosyalleşme, sosyal kontrol ve rollerin gereği gibi oynanmasıyla sağlanır. Her birey -bir ebeveyn, bir işçi, bir yurttaş olarak- oldukça farklı rolleri yerine getirmek zorundadır; her ne kadar diğer insanların beklentileri bireyi etkili bir rol oynamaya ve sosyal kontrol sistemi de bu görevleri gerçekleştirmeye zorlaşa bile, gerçek etkililiğin kaynağı insanların sosyal sisteme bağlılıklarıdır. Bu 'içsel' güdülenmenin kaynağı etkili sosyalleşme, kendi çocuklarını uygun biçimde yetiştiren, toplumun yaygın değerler ve normlarını onlara öğretme

ebeveynlerdir; böylece değerler ve normlar içselleştirilir ve çocuğun bilinci, hatta vicdanı hâline gelir. Bu yüzden, Durkheim gibi Parsons da, temel değer sisteminde ahlâklılığın önemini vurgular. Freud ve davranışçılık üzerine araştırmaları Parsons'ın çocukları toplumun kültürünün içine akıtılacağı içi boş kovalar gibi görmeye yönlendirir. İnsan davranışını özellikle anne- babaların yönlendirmesine açık görmektedirler. Bu pencereden bakıldığında Sapkın davranışın temelini dahi yetersiz sosyalleşme ile açıklamak mümkündür (Slattery, 2017:377-378).

Gibbs suça yönelik yaptırımların, suçun engellenmesine ilişkin unsurlarını on maddede açıklar.

Birinci maddeye göre suçluların cezalandırılması, onların suç işleme olasılıklarını etkiler yani suçluların hapsedilmeleri, suç işleme fırsatının engellenmesi veya azalması demektir .

İkinci maddeye göre suçluların izlenmesi veya gözetlenmesini kapsar. Örneğin şartlı tahliye olan ya da cezası tecil olan suçluların, gözetlendiklerini bilmeleri ve yeni bir suç işlemeleri halinde yakalanacakları kaygısı, suç işleme ihtimalini azaltmaktadır. Burada Gibbs denetimin, tüm suçlar ve suçlular üzerinde aynı düzeyde etkili olmadığını belirtir.

Üçüncü madde, cezanın bir kültürlenme sonucu meydana getirmesidir. Yani bir davranışın cezalandırılması, diğer bireylerde bu davranışın yanlış veya kötü olduğu yönünde bir bilinç oluşturmaktadır. Bu durum bireyleri suç işlemekten alıkoyar.

Dördüncü madde suçluları ıslah etmelerine yönelik olan amacı kapsamaktadır. Yani cezanın ıslah ediciliği, suçun faillerinde utanç ve pişmanlık duygusu uyandırarak onlarda bir davranış değişikliği oluşturmayı amaçlar.

Beşincisi madde normatif onaylamadır. Bu madde Durkheim'ın da bahsettiği cezalandırmanın amacını bir davranışın kınanması, normların yeniden onaylaması veya pekişmesi şeklinde açıklar. Yani cezalandırmanın fonksiyonu kolektif bilinci korumak ve toplumdaki diğer bireyleri de uyarmaktır. Sonuç olarak cezalandırmanın bu işlevi, insanların hukuk kurallarının geçerliliğini hatırlatır.

Altıncı madde, misillemedir. Yani bu maddeye göre suç işleyen bir kişi, işlediği suçtan dolayı cezalandırılmalıdır.

Yedinci madde cezalandırmanın etiketlemeci özelliğini kapsamaktadır. Cezalandırma temelde bireyin suçlu olarak damgalanması demektir. Bu noktada bazı

bireylerin “suçlu” etiketinden kaçınmak için suç işlemekten kaçındığı görülmektedir

Sekizinci madde cezalandırmanın normatif izolasyon işlevini kapsamaktadır. Yani bireylerin sosyal çevreleri yasal kuralları ihlal eden tutum ve değerleri öğrenme ve benimsenme düzeylerini etkilemekte ve bunun sonucunda suç işleme olasılıkları artmakta ya da azalmaktadır.

Dokuzuncu madde, bireylerde hukuka uyma yönünde yarattığı alışkanlığı açıklar. Burada kriminologların bazıları cezalandırmanın, bireylerde hukuka uyma alışkanlığı kazandıracağını ileri sürer.

Onuncu madde cezalandırmanın caydırıcılık fonksiyonunu kapsar. Caydırıcılık temelde bireyin ceza alma endişesiyle suç işlemekten kaçınmasıdır (Kızmaz, 2005:213-220).

## **II.III.II. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Yaptırım Rejimine Yönelik Eleştiriler**

### **II.III.II.I. Çocuk Düşürme ve Çocuk Düşürtme Suçları İle İlgili Eleştiriler**

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 100. maddesinde düzenlenen çocuk düşürme ve 99. maddesinde düzenlenen çocuk düşürtme suçları öğretide yaptırımı itibariyle eleştiri konusu olmuştur.

100. maddesinde düzenlenen çocuk düşürme suçunda anne aday, gebelik süresi 10 haftadan sonra kendi fiilleriyle bizzat çocuğunu düşürmekte ve ceza olarak bir yıla kadar hapis veya adli para cezası öngörülmektedir. Dikkat edilirse, burada anne aday, insan olmaya aday ceninin canlılığına bilerek ve isteyerek son vermektedir. Bu fiile, kanun koyucunun öngördüğü ceza ise, bir yıla kadar hapis veya para cezasıdır. Özen bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“İlk olarak, böyle bir fiil iştirak halinde işlenmiş ve müsterek faillik hükümleri kapsamında yer almış sayılır. Bu nedenle her iki kişinin de aynı ceza ile cezalandırılması gerekir. İkinci olarak, birinci ihtimali bir an göz ardı etsek bile, çocuğunu düşürten kadının, çocuğu düşüren kişiye göre, daha fazla ceza alması gerekir. Çünkü annelik hissi gibi, şefkatin en yüksek noktasını ifade eden bir manevi durumun, adeta yok edilerek, toplum için çok ciddi tehlike arz edecek şekilde kendi evladını öldüren bir ruh halinin şefkate tabi tutulması, indirim nedeni sayılması kabul edilemez. Bu nedenle, her ikisinin de cezası eşit olmalıdır. Ama mutlaka fark gözetilecekse, anneye daha fazla ceza verilmelidir” (Özen,

2006:93).

Katıldığımız bu görüşe göre, çocuk düşürme suçunun yaptırımının caydırıcılık sağlamadığı ve kanuni tanımda öngörülen cezanın artırılması gerektiğidir. Ertuğrul'a göre, bu suçun cezası üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası olmalıdır (Ertuğrul, 2016:166).

Türk Ceza Kanunu'nun 99. maddesinde düzenlenen çocuk düşürme suçunda ise, yaptırım sistemi olarak anne adayını ile çocuğun düşürülmesini sağlayan yetkili hekimin aynı ceza ile cezalandırılmadığı görülmektedir. Maddenin ikinci fıkrası şu şekilde düzenlemiştir:

(2) Tıbbi zorunluluk bulunmadığı halde, rızaya dayalı olsa bile, gebelik süresi on haftadan fazla olan bir kadının çocuğunu düşürten kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu durumda, çocuğunun düşürülmesine rıza gösteren kadın hakkında bir yıla kadar hapis veya adli para cezasına hükmolunur.

Görülebileceği üzere, anne adayını kendisine tanınmış gebeliğini sonlandırma hakkını olan on haftalık süreyi geçirmiş ve uzman hekimin yardımıyla çocuğunu düşürmüştür. Burada çocuğunu düşüren uzman hekime dört yıla kadar hapis, rıza gösteren anne adayına ise bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilmesi hem suç ve ceza siyasetine hem de cezada caydırıcılığın sağlanmasına katkı sağlamayacağı kanaatindeyiz.

### **II.III.II.II. Soykırım ve İnsanlığa Karşı Suçlar İle İlgili Eleştiriler**

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 76. ve 77. maddelerinde düzenlenen soykırım ve insanlığa karşı suçlar başlıklı suç tanımlarında bu suçlarda zamanaşımının uygulamasının söz konusu olmayacağı ifade edilmiştir (m.76/4, m.77/4). Benzer şekilde uluslararası alanda yapılan ilgili sözleşmelerde de zamanaşımı kurumu, uygulama kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu düzenleme ile bir caydırıcılık sağlanmak istendiği ortadadır.

### **II.III.II.III. İşkence Suçu İle İlgili Eleştiriler**

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 94. maddesinde işkence suçu düzenlenmiş olup son fıkrasında zamanaşımına tabi olmayacağı hükme bağlanmıştır (m.94/6). Bu düzenlemenin sebebini, işkence suçunun sahip olduğu haksızlık muhtevası ile açıklamak mümkündür. Yani kanun koyucu, işkence suçunu zamanaşımı kapsamından çıkararak her halde ve her öğrenildiği durumda soruşturma ve kovuşturma yapılabileceğini, bir hüküm açıklanıp infaz edilebileceğini ifade etmiştir. Esasen bu düzenlemeyle kanun koyucu toplum üzerinde bir caydırıcılık sağlanmasını suç ve ceza siyaseti olarak izlemektedir.

### II.III.III. Türk Ceza Kanunu'nda Bahsi Geçen Suç Çeşitleri Üzerinden Türkiye İçin Değerlendirme

Adalet Bakanlığı'nın 2009 yılından itibaren her yıl yayımlanmış olduğu suç istatistikleri çalışmamız açısından önem taşımaktadır. Her ne kadar bu istatistikler sosyolojik temelli bir değerlendirme açısından sınırlı kalmış olsa da, suç oranlarının belirli konularda değerlendirilmesine imkan tanımaktadır.

Tablo 2.1'de, Türk Ceza Kanunu'na göre en çok işlenmiş üç suç kategorisi 2009-2022 yılları baz alınarak kıyaslanmıştır. Tabloda nüfusun geçen süre içerisinde %17.52 arttığı görülürken, bu üç suçtan işlenen toplam suç sayısının %51.96 arttığı görülmüştür. Tabloda bahsi geçen suç türlerini ayrı ayrı ele aldığımızda ise, her birinde artış olduğu görülmektedir.

Tablo 2.1. Türk Ceza Kanunu Uyarınca Ceza Mahkemelerine Açılan Davalardaki Suçlar 2009-2022

Yıl	Toplam Nüfus	Toplam Suç Sayısı	Mal Varlığına Karşı Suçlar	Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar	Hürriyete Karşı Suçlar
2009	72.561.312	2.023.307	508.604	462.671	271.960
2022	85.279.553	3.074.691	721.762	656.713	446.546

Buradan yola çıkarak ülkemizde adalet istatistiklerine baktığımızda ulaşılabilir ilk ve son yıllar olan; 2009 ve 2022 yılları arasında yapılan karşılaştırmada toplam işlenen suç sayısında bir azalma meydana gelmediği, verilen ceza türlerinin ülkemizde bu yıllar arasında Türk Ceza Kanunu açısından bakıldığında en çok işlenen üç suç türünde caydırıcı nitelik taşımadığı görülmektedir. Bu oran içerisinde mükerrer suçluların varlığından da söz edilebilmesi mümkündür.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, ülkemizde 2009 yılında ve 2022 yılında en çok işlenen suçlarda ilk sırada mal varlığına karşı suçlar yer almaktadır. Bu suç sayısında 2009



yılı ve 2022 yılı rakamları dikkate alındığında, %41.91 arttığı görülmektedir. İkinci sırada yer alan vücut dokunulmazlığına karşı suçlarda ise bu oran %41.93'tür. Hürriyete karşı olan suçlarda ise bu oran %64.19'dur. Bu artış oranları dikkate alındığında her ne kadar farklı sebepler de söz konusu olsa da, örneğin kentleşme oranı, okuryazarlık oranı, eğitimde kalite ve teknolojiye ulaşma imkânının kolaylığı gibi hususlar da söylenebilse de, ceza da caydırıcılık noktasında bir yetersizliğin olduğunu söylememiz mümkündür. Şu halde bu caydırıcılığın sağlanması için sosyolojik kuramlar göz önünde bulundurularak, hem yeni ceza enstrümanları dikkate alınıp uygulamada kullanılmalı, hem de cezanın infazında kişinin pişman olması, verilen topluma benzer suçların işlenmemesi adına bir mesaj verilmesi ve kişinin tekrar topluma entegre olabilmesinin sağlanması gerektiği kanaatindeyiz.



## SONUÇ VE ÖNERİLER

Suçun engellenmesinin hukuksal ve cezalara açılan bir kolu olduğu kadar, bireyin yetiştirilmesi, toplumsal uyum ve toplumsal yapı, suçun kökenleri ve suçlu alt kültürü gibi birçok ayağının olduğu görülmüştür. Bireyler için cezanın caydırıcılığından söz ederken, toplumsal normlara uyum sağlayan ve bu normların sınırlarını ilk kez aşan bir birey için hafif bir cezanın yüksek bir caydırıcılığından bahsedebilmek mümkünken; mükerrer suçlulardan müebbet hapis cezasının caydırıcılığından dahi söz edilemeyebilir. Görülen odur ki; cezaların caydırıcılığı konusu çok geniş açılardan ele alınabilecek bir konudur. Bu konu hukuk ve sosyoloji alanları için ne denli iç içe ve mühim ise kriminoloji ve psikoloji gibi birçok bilim dalı içinde önem arz eden geniş bir konudur.

Hukuk alanındaki kaynaklar incelendiğinde cezanın amacı, ilkeleri konularına değinilmekte ve cezanın en önemli amaçlarından biri olarak ise caydırıcılık ön plana çıkmaktadır. Ancak caydırıcılık konusunda sosyolojik bir perspektiften bakıldığında cezaların ötesinde suç kavramının da kökenlerine gitmek gerekliliği doğmaktadır. Nitekim çalışmamız boyunca özellikle kuramlar bölümünde bahsedildiği üzere kişilerin suç işlemleri üzerinde birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenler kuramlar bölümünde incelenmiş ve kişinin suç işlemeye karar verirken yegâne amacının cezadan kaçmak olmadığı görülmüştür. Buradan yola çıkarak cezalar her ne kadar ağır, işkenceye dayalı ve haysiyet kırıcı olsa dahi toplumda suç işleyen insanların varlığından her dönemde söz edilmiş ve edilecektir.

Toplumsal düzende yasa koyucunun otoritesi, işsizlik, parçalanmış aileden gelmek, ötekileştirilmek, göç sonrası adaptasyon bozuklukları, afetler, suçlu bir çevrede büyümek, ilgisiz geçmiş çocukluk hikâyesi, genetik faktörler gibi siyaset, hukuk ve sosyolojinin de dışına taşarak birçok açıdan değerlendirilmesi ve çalışılması mümkün olan cezanın caydırıcılığı konusu bunca bilim dalı yanında her bir birey için de ayrı değerlendirmeye açık bir çalışma alanıdır. Çalışmamız esnasında derinliklerine varılan ve net bir sonuca varmanın başlı başına zor görüldüğü bir konu olarak literatüre ufak da olsa katkı da bulunmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

Sosyolojik açıdan bakıldığında, toplumsal yaşam içerisinde tek düzen koyucu olarak hukuk kurallarını ve yasaları kabul etmek bu çalışma açısından eksik ve sığ kalmaktadır. Toplumlar her millet ve topluluk açısından farklı değerlendirmelere açık olmakla beraber dinsel değerler, örf, adet, normlar ve kültürel değerlerle de cezaların caydırıcılığı

artabilmektedir.

Toplumların farklı yöntemlerle uyguladıkları ceza sistemleri düşünüldüğünde idam cezası gibi ağır bir ceza türünün dahi topyekûn suçu engelleyemediği görülmektedir. Caydırıcı etkisinden söz edebileceğimiz tüm ceza türleri oranların değişmesinde etkin rol oynasa dahi topyekûn bir caydırıcılıktan bahsetmenin tarihten bugüne cezalandırma sistemlerinde söz konusu olmadığı görülmüştür.

Kişilerin en temel hakları başta anayasa olmak üzere, kanun ve diğer yasama ve yürütme tasarruflarıyla koruma altına alınmaktadır. Yaşama hakkı, vücut dokunulmazlığı hakkı, maddi ve manevi varlığının korunmasını isteme hakkı, mal varlığı hakkı bunların başında gelir. Bir ülkenin ceza mevzuatı ise, kişilerin temel haklarını korumaya yönelik suç tanımları düzenler.

Türk Ceza Mevzuatı, 1 Haziran 2005'te yenilenmiş ve bu tarihte suçların ve cezaların 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve bir ceza soruşturmasının süreci düzenleyen 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda düzenlenen suç tanımları incelendiğinde 2709 sayılı 1982 tarihli Anayasamızda düzenlenen temel hakların korunmasına yönelik hareket edildiği gözükmemektedir.

Örneğin 1982 Anayasasının 17. maddesinde yaşama hakkı düzenlenmiş; 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda ise bu hakkı korumaya yönelik, kasten öldürme, taksirle öldürme, çocuk düşürme, çocuk düşürtme suçları düzenlenmiştir. Aynı şekilde 1982 Anayasasının 17. Maddesinde vücut dokunulmazlığı hakkı düzenlenmiş, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda ise bu hakkı korumaya yönelik, kasten yaralama, taksirle yaralama, işkence, eziyet suçları düzenlenmiştir.

Şu halde 1982 Anayasasının kişilerin temel hakları olarak belirlediği kişi, sosyal ve siyasi haklar, başta 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu olmak üzere, özel ceza kanunlarıyla ve ceza içeren özel kanun düzenlemeleriyle koruma altına alınmaktadır. Dolayısıyla 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu başta olmak üzere, Türk Ceza Mevzuatında düzenlenen tüm suçların etkin bir şekilde yaptırımlarının uygulanması, toplumda o suçların işlenmemesini veya asgari düzeyde kalmasını sağlamaktadır. Yine ifade etmek gerekir ki, 1 Haziran 2005'te yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu günümüze kadar 9 önemli değişiklik geçirmiş, bu değişikliklerle suçlar için öngörülen cezalar artırılmıştır. Bunu, kanun koyucunun cezalarda caydırıcılığı sağlamak için izlemiş olduğu suç ve ceza siyasetiyle açıklamak mümkündür.

Her ne kadar, cezalarda caydırıcılığı sağlamak için Türk Ceza Mevzuatında yaptırımlar artırılıp yeni suç tanımları düzenlense de, her yıl yayımlanan Adalet Bakanlığı'nın suç istatistikleri incelendiğinde, işlenen suçların artma eğiliminde olduğu gözükmemektedir. Buradan caydırıcılığın sağlanmasında sadece cezaların artırılmasının yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

Örneğin çocukların cinsel istismarı suçunu düzenleyen Türk Ceza Kanunu'ndaki 103. madde; 2005 tarihli 5377 sayılı Kanun ve 2014 tarihli 6545 sayılı Kanunla iki ayrı değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliklerin yapılma nedeni, madde metninde suçun tasnifini kolaylaştırmak ve cezada caydırıcılığı artırmak olarak ifade edilmiştir. Adalet Bakanlığı'nın 2021 yılında yayımladığı en son istatistiki bilgiler, işlenen suçlar arasında cinsel istismar suçunun oranının artma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Gerçekten de, 2012 yılında işlenen bin suçtan yedi tanesi cinsel istismarken, 2021 yılında bu sayının on olması ve bu sayıya bir şekilde adli mercilere iletilmeyen cinsel istismar vakaları da eklenirse gerçek rakamın daha çok olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu suç kapsamında izlenen suç ve ceza siyasetinin değiştirilmesi ve failin kısırlaştırılması gibi yeni argümanların ortaya koyulması gerekmektedir.

Özetle 1 Haziran'da yürürlüğe giren başta 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu olmak üzere, yeni Türk Ceza Mevzuatının uygulandığı on yedi senede görülmektedir ki, yaptırımların artmasıyla caydırıcılık sağlanamamıştır. Cinsel suçlar için (cinsel taciz, cinsel istismar, cinsel saldırı ve reşit olmayanla cinsel ilişki) failinin kısırlaştırılması kanun koyucu tarafından dikkate alınması gereken bir cezadır. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da "tıbbi tedavi yükümlülüğü" kısırlaştırma hususu, mahkemenin takdirine bırakılmış bir husustur. Kanaatimizce bu güvenlik tedbiri zorunlu olmalıdır. Öneride bulunmak gerekirse; cinsel suçların failinin kısırlaştırılmasına yönelik bu güvenlik tedbiri, suçun doğrudan mağdurunun veya kanuni temsilcisinin isteğine bırakılmalıdır. Yani cinsel suçun mağduru, failin kısırlaştırılmasını isterse, bu tedavi zorunlu olmalıdır. Ayrıca eğer fail ikinci kez bu suçu işlerse yani tekerrür halinde artık mağdura sorulmadan fail hakkında zorunlu kısırlaştırma yapılmalıdır kanaatindeyiz.

Keza soykırım, insanlığa karşı suçlar ve işkence suçlarında Türk Ceza Kanunu'nun zamanaşımına tabi olmadığını ifade etmesinin bir sebebi de, bu suçlarda caydırıcılığı sağlamaktır. Bu düzenlemenin kasten öldürme suçunda da yer alması gerektiği kanaatindeyiz.

Sonuç olarak toplumların ceza sistemlerinin sınıflar arasındaki geçişlerin daha kolaylaştığı ilkel toplumdaki modern topluma geçiş sürecinde giderek hafiflediği ancak buna rağmen insanları topyekûn suçtan alıkoyacak bir hukuksal düzenin ve sosyal hayatın gün yüzüne çıkamadığı ortadadır. Çalışmamız boyunca üzerinde durulan ceza sistemlerinin, zaman içerisinde değişmesine rağmen her dönemde suçluların varlığı ve farklı ceza arayışları var olagelmıştır. Günümüzde halen ceza türlerinin dönem dönem arttığını veya azaldığını bu bağlamda suçluların sayılarının da farklılık arz ettiğini görürüz. Şüphesiz bunları etkileyen sosyal statü farklılıkları, alt kültür seviyesi, sosyal çevre, psikolojik rahatsızlıklar ve engeller gibi sıralanabilecek pek çok faktör söz konusu olsa dahi aynı şartlara sahip insanlarda her cezanın aynı sonucu doğurmayacağı konusu cezanın caydırıcılığı konusunu çok fazla tartışmaya açık hale getirmektedir. Bu bağlamda her düşünür farklı yollar çizmekte, kimi cezanın ağırlığının suçla orantılı olmasını savunurken kimisi ne kadar ağır olursa o kadar caydırıcı olacağını, bir diğer kısım ise cezaların olabildiğince hafif ve ıslah etmesi temenni edilen programların olabildiğince ağırlıklı olması gerektiğini savunmaktadır.

## KAYNAKÇA

- Akman, M. (2004). Osmanlı Devleti' nde Ceza Yargılaması. İstanbul: Eren Yayınları.
- Bahar, H. İ. (2005). “Hapishaneler, Sorunlar ve Çözüm Arayışları” Hapishane Kitabı. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Bal, H. (2014). Hukuk Sosyolojisi. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Bal, H. (2016). Suç Sosyolojisi. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Bayraktar, A.(2016).Suçlar ve Cezalar Hakkında. Eski-Yeni Dergisi, 33, 205-209.
- Becceria, C. (2016). Suçlar ve Cezalar Hakkında. (S. Selçuk, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Becker, H.S.(2014). Haricîler.(Ş. Geniş& L. Ünsaldı, Çev.) Ankara: Heretik Yayınları.
- Bilton, T., Bonnett, K., Jones P., Lawson T., Skinner D., Stanworth M., Webster A. (2009). Sosyoloji. Ankara: Siyasal Basın Yayın Dağıtım.
- Collins, R., Makowsky M.(2014). Toplumun Keşfi. (N. Oktik Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çalık, E. (2016). İlkel Topluluktan Modern Topluma Geçiş Sürecinde Ceza-Adalet İlişkisi. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (1), 111-130.
- Demir, Ş. (2001). Türk Yargı Sisteminde İnfaz Hukuku Uygulaması ile adli Bilimler açısından Cezaların Caydırıcılığı ve Suçluların Topluma Kazandırılması. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Demirbaş, T. (2013). İnfaz Hukuku. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Dolu, O., Uludağ, Ş., Büker, H. (2012). Türk Ceza Adalet Sisteminin Caydırıcılık Kapasitesine İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 69-106.
- Dönmezer, S., Erman, S. (1987). Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Erkal, M. (2016). Sosyoloji (Toplum Bilimi). İstanbul: Der Yayınları.
- Ertuğrul, H. (2016). Türk Ceza Kanununda Çocuk Düşürme Suçu. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (2), 362-386.

- Ertuğrul, H. (2016). Türk Ceza Kanununda Çocuk Düşürtme, Çocuk Düşürme ve Kısırlaştırma Suçları, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Focault, M.(2000). Hapishanenin Doğuşu.(M.A.Kılıçbay Çev.) Ankara: İmge Yayınları.
- Giddens, A. (2000). Sosyoloji. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Hamzaoğlu, N., Türk, B., Sanal, Y. (2019). Ceza Soruşturması ve Yaptırımlarının Caydırıcılık Etkisinin Değerlendirilmesi. Adli Tıp Bülteni (24), 198-208.
- Hamzaoğlu, N., Türk, B., Sanal, Y. (2019). Ceza Soruşturması ve Yaptırımlarının Caydırıcılık Etkisinin Değerlendirilmesi. Adli Tıp Bülteni (24), 198-208.
- Hatipoğlu, M. (2016). Çevrenin Korunmasında İdari Yaptırımların Caydırıcılık Açısından Değerlendirilmesi. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Dergisi, 80-84.
- Hüseyinoğlu, E., Dağ, A. N. (2022). Ölüm Cezası Hakkında Güncel Bir Değerlendirme. Akademik Düşünce Dergisi (5), 47-84.
- İçli, T. G. (2007). Kriminoloji. Ankara: Seçkin Yayınları.
- İçli, T., Ögün, A. (1999). Türkiye’de Cezaevlerindeki Rehabilitasyon Faaliyetleriyle İlgili Sosyolojik Bir Analiz. Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.
- Kan, C. H. (2021) .Türk Hukukunda Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 26(45), 305-338.
- Kızmaz, Z. (2005). Ceza Veya Kriminal Yaptırımın Suç Oranları Üzerindeki Caydırıcı Etkisi. Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (2), 213-220.
- Kızmaz, Z. (2007). Cezaevinin Ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17, 44-68.
- Koca, B. U. (2021). Jeremy Bentham’ın Faydacı Ahlakının Temelleri ve Ahlak Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi. İçtimaiyyat Sosyal Bilimler Dergisi, 81-103.
- Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü. (D. K. O. Akınhay, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- McCaghy, Charles H. (1985). Deviant Behavior. Crime, Conflit And Interest Groups.Newyork: Routledge Yayınevi.
- Montesquieu, C. L. (2004). Kanunların Ruhu Üzerine. (F. Baldaş, Çev.) İstanbul: Seç Yayın Dağıtım.

- Othmani, A. (2003). Hapishaneden Çıkış: Dünyadaki Cezaevi Sistemlerinde Reform Mücadelesi. (I. ERGÜDEN, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Özen, M. (2006). 5237 Sayılı TCK'nın Özel Hükümlerine İlişkin Düşünceler. TBB Dergisi, S: 63.
- Özen, M. (2009). Cezanın Belirlenmesi Ve Bireyselleştirilmesi. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 15 (1-2), 76-77.
- Özgenç, İ. (2016). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ritzer, G., Stepnisky, J. (2018). Sosyoloji Kuramları. (H. Hülür, Çev.) Ankara: De Ki Basım Yayın.
- Slattery, M.(2017) Sosyolojide Temel Fikirler.(Ö. Balkız&G. Demiriz&H. Harlak&C. Özdemir&Ş.Özkan&Ü. Tatlıcan Çev.) Ankara:Sentez Yayıncılık.
- Topses, M. D. (2013 Bahar). Mükerrer Suçluların Sosyo-Kültürel Özellikleri: Çanakkale E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Örneği. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (18), 257-287.
- Turner, J.H.,Beeghley, L.,Powers, C.H.(2010). Sosyolojik Teorinin Oluşumu. (Ü. Tatlıcan Çev.) İstanbul: Sentez Yayınları.
- Türkkahraman, M. (2007). Sosyal Yapı ve Kapkaç Terörü Üzerine Sosyolojik Bir Tahlil. Sosyoloji Konferansları.0, s. 1-27. İstanbul: Istanbul Journal of Sociological Studies.
- Türkmen, M. (2018). Ceza Sosyolojisi Açısından Türkiye'de Ceza Adalet Politikaları ve Denetimli Serbestlik. Akdeniz Beşeri Bilimler Dergisi (8), 379-397.
- Türkmen, M. (2017). Cezaya Alternatif Bakışlar Ve Yeni Bir Disiplin Olarak Ceza Sosyolojisinin İmkınlılığı. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10 (52), 704-720.
- Yenidünya, C. (2006). 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Adli Para Cezası ve İnfazı. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 121-154.
- Wallace R. A., Wolf A. (2018).Çağdaş Sosyoloji Kuramları-Klasik Geleneğin Geliştirilmesi.(Elburuz L.&Ayas M.A. Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Yenidünya, C. (2006). 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Adli Para Cezası ve İnfazı. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 121-154.



**ÖZGEÇMİŞ**  
**Kişisel Bilgiler**

**Adı, Soyadı:**Tuba ATALAY

**Eğitim Durumu**

Lisans : Süleyman Demirel Üniversitesi,Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,  
2010.

**Mesleki Deneyim**

24 Aralık Atatürk İlköğretim Ortaokulu	2010-2011
Kırşehir Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	2011-(Halen)

**Yayınlar :**

“Sosyolojik Açıdan Cezanın Caydırıcılığı”, 8. ULUSLARARASI AKADEMİK  
ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARI KONGRESİ, 26-27 Mayıs 2023.